

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

NETWORK TOPLUMLAR:
MANUEL CASTELLS'TE AĞ TEORİSİ

Nurdan BALATONGÖZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Zülküf KARA

Mardin, 2018

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

NETWORK TOPLUMLAR:
MANUEL CASTELLS'TE AĞ TEORİSİ

Nurdan BALATONGÖZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Zülküf KARA

Mardin, 2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
1.GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Konusu	3
1.2.Araştırmanın Amacı	4
1.3.Araştırmanın Önemi.....	4
1.4.Araştırmanın Yöntemi.....	5
1.5.Araştırmanın Problemi	5
1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2.TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1.Ağ Toplumunu Kavramı	7
2.2.Yeni Sosyolojik Deneyim: Enformasyon Toplumundan Ağ Toplumuna Geçiş..	15
3.NETWORK TOPLUMLAR: ÇEVİRİMİÇİ YAŞAM OLANAKLARI	22
3.1.Gündelik Hayat Ağları	22
3.2.Küresel Ağ Örgütlenmesi: Enformasyonel Ekonomi	29
3.3.Dijital Kültür ya da Çevrimiçi Sosyallikler	50
SONUÇ	73
KAYNAKÇA	75

ÖNSÖZ

Sosyal morfoloji anlamına gelen ağ toplumu; üretim, deneyim, iktidar ve kültür süreçlerindeki sosyolojik işleyişi ve sonuçları ciddi biçimde etkilemektedir. Toplumsal örgütlenmenin ağ biçiminde gerçekleşmesi, birbirinden farklı zaman ve uzamlarda deneyimlenerek yeni teknolojik paradigmalara yol açmaktadır. Ağda yer almak ya da almamak, her ağın diğerleri karşısındaki dinamikleri, toplumumuzda baskın olmanın ve değişimin başlıca kaynağı haline gelmiştir. Öyle ki sosyal morfolojinin sosyal eyleme üstün olmasının temel işaretlerini taşıyan bu yeni durum, sosyolojik problem olarak entelektüel tartışmaların odağına yerleşmek durumundadır. Ne ki her akademik girişim söz konusu problemin zeminini sosyal bilimler repertuarına yaymış görünmektedir.

Bu repertuarın gelişmesinde öncülük ettiğini düşündüğüm ve araştırma konumun seçimi ve yönlendirmesinde büyük katkıları olan danışmanım Doç. Dr. Zülküf Kara'ya teşekkürlerimi borç biliyorum. Yine sosyoloji bölümü hocalarının akademik disiplin kazandırmada ve ufuk açıcı fikirlerinin de katkısını özellikle vurgulamam gerekir.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ağ Toplumu

Nurdan BALATONGÖZ

Mardin Artuklu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

2018: v+77 Sayfa

Ağ toplumu, bireylerin yaşam biçimleri, markaları, kişisel zafiyeti, ego tatmini sağlaması, sosyal ağları gibi kavramları kültür ve millet ayrımı yapmaksızın zaman, mekân ve istenildiğinde beden olmadığı durumu ifade etmektedir. ağ toplumu bir bakıma morfolojik toplumdur. Her şeyin dijitalizasyonu (Uydu, TV, İnternet, Radyo, Bilgisayar, Tablet, Telefon) yeni bir toplumsal yapıyı oluşturduğundan geleneksel sosyalleşme biçimi yerini çevrimiçi yaşam olanaklarına bırakmıştır. Bu büyük bir toplumsal doku transferi anlamına gelmektedir.

Bu çalışmada, ağ toplumu, enformasyon ve internet kavramları incelenmiştir. Bununla birlikte çalışmamızın asıl amacını oluşturan Manuel Castells ve Jan Van Dijk'in kitapları incelenmiş olup ağ toplumu kavramı ile ilgili sosyolojik analizler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağ Toplumu, Çevrimiçi Sosyal Yaşam, Manuel Castells

ABSTRACT

Master Thesis

Network Society

Nurdan BALATONGÖZ

Mardin Artuklu University

Institute of Social Sciences

Department of Sociology

2018: v+77 Pages

Network society refers to individuals' life styles, brands, personal weakness, ego satisfaction, social networks, and the situation where there is no body, time, place and body. The network society is in a way a morphological society. As digitalization of everything (Satellite, TV, Internet, Radio, Computer, Tablet, Telephone) created a new social structure, the traditional way of socializing has been replaced by online living opportunities. This means a large social tissue transfer. In this study, the concepts of network society, information and internet are examined. The books of Manuel Castells and Jan Van Dijk, which are the main purpose of our work together, have been examined and analyzed about the concept of network society.

In this study, the concepts of network society, information and internet are examined. In addition, the books of Manuel Castells and Jan Van Dijk, who were the main aim of our study, were examined and sociological analyzes were made about the concept of network society.

Keywords: Network, Society, Manuel Castells, Jan Van Dijk

1.GİRİŞ

1900'lerin sonlarında teknoloji ve ekonomideki köklü değişiklikler, toplumun maddi temelini yeniden şekillendirmiş, devlet ve toplum arasındaki ilişki temelden değişerek, küresel ölçekte yeni bağımlılık ilişkilerine maruz kalmıştı. Kapitalizm güçlenmiş, sermaye emek karşısında gücünü arttırmış, kadınların iş hayatına girmesiyle piyasa yeniden düzenlenerek küresel ekonomik rekabet kızışmıştı. Dünya çapında ekonomilerin değerli kısımları birleşip, gerçek zamanda tek bir birim gibi işleyen karşılıklı bağımlı bir sisteme dönüştü. Aynı zamanda enformasyonel devrimi ile büyük üretim güçlerinin serbest kalışına ve insan sefaletinin kara deliklerinin küresel ekonomiye eklenmesine de tanık olduk. Her türlü yasadışı faaliyet/ticaret küresel ve enformasyonel hale geldi. Ayrıca evrensel yeni iletişim sistemi, kültür, sözcük, ses ve imgelerin üretimini ve dağıtımını küresel olarak entegre edip, bireylerin beğenilerine sundu. İnteraktif bilgisayar ağları, yeni iletişim biçimleri ve kanalları yaratılarak hayat yeniden şekillendirildi. Toplumsal değişimler de oldu. Kadınların içinde bulunduğu koşulların dönüştürülmesi sürecinde, ataerkillik bazı toplumlarda saldırıya uğradı ve sarsıldı. Cinsiyet ilişkileri bir mücadele alanı haline geldi. Aile, cinsellik ve toplumsal kimlik biçimleri yeniden tanımlandı. Toplumsal olaylar parçalı hale geldi, yerelleşti, bireyselleşti ve doğal olarak hemen her alanda gelip geçici olma eğilimi yaygınlaştı.

Yeni kimliklerin ön plana çıkmasıyla birlikte insanlar olduklarına inandıkları anlam etrafında şekillenmeye başlamışlardır. Bununla birlikte küresel ağlar, gruplar, bireyler, toplumsala ya kendisini tam anlamıyla açmakta ya da kapatmaktadır. Toplamların artan bir şekilde benlik ve ağ etrafında yapılanmasıyla birlikte iletişimde aksaklıklar meydana gelmekte ve bireylerin birbirlerine yabancılaşma oranı gittikçe artmaktadır. Ortada artık enformasyon teknolojisinin toplumsal temsiliyet kazandığı yeni bir durumla karşı karşıyayız.

Enformasyon teknolojisi devrimi, 1960'lardaki sosyal hareketlerin başlangıcında etkili olmuştur, ancak aynı zamanda yeni teknolojik yeniliklerin çeşitliliklerle birlikte hızla yayılmasına katkı sağlamıştır. Ancak teknoloji ve toplum arasındaki ilişkinin enformasyon sürecini çoğu zaman iktidar belirleyebilmektedir. Castells bu duruma örnek olarak Çin'deki tarihsel süreci verir. 13. ve 14. Yüzyıllarda

en gelişmiş teknolojilere sahip uygarlık olan Çin’de maden eritme ocakları, mekanik saatleri geride bırakan su saatleri, hidrolik demir çekiçler, pusula, barut, kağıt ve matbaa bulunmaktaydı. Ancak 1400’lere gelindiğinde Çin teknolojik açıdan yerinde sayar bir hale gelişti. Castells, bunu yönetimin teknolojik muhafazakârlığına bağlamaktadır. Ona göre yöneticiler teknolojik değişimin toplumsal istikrar üzerinde yıkıcılık potansiyeline sahip etkileri konusunda korku duymuşlardır. Teknoloji ile toplumun ilişkisi açısından vurgulanması gereken şey, devletin teknolojik yenilikleri gerek başlatarak, gerek yasaklayarak, gerek onların öncülüğünü üstlenerek yüklendiği rolün, belli bir mekan ve zamanda hâkim olan toplumsal ve kültürel güçleri ifade edip örgütlemesinden dolayı, sürecin tamamı açısından belirleyici olduğudur. Bu açıdan bugünün teknolojik devrimi de pek farksız değildir. Kapitalizmin küresel olarak yeniden yapılandığı bir dönemde doğan ve yayılan bu devrim, kapitalizm için temel önemde bir araçtır aynı zamanda. Böyle bir dönemde ortaya çıkan yeni toplum da hem kapitalist hem de enformasyoneldir.

Enformasyonizm ve sanayileşme karşılaştırıldığında, sanayileşmenin ekonomik anlamdaki büyümeye odaklanırken, enformasyonizmde teknolojik gelişmenin ve bilgi birikiminin ön planda olduğu görülmektedir. Enformasyon teknolojilerine yön veren onu şekillendiren ve toplumsal olayları belirleyen tarihsel etken, kapitalist yapılanma süreci olmuştur. Yeni ekonomik sistemi “enformasyonel kapitalizm” şeklinde adlandırabiliriz. Son dönemdeki enformasyon teknolojisi olmasaydı küresel anlamdaki kapitalizmin daha fazla sınırlılıkları olan bir gerçeklik olarak kalacağı, esnek yönetimde ise emeğini kaybedeceği, tüketim ve sermaye mallarına yönelik yeni olan harcama ile kamusal ortamdaki harcamalardaki kısıntıları telafi edemeyeceği söylenebilir. Bununla birlikte enformasyonizm, kapitalizmin büyümesiyle ve kendini yenilemesiyle bağlantılıdır. Kapitalizmin ve enformasyonizmin yeni süreçteki yapılanması küresel anlamda birbirlerinden ayrılamayan süreçler olsa da toplumların bu anlamdaki süreçlerde farklı şekillerde tepkiler verdiği gözlenmiştir. Japonya, ABD, Brezilya, İspanya ve Çin gibi ülkelerin bilgi üretimi, ekonomik anlamdaki üretkenlik, medya iletişimi, askeri ve siyasi iktidar süreçlerinde enformasyonel paradigma ile değişime uğraması, bu süreçlerde zenginliğin, iktidarın bu düşünce ile ilerleyen sembollerin küresel ölçekteki ağlarına bağlı olan enformasyonel toplumlardır ve ilerleyen zamanda da daha fazla olacaklardır. Böylelikle var olan bütün toplumlar enformasyonizm ve

kapitalizmden etkilenirler. Var olan toplumların çoğu da farklı koşul ve biçimlerde kültürel, kurumsal olarak enformasyonel toplumlardır. Küresel ve araçsal ağlarla yeni enformasyon teknolojileri dünyayı birleştirmekte ve iletişim bilgisayar aracılığıyla büyük bir sanal kültür oluşturmaktadır. Enformasyonel toplumların tarihsel anlamdaki ilk büyük adımı bu toplumlara kimlik üstünlüğüne dair örgütlenme niteliğini kazandırmış olmasıyla atılmıştır. Dolayısıyla teknoloji, toplum, iletişim ve bunların sosyolojik sonuçlarına dair çalışmaların odağında modern zamanların dokusunu belirleyen ağlar fazlasıyla etkili olmaktadır.

1.1.Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, network toplumu olarak da ifade edilebilecek “ağ toplumu” kavramsallaştırmasıdır. Küresel düzeyde kurulan yeni ağlar, farklı gruplara bölge ve bireylere kolay bir şekilde ulaşabilmenin yollarını kurmakta aynı zamanda aynı iletişim türüyle toplumsalı dönüştürmektedir. Bunun sonucunda ağ ve sosyal benlik arasında ortaya çıkan kutuplaşma, sosyolojik deneyim olarak yaşanmaktadır. Öyle ki enformasyon ve teknolojinin kültürel, ekonomik ve toplumsal sahalara eriştiğine şahit olunan bir dönem içerisindeyiz. Teknolojinin artan bir hızla yayılması toplumun aynı teknolojiyi farklı bir biçimde özümsemesine ve bilgilerin elektronik ortamda parçalar halinde bir araya getirilerek insanların hizmetine sunulmasına olanak sağlamıştır. Teknoloji artık hayatımızın bir parçası haline gelmiştir denebilir. Teknolojik değişim karşısında atılan adımlar toplumları olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmekte ve gündelik hayatın dijitalleşmesi ile sanal bir toplum oluşmaktadır. Küresel ağda aynı zamanda iletişim şekli de değişime uğramaktadır. Örneğin, insanlara yeni özgürlük alanının açılması ile gerçek dünya ile dijital dünya arasındaki sınırlar yaklaşmakta ve sanal kimlikler ile yapabileceklerimizin alanı genişlemektedir. Fakat aynı zamanda siber alemde kullanıcılar artık bireyler olarak değil birbirlerinin bilgisayarlarındaki mesajlar olarak görülebilmektedirler. Bu bağlamda araştırma konusu olarak gündelik yaşamın dijital olanakları çerçevesi ve network kavramı etrafında enformasyon toplumundan ağ toplumuna geçiş ele alınarak toplumsal dokuda şekillenen sanal kültür deneyimleri de ayrıca teorik düzeyde tartışılacaktır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Ağ toplumunun temelini internetin keşfi oluşturmaktadır. İnternetin keşfiyle birlikte ağ toplumu kavramı şekillenmeye başlamıştır. Manuel Castells, ağ toplumu kavramı ile ilgili olarak, toplumsal, ekonomik, siyaset, kültürel, kurumsal ve toplumsal kimlik etrafında şekillenen bir ağdan bahsetmektedir. Bu bağ toplumsal dönüşümün sürekliliğini belirleyen temel koşullardan biri haline gelmiştir. Bu koşullar oluşurken ağ toplumu kavramını internet kavramı ile birlikte düşünmek gerekmektedir. Dolayısıyla internet dünyasının yarattığı sosyolojik dönüşümün hangi sosyal alanda değişimi tetiklediğini ve ne tür sosyalleşme biçimleri ürettiğini teorik düzeyde açığa çıkarmayı amaçlamaktayız.

1.3.Araştırmanın Önemi

Herhangi bir araştırma konusu esasında o çalışmanın önemi ile yakından ilişkilidir. Yani konu belirlenirken beraberinde öneme ilişkin akademik atıfların da kurulduğu söylenebilir. Dolayısıyla dijital dünyanın sosyal medya aracılığı ile gündelik hayatımıza sızdığı bu zaman diliminde sosyolojik çıkarımlarda bulunabilmenin kavramsal imkânını gündeme taşımak bu bağlamda entelektüel önemi de gözler önüne serecektir. Network toplumlar örneğinde olduğu gibi sosyal olana ilişkin yeni tanımlama girişimi, karşılaşılan yeni ekran deneyimlerini de sosyolojinin gündemine taşımış olmaktadır.

Ağ toplumu, sosyal ve medya ağlarından oluşan bir altyapının toplumun her seviyesindeki – bireysel, grupsal / örgütsel ve sosyal – örgütlenme tarzını belirlediği modern bir toplum türü olarak tanımlanmaktadır. Bu ağlar giderek artan bir biçimde bu toplumun (bireyler, gruplar ve örgütler) her bir birimini veya parçasını birbirine bağlamaktadır. Batı toplumlarında, dijital ağlar tarafından birbirine daha fazla bağlanmış bireyler artık ağ toplumunun temel birimi haline gelmiştir. Doğu toplumlarında ise temel birim halen somut sosyal ağlar tarafından birbirine bağlanmış gruplar (aile, topluluk, iş ekibi) düzeyinde devam etse de internetin kurduğu sanal ağların çekim alanına hızlıca girdiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla ortaya çıkan ağların türü, sosyolojik yapılanmaların rengini de belirlemekte ve aradaki toplumsal geçişlerin izi toplumsal bedende görülebilmektedir. Bu bağlamda ağ toplumu tartışmalarında ortaya çıkan, enformasyon toplumu, kapitalist ağ toplumu, ekran toplumu, meta biliş, dijital kültür gibi kavramsallaştırmaların

sosyolojideki izini sürmek bu literatüre kavramsal düzeyde de olsa akademik bir katkı sunacaktır.

1.4.Araştırmanın Yöntemi

Sosyolojik çalışmaların temel paradigmaları anlama ve açıklama üzerine kurulu olarak yürütülmektedir. Açıklama, pozitivist geleneğin bir temsili olarak araştırmayı tanımlanabilir bir çerçeveye oturtarak onu; anket, gözlem, örneklem vb. yaklaşım desenleri ile somut çıkarımlara dönüştürmeyi hedefler. Anlama ise, Weber geleneğini takip ederek niyet eylem ikilisinden hareketle sosyolojik çalışmanın insani olan çerçevesini ön plana çıkartarak gözlem, deneyim ve anlama üçlüsünü araştırmanın merkezine yerleştirir.

Bu bağlamda anlama ya da açıklama girişimlerinin teorik izdüşümü olarak nitel ya da nicel yöntemlerin katı doğrulama, değerlendirme, geçerlilik ve güvenilirlik gibi ölçme kriterlerini biraz esnetip bir “ezber bozma girişi” olarak sosyolojik muhayyileyi yukarı çeken *hermeneutik sosyolojinin* olanaklarını da kullanmaya gayret ettik. Hermeneutik sosyoloji aslında sonsuz sayıdaki topluluklardan kültürlerden ve dünyalardan müteşekkil olan küreselliğin oluşturduğu bir sorgulama nesnesi olarak *dünyanın* farkına varır. Bir farkına varma etkinliği olarak ağ kavramsallaştırmasından hareketle yerel ölçekte başlayarak network etrafında örgütlenen toplumsallaşma süreçlerini *anlamaya* çalıştık. Bu etkinlik çerçevesinde nitel araştırma stratejisinin kuram ve kavram geliştirme ya da açığa çıkarma çabalarını gözeterik çalışma boyunca ağ etrafında inşa edilen kavramların altı çizilerek algı, izlenim ve bağlamlara izin verilecektir.

1.5.Araştırmanın Problemi

Anlamanın sınırlarını elbette araştırmaya dair problemlerimiz ve sorularımız belirleyecektir. Dolayısıyla araştırma problemlerini de şu sorular ekseninde oluşturduk.

Ağ metaforuna ait kavramın toplumsal bir tarihten söz edilebilir mi?

Ağ toplumu kavramsallaştırması sosyolojinin gündemine nasıl girmiştir?

Castells bu kavramı kullanırken hangi epistemolojik ya da sosyolojik çerçeveleri kullanmıştır?

Ağ toplumunda deneyimlenen dijital sosyalleşme türüne geçişte enformasyon ne derecede etkilidir?

Ağ biçimci iletişim türü, küresel ekonomik ilişkileri nasıl etkilemektedir?

Dijital kültürün zeminini oluşturan ağ toplumunda, çevrimiçi yaşam olanakları ya da online ekran deneyimlerinden söz edilebilir mi?

1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları

Ağ toplumu ve kavramsallaştırmasına ilişkin literatürün merkezinde yer alan Manuel Catells ve Jan Van Dijk'in ağ toplumu eserleri temel alınmıştır. Bunun yanında diğer akademik metinler de bu bağlamda değerlendirilmiştir.

2.TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Ağ Toplumu Kavramı

Ağ metaforu, düğümler arasındaki bağlantılar anlamında iki temel unsur olarak tanımlanabilir. Castells'in imgeleminde ağ; kaotik eklemlenme, olumlu anlamda ilişki kalıpları, karşılıklı olarak bağımlılık içermesiyle verimli bir metafordur (1996:112). Böylelikle toplum kuramlarında rastladığımız evvelki sistemik metaforlarla, söz gelişi, Batı düşüncesinde köklü bir yer edinen ağaç metaforu ile bakıldığında daha açıklayıcı bir metafor olduğunu görmekteyiz. Sabit ve dikey bağlantılarla karakterize edilen bu metafor, aynı özelliklere sahip unsurların benzer alt daldan türetilmesi koşuluna dayanırken, ağ metaforu, çok katmanlı aynı zamanda ilintili veya çok merkezli benzer bağlantılara da yer verebilir. Bu bağlamda ağaç metaforu tekil sınıflandırma tipolojisine uymaktadır. Ağ metaforuysa tekil olmayan birçok sınıflandırma yapılarını karışıklık aynı zamanda düzenlilik şeklinde içinde barındırır. Ağ metaforunun beraberinde getirdiği sorun, demir ağlar ya da örümcek ağı bağlantılarının zihinlere yüklediği tekil katmanlı veya tek boyutluluk sorunudur. Ağ, bu bağlamda ne durağan ne de tek katmanlıdır. Burada çarpıcı olan şey ağın tek katmanlılık ya da durağanlık boyutlarıyla değil, aktörlerin ağ üzerinde kavramsallaştırılmasında görülebilir (Dağsalgüler, 2013: 17-18).

Ağlar üzerinde gerçek hayatta olduğu gibi bir bilgi ekosistemi mevcuttur. Buradan yola çıkarak kişinin öz bilişinin yanı sıra, ağlarda meydana gelen *meta biliş*ten söz edilebilir. Meta biliş, kişilerin ağa dahil olmaları, yeni bağlantı ve ağlar kurmaları yoluyla gerçekleşir. Ağa bağlanan bireylerden gücünü alan meta biliş, ağ ile beslenen bir yapı olma özelliği taşımaktadır. Bunun sonucunda ağ, evrensel bir bellek gibi çalışır. Ağ toplumunda bilgi, ağ ile aynı sınırlılıklara sahiptir. Etkin konumda bilen ile edilgen bilgi arasında meta sınırlılıklar yer alır. Fakat semantik unsurların gelişimiyle edilgen olan bilgi, ağda etkin olma yolunda ilerleyecektir (Bozkurt, 2014: 514).

Castells tarafından kavramsallaştırılan ağ toplumu kavramı, oluşan yeni dünya düzeninin ağlar yoluyla şekillendiğini savunan bir yaklaşım olarak değerlendirilir. Gelişen teknolojilerle ağların gücü yükselmekte ve ağ toplumu fikri, günlük hayatımızı daha fazla etkilemektedir. Günümüz toplumu ağlarla kurulmuş etkileşim

ve ilişki sistemini yoğun ve yaygın olarak kullanmaktadır (Castells, 2004: 54). Castells'e göre (1996: 44) toplumdaki ağların derinliği ve büyüklüğü, ağ toplumunun diğerleri arasında edineceği yerin de bir göstergesi olacaktır. Buradan hareketle, bilgi ve bilgiye ulaşabilme yolları globalleşen dünyada rekabet etme ve hayatta kalabilmenin yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağ toplumu kavramı yalnızca post modern perspektifiyle yeni dünya düzenini açıklamakla kalmaz, toplumu oluşturan bireylerin kişisel özelliklerinde meydana gelen değişimleri, dünyayı anlamlandırma biçimlerini ve yeni iletişim ağlarının olduğunu da gösterir. Yeni iletişim şekilleriyle, bilginin hızlı bir şekilde üretilip, aynı hızla tüketildiği, bilginin vadesinin kısaldığı, bilgiye varmanın bilgidен daha önemli olduğu dijital çağın eşiğindeyiz artık. Bilginin işlevi bu çağda çok daha fazla önem kazanmıştır. Globalleşen dünyada bilgi güçtür ve yönetir, öyle ki gücü elinde bulundurmak isteyen, bilgiye sahip olur ve onu yönetir diyebiliriz (Bozkurt, 2014: 1-5).

Zaman ve mekân kavramları ağ toplumuyla ortadan kalkmış, evren artık ağlarla birbirine bağlı hale gelmiştir. Castells toplumun sosyal ve ekonomik olarak BİT'ler aracılığıyla yeniden oluştuğunu savunmuştur (Castells, 2004: 55). Tüm alanları kapsayan bu süreç, farklı sınıflandırılmalardan ağlara kayışla olmuştur. İnsan yaşantısının en eski formlarından olan ağlar, internetle beraber günümüzde daha canlı bir hale bürünmüştür. Ağların bilgiyi dağıtmada, saklamada ve iletmede hızlı olması, ağ toplumunu daha aktif hale getirmektedir. Dijital teknoloji ile ağların getirdiği fırsatlar yalnızca kişinin bilgi ile değil, aynı zamanda bilginin de bilgi ile etkileşimini sağlamakta ve *meta biliş* kavramını desteklemektedir (Bozkurt, 2014: 519-520).

Günümüzün teknolojik döneminin en ayırt edici özelliği, bilgi ve enformasyonun merkezi önemi değil enformasyon ve bilginin bilgi üretimine uygulanması, yenilik ile yeninin birbirini beslediği bir zincir halkasına tanıklık ettiğimiz durumdur. Toplum, iletişim ve enformasyon teknolojilerinin hızlı gelişiminin etkisiyle bilişsel dönüşüm yaşamış, bu süreç bilim adamları, sosyologlar, iletişim bilimciler tarafından isimlendirilmeye çalışılmış, bunun sonucunda; sanayi sonrası toplum, enformasyon toplumu, ağ toplumu gibi isimlendirilmeler yapılmıştır. Şüphesiz bütün bu tanımlamalar aynı toplumsal dönüşümü ifade etmek için

kullanılmış, kullanılış amacı ve şekli bakımından kavramlar belirli bir süreç kapsamında ortaya çıkmış ve devamlılık sağlamışlardır (Değerli, 2016: 5-6).

Yaşadığımız çağda toplumun yeni iletişim ve bilgi teknolojileriyle bir değişime uğradığı, bu değişimin ise “bilgi toplumu”, “sanayi ötesi toplum” “enformasyon toplumu” gibi farklı yeni toplum modellerinin gün yüzüne çıktığını söyleyen pek çok teorisyen bulunmaktadır. Savunulan yaklaşımların özelliği, ikinci dünya savaşı sonrası bilişim teknolojilerinde görülen hızlı gelişmenin yeni üretim ve iş alanları oluşturduğunu, ekonomik, sosyal ve kültürel fikir ve yaşayış biçimlerinin tamimiyle dönüştüğünü, buhar makinesinin icat edilmesi sonucu sanayi toplumu yerini bilgisayarın icadıyla sanayi sonrası farklı bir topluma bıraktığını dile getirmeleridir. Sonuçta, toplumun geçirdiği değişim neticesinde günümüzdeki temel yapıyı açıklayan en içerikli tanımlamalardan biri de ağ toplumudur. Yaşanan toplumsal dönüşümler yirminci yüzyılda iki temel siyasal ve tarihsel çıkarımı öne çıkarmıştır. Bunlardan birincisi; “iki kutuplu” olarak adlandırılan ve bir tarafına ABD’nin, öteki tarafına ise (eski) Sovyetler Birliği’nin konulduğu o zamanı sembolize ettiğine inanılan siyasal ikiliğin de yıkılışını belirttiği düşüncedir. İkincisi ise kabuk değiştiren kapitalizmin de kendisi için ayrı bir tanımlama gerektiren sosyal biçime geçtiği düşüncesidir. Ve bu düşünce, doğrudan ekonomik, teknik gibi olgulardan üretilmektedir. Yapılan tanımların bir bölümü siyasal, diğeri ekonomik ve teknik anlamlara gönderme yapmakta ve değişim söylemini somutlaştırmaktadır. Bununla birlikte ulaşılan tezin önem ve kapsamı neticesinde aralarında herhangi bir fark görülmemektedir. Çoğuna göre bir dönem kapanmış, yeni bir döneme girilmiştir. Örneğin Beniger’e (1986: 22) göre, yaşanan toplumsal dönüşümle birlikte bilgi ekonomisinin sayısal değerlerini gayri safi milli hâsıla ve işteki oranı belirler. Yine Fritz Machlup için, enformasyon toplumunun gücünü en iyi biçimde, iş gücünün bileşimindeki eğilimler ortaya çıkarmıştır. ABD’de 18. yüzyılın sonunda iş gücü çoğunlukla tarımda yer almıştır. Tarımdaki iş gücü 1850’ye kadar devam etmiş, 20. yüzyılın on yılına değin tarım, büyük bir sektör olarak varlığını sürdürmüştür. 1840 ve 1970 senelerinde, ABD’deki iş gücünün %25’ini sanayi sektörü meydana getirmiş ve bu oran 2. Dünya savaşıyla %40’a varmıştır. 40 sene sonraysa bu oran sanayi sektöründe yaklaşık olarak yarıya düşmüş ve devamlı olarak azalma eğilimine girmiştir. Daha Sonraki on senede %15’in altına ineceği beklenmektedir. Buradan varacağımız sonuç; 1960 yılında enformasyon sektörü sanayi sektörünün bütün

geçmişinden daha geniş yelpazede yer almış ve günümüzde ABD'deki işgücünün yarısını var etmektedir (Machlup, 1962). Machlup'un araştırmasından 15 sene sonra toplumbilimci Marc Uri Porat, enformasyon ekonomisi analizinde enformasyon sektörünün ABD ekonomisindeki hayati önemini gözler önüne sermiştir (Porat, 1977). Enformasyon ekonomisini birincil ve ikincil sektör başlıklarıyla toparlamış ve birincil ve ikincil sektörlerden oluşan enformasyon sektöründe birincil sektör enformasyon ve iletişim, bilgi üreten, bu bilgiyi işleyen, bilgiyi dağıtan mal ve hizmet endüstrilerini içerir. Elektronik ve yazılı basında hizmet olarak; eğitim, danışmanlık, telekomünikasyon hizmetleri, reklamcılık, sigortacılık ve finansla ilgili işler, kütüphaneler, araştırma ve geliştirme kuruluşları vardır. Mal yönünden ise bilgisayar, iletişim ve elektronik araç üreticileri, büro ve iş makineleri, ölçme ve kontrol araçları ve basım işleri ile matbaalar yer alır. Birincil sektörle beraber ikincil sektörde, enformasyon sektörüne girmeyen firmaların ve kamu yönetimi kuruluşlarının "içsel" olarak ürettikleri ve tükettikleri enformasyon biçimleri yer alır. Kuruluşlar birçok enformasyon yeniliklerini kullanırlar. Kamu yönetimi ile firmalar "enformasyon emeği" çalıştırırlar ve "enformasyon sermayesi" yatırımını gerçekleştirirler. Bunların tümü, bir pazarda değişilmeyen enformasyon girdileridir ve "ikincil enformasyon sektörü" olarak adlandırılırlar (Çalışkan, 2016: 29-45).

1550 yıllarında ağ kavramı, tellerin şebeke şeklinde düzenlenmesi olarak kullanılmıştır. 1838 senesinde kanal, nehir, tren yolu şeklinde çoklu bir anlam kazanmış, 1947 senesinde birbirine bağlı insan grubu olarak kullanılmıştır. 1887'de ise ağ kurmak şeklinde kavram genişletilmiştir. 1940 yılında radyo ağı ile yayın yapmak için kullanılan kavram, 1972 de bilgisayarlara, 1980 senesinde ise bireylere referansla kullanılmıştır. Organizasyon, yer, kişi gibi birbirine bağlı noktalar grubuna ağ denir. Bu kavram iletişim bilimlerinde, neye kime bağlandığına, etkileşim düzeylerine ve bilginin akışının olduğu ağ hatları olarak incelenir. İnsan iletişiminin diğer türlerine nazaran ağlar, hiyerarşik yapı içermeyen, esnek ve enformeldir. Ağ, ilişkisi farklı olan her bir kümenin, düğümlerin özel öneme sahiptir. Bazı yaklaşımlara göre ise ağ merkez olarak tanımlanır. Ağın bütün bileşenleri merkezde buna dahildir, birer düğümdür. Ağın programlarıyla, anlamları ve işlevleri öteki düğümlerle olan etkileşimlerine bağlıdır. Ağ için düğümlerin önemi var olan enformasyonu alması ve öncekinden daha aktif ve verimli işlemesiyle artar. Düğümü önemli kılan kendine ait özellikleri değil, programlanmış olan ağın menfaatince

hedefe varmadaki becerisinden ileri gelir. Ağın her düğümü çok önemlidir. Bu önemin sebebi performanstır. Ağın kendini yapılandırma özelliği vardır. Düğüm, ağın hedefe ulaşma yolunda gereksiz hale geldiğinde ağ onları siler ve yeni olanı ekler. Ağ olan birimdir. Düğüm değil. İletişim ağlarının evrensel anlamda sistematik olarak örgütlenmesi ile iletişimin küreselleşmesi tam olarak on dokuzuncu yüzyılda meydana gelmiştir. Azda olsa bu iletişimi fiziksel ulaşımdan ayıran yeni teknolojiler nedeniyle de olsa, ekonomik, siyasal ve askeri unsurlarla da doğrudan bağlantılıydı. Cambridge Üniversitesi'nden sosyolog John B. Thompson, evrensel iletişim ağlarının başlangıcını geç on dokuzuncu yüzyıl ve erken yirminci yüzyılın anahtar gelişmesi üzerine odaklanarak inceler (Thompson, 2008: 88). Avrupa imparatorluk iktidarlarının sualtı kablo sistemlerini yaygınlaştırmasıydı. 1860 yıllarının ortalarında denizaltı kabloları başarıyla bağlandı ve bu başarıların ardından denizaltı kablo endüstrisi ve telgraf hızla gelişim gösterdi. Bu ağlar, iletileri iletme gücünün, ulaşımın Zaman tüketimi süreçlerinden açık bir biçimde ayrıldığı ilk küresel iletişim sistemlerini meydana getirdi. Siyasal ve ekonomik iktidarın örgütlenmesini gösteren uzun yollara rağmen evrensel olarak hızlı iletişim gerçekleşmişti (Çalışkan, 2016: 29-45).

Enformasyon toplumuna dönüşüm 1970'li senelerindeki enformasyon teknolojileri çağı ile olmuştur. Castells 1973'te meydana gelen petrol şokundan sonra kamu sektörünün istenilen talebi yerine getiremeyecek durumda olması nedeni ile gelişen büyük ekonomik kriz ile birlikte kapitalizmin dönüşümü ve yeniden yapılanması başlamıştır (Castells, 2004: 56). Yaşanılan bu krize tepki olarak şirketler kar etmenin yollarını aramış, artan mal ve hizmet üretimi kapasitelerini kullanabilmek için pazar paylarını genişletmeye ve yeni pazarlara girmeye çabalamışlardır. Değişik ülkelerdeki pazar segmentlerini bir araya getirmek, yeni pazarlara katılmak için şirketlerin ellerinde bulundurdukları varlıklarını mobil duruma çevirmeleri şart olmuştur. Planlanan bu yenilikler enformasyon teknolojileri sayesinde olmuştur. Yeni ekonomiyi Castells, küresel, enformasyonel ve ağ örgütlenmesine dayalı olarak belirler. Yeni olan bu ekonomi bilgi merkezli olduğu için enformasyonel; üretim, tüketim, ekonomisi küresel anlamda örgütlendiğinden küresel; rekabetin ağlar üzerinde yaşanması da ağ örgütlenmesine dayanır. Geçmişteki iletişim yapıları, büyük bir kitleye tek taraflı kitle iletişimini sunarken, ağ toplumu ise hem yereli hem de küreseli birbirine bağlar ve bunu belirlenen bir

zamanda yapar. Yatay iletişim ağına sahip olan ağ toplumu aynı zamanda kitle iletişimini de kendi ağlarıyla birbirine bağlamıştır. Özetle; enformasyon ve dijitalleşmeyle harekete geçirilen ağlar etrafında oluşan topluma ağ toplumu denir (Çalışkan, 2016: 38-45).

MC Neille referansla Dijk, ağ tarihini dört bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde; ağların bütün rekabeti ve iş birliğini birleştirdiği düşüncesidir. Kişiler arasındaki iş birliği iletişim sayesinde mümkündür. Bir toplumun olduğundan güçlü ve zengin olmasını sağlayan unsur iş birliğidir. Bununla birlikte iletişim ve iş birliği toplumu daha hiyerarşik bir yapıya yönlendirir. Buda toplum içindeki rekabeti meydana getirir. İkinci bölümde; zamanın giderek daha fazla sosyal iş birliğine doğru yol aldığını savunur. İş birliği en fazla olan toplumlarda rekabet artar. Buda hayatta daha fazla kalma şansı verir. Yapılan bu iş birliği; askeri, ekonomik ve epidemi lojik avantaj sağlar. Üçüncü bölümde; geçen süre içerisinde insan ağının daha fazla büyümesidir. Tarihte de ağların etkileri büyümektedir. Şahit olduğumuz ve içerisinde yaşadığımız ağ, evrensel çaptadır. Eski toplumlardaki iletişim yöntemleriyle günümüzdeki iletişim mukayese edilemez durumdadır. Son olan dördüncü bölümde ise; insanların aralarındaki rekabet ve iş birliği şeklindeki iletişimin toplumu daha fazla etkilediği sonucuna varılmaktadır. Günümüzdeki modern dünyayı oluşturan bağlantılı halimiz teknoloji, yemek, enerji, para akışları dünya nüfusunun artmasını sağlar (Dijk, 2016: 47-48).

Post-endüstriyel toplumunun ekonomik, sınıf, enformasyon düzlemlerinde akademik alanda tartışılırken Bell'in toplumun ağ yapılanmasına ilişkin tasarısı kayda değer görünmektedir. Buna göre ağ toplumunu şu temel başlıklara tartışabiliriz.

a) Ekonomik Yapıdaki Dönüşüm: Bell'e göre (1976: 122); malların üretim aşamasından hizmete doğru yönelimi, post-endüstriyel toplumunun ilk özelliğini oluşturmaktadır. Bütün ekonomilerde bulunan hizmet sektörü, domestik hizmetler endüstri öncesi toplumlarda mevcut iken, finansal hizmet, taşımacılık gibi alanlar, endüstri toplumlarında malların üretimine yardımcı pozisyondadırlar. Endüstri sonrası toplumlarda ise önemli olan sosyal hizmetler, sağlık, eğitim gibi daha çok insanlar için olan hizmetler ile sistem analizi ile bilimsel araştırma ve geliştirme gibi mesleki hizmetler bölümünde gelişmektedir. Endüstrileşme yönünden gelişmiş olan

ülkelerde ekonomik faaliyetler, geleneksel olan otomobil, demir çelik, makine imalatı, tekstil gibi endüstrilerde kriz çıkmasına rağmen, bilgi ağırlıklı endüstrilerin ise hızla geliştiği görülmektedir (Kızmaz, 2014: 62-67).

b) Yükselen Yeni Sınıflar: Çağımızda kişilerin istihdam edilme biçimleri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Önceki toplumların temsilcileri endüstrileşmeyle birlikte önemini yitirirken post endüstriyel toplumlarda yükseliş söz konusudur. Endüstri toplumunda yarı vasıflı çalışan işçiler çalışma grubunda en fazla grubu oluştururken beyaz yakalı işçilerin sayısındaki artış, hizmet sektörüyle yükselme trendine girmiştir. Öyle ki mavi yakalı işçilerin sayısını beyaz yakalı işçiler 1956 yılında geçmiştir. Bu oranın daha da yükselmesi 1970' li yıllara dayanmaktadır. Fakat çok daha önemli diğer bir gelişme ise mühendisler, bilim adamları, teknisyenler, doktorlar gibi profesyonel grubun artışıdır. Profesyonel ve teknik sınıftakilerin sayısı 1946 yılında ivme kazanmıştır. İlerleyen zamanla birlikte bu sınıfların yükselişi her geçen gün artmıştır. Drucker'ın (1969: 154) deyişiyle bilgi işçisi olan bu sınıf bilginin hâkim olduğu durumlarda asıl gücünü kazanacaktır. Bilgi işçileri bilgi toplumunun önde gelen kümesidir. Bilgiyi doğru kullananlar bu küme içerisinde ancak yer alabileceklerdir. Drucker (1969: 154) bunu kapitalistlerin sermaye kullanma gücüyle benzetmektedir. Aynı zamanda bu gruptakilerin kuruluşlarda görev alacağını öne sürer. Endüstri toplumundaki işçilerden farklı olarak üretim araç ve imkanları bu grubun elinde olacaktır. Günümüzde hizmet sektöründe çalışanların sayısı gelişmiş olan ülkelerde bir hayli fazladır. Fakat tarım sektöründeki azalmada gözlerden kaçırılmamalıdır. Yaklaşan toplumda ise A.Tourain'ın (2004: 75) deyişiyle “bilgi sınıfı”nın, A. Gouldner'ın (2004: 88) deyişiyle de “kültürel sermaye” sahibi bir “yeni sınıf”ın yükselmesine şahit olmaktayız. Kısaca post-endüstriyel toplumun değişim aşamasında sanayi, tarım hizmetleri gibi üç sektörle birlikte bilgi işçileri yeni bir sektör oluşturmaktadır. Ve bununla enformasyon sektörü gün geçtikçe ilerleyen bir yere oturacaktır. 1950 yılında Amerika'da ki işçilerin az bir grubu bilgiyi üretirken, günümüzde ise bu oran % 60'lardadır (Kızmaz, 2014: 62-67).

c) Bilginin Artan Rolü: Toplum teorisyenlerinden olan Bell'e (1976:122) göre; teorik olan bilgi gelecekteki toplumun yeni bakış açısını oluşturacaktır. Endüstri toplumunda üretim için insan ve makinelerin eş zamanlı çalışması gerekir.

Fakat günümüz toplumu bilgi çevresinde gruplaşmıştır. Bilindiği üzere bilgi her toplumun vazgeçilmez bir unsurudur. Yıllar önce Bacon bilginin güç olduğunu söyleyerek bilginin önemine dikkat çekmişti. Günümüzde ise bilgi toplumun yörüngesi durumundadır. Tarım toplumlarında iş gücü stratejik kaynak iken, endüstri toplumunda ise bu kaynağın sermaye olduğunu görmekteyiz. Post modern toplumun kaynağı ise bilgidir. Post modern toplumlarda bilgi, hizmet ve ürünlere dönüşür. Bu konuda araştırma, eğitim konularına önem veren toplumlar başarıyı elde etmiş olacaktırlar. Toffler'e (1981: 34) göre, enformasyon toplumunda bilgi, para ve emek gücünün merkezi durumuna gelmiştir. Bir toplumun başarılı olup olmama durumu bilgiye bağlıdır.

d) Enformasyon Teknolojileri Ve İnternetin Toplumsal Sonuçları:

Elektrik, buhar makinesi gibi enerji teknolojileri endüstri toplumunu oluştururken, iletişim ve enformasyon teknolojileri de post endüstriyel toplumu oluşturmuştur. Enformasyon ve iletişim teknolojileri mal üretimi, hizmetlerin yapılması, verimliliğin artmasını sağlar. Temel dinamiklerden biri olan bilgisayar teknolojisi post endüstriyel dönemde bilişsel iş gücünün yerini alarak ve zihinsel anlamda kişinin yaşanan değişimine önemli katkı sağlar. Diğer taraftan son yıllarda ivme kazanan internet, çok geniş bir perspektifle ve alanla gelişme göstermiştir. Ve bütün evren bundan nasiplenerek internete bağlı hale gelmiştir. Sınırsız sayıda kişiyi birbirine bağlayan internet, kişilerin zihinsel yapılarını, cinsellik alışkanlıklarını, kimliklerini toplulukları değiştirdiğini söylemektedir. Bilgisayarlar somut olarak yazı yazan, hesap yapan bir araç olma özelliği gösterirken, aynı zamanda kişilerin fikirlerini, fantezilerini iletmede bir araçtır. Bireyler bilgisayarlar ile ekonomik, siyasal, toplumsal etkileşime internet aracılığıyla geçiş yaparlar. Burada bilgi serbest dolaşır. Gerekli alt yapıya sahip insanlar bilgiye istedikleri yer ve zamanda ulaşabilirler. Mesafeler internetle kısalmış, kişiler zamandan ve mekândan bağımsız hale gelmişlerdir. Artık internet sayesinde bürokratik örgütlerle beraber küçük gruplarda her türlü bilgidan faydalanmaktadır (Kızmaz, 2014: 62-67).

e) Post- Endüstriyel/ Enformasyon/ Bilgi Toplumunun Diğer Karakteristikleri:

Teknolojinin yaygınlaşp, ucuzlaması bireyin gücünün artmasına ve kitle haberleşmesinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra endüstri toplumlarında

görülen hırs, güvenlik, rekabet, saldırganlık gibi durumların yerini, iyilik, dayanışma ve uyum içinde yaşamının alacağı belirtilmiştir. Masuda (1980) endüstri toplumunun temel özelliğinin fiziksel ihtiyaçlardan doğan maddi değerler olmanın yanı sıra enformasyon toplumunda kişinin kendi kendini disipline etmesi ve sosyal değerleri daha ön plandadır. Endüstri toplumunda görülen işçi eylemlerinin yerini enformasyon toplumunda sivil vatandaş eylemlerinin alacağı öngörülmektedir.

2.2.Yeni Sosyolojik Deneyim: Enformasyon Toplumundan Ağ Toplumuna Geçiş

Ağ toplumu, benzer özelliklerinden dolayı bilgi toplumu olarak da görülebilir. Yayılma hızı, yayılma kapasitesi, geri dönüştürülebilir yapı, metal olan her şeyin kendi içine entegre olması.. Bilgi toplumu, bilgi teknolojileri devriminin oluşturduğu bir toplum olarak görülmektedir. Sanayi devriminde toplum için hangi makineler kullanılırsa kullanılsın bu devrimdeki bilgi teknolojisi aynıdır. Oysa sonraki yüzyıllara gelindiğinde bu yeni yüzyıl internet üzerindeki en büyük bilgi teknolojisinin keşfini doğurmuştur. İlk askeriyede bir silah olarak kullanılan internet, düşman devletlerin bilgi akışlarına gizlice sızmak ve bilgi almak için kullanılırken daha sonraları kültürel bir devrime dönüşmüştür (Bahçeci, 2013: 121-123). Çağdaş devrimde, diğer canlı devrimlerin aksine, dönüşüm iletişim teknolojilerine ve hesaplamalara eşdeğerdir. Endüstriyel toplumdaki anahtar unsur, enerjinin üretimi ve dağıtımını olduğu için, önceki sanayi devrimleri için ne anlama geldiği önemli tartışma alanlarını oluşturmaktadır. Bilgi teknolojisinin devrimi, tarihsel olay, ekonomik, sosyal ve kültürel malzeme temelinde kesintiye uğramıştır. Sürecin odaklandığı teknolojik devrimler, aynı zamanda yeni ürünleri de ortaya çıkardı (Küçükvardar, 2015: 17-18).

Tonybee, Rostow endüstri devriminin başlangıç tarihini 18. yüzyıl olarak belirtmektedir. Buna karşılık, J.Nef ise tarihte sürekliliğe vurgu yaparak endüstri devriminin başlangıç tarihinin 16. yüzyıla kadar götürüleceğini savunur. Elbette ki bu durum araştırmacıya ve kullandığı kanıt ve tekniklere göre değişiklik gösterebilir. Bununla birlikte enformasyon kullanımının yayılması 19.yy. olarak kabul edilebilir. Frayer, tarihin hiçbir döneminde, dünyanın görünümünün 19. yy da olduğu kadar kısa sürede değişmediğini ifade etmektedir. Başka bir ifade ise bu değişimin her alanda kendini gösterdiğidir. Kişi, ruhu ve bedeni ile eski dünyadan modern dünyaya

geçiş yaşamıştır. Bu sebeple enformasyon teknolojisinin tarihsel gelişimi bizi ağ toplumunu yorumlamamıza ve anlamamıza yardımcı olacaktır. Enformasyonun yoğunluğu sebebiyle modern toplumlarda; düşünümsellik, rasyonalite, bilime dayalı bir toplumsal örgütlenme gelişmiş, tüm sektörler enformasyon ile tanımlanabilen bir ekonomiye dönüşmüş, emek piyasası bilgi işleme dayalı hale gelmiş, yeni oluşan kültürde kendisine ait olan semboller, işaretler ve anlamları olan medyada enformasyon ürünleri de hâkim olmuştur. Yeni enformasyon teknolojileri küresel araçsal ağlarla dünyayı birleştiriyor. Bilgisayar aracılığıyla iletişim geniş bir sanal cemaatler yelpazesi oluşturdu (Küçükkalay, 1997: 51-68).

Ağ toplumu ile bilgi toplumu kavramsallaştırması birbirine yakın terimlerdir. Bilgi toplumunda bilgi teknolojisi bir süre sonra kültürü, ekonomiyi ve toplumu etkileyerek yeni bir devrime imza atmış oldu. Bilgi çağı, her türlü haber, bilgi, süreç, depolama, iletim ve pazarlama gibi araçların bütünü olarak kabul edilebilir. 21. yüzyılın başlarında egemen olduğumuz bu teknoloji, tarihsel olarak çeşitli keşiflerle birlikte yürümüştür. Mikro elektrik ve mikroişlemcinin hızla yayılmasını sağlayan 1970 yılında icat edilirken bu cihaz 1971'in ortalarına yayılmış, 1975 yılında mikrobilgisayarlar icat edilmişti. 2 Nisan 1977'de ise Apple ticari başarıyı yakalamıştı. Fiber optik ilk olarak 1970 yılında Corning Glass ile geliştirildi. 1970 yılında ARPA bugün kullandığımız internete dönüşecek yeni bir elektronik iletişim ağı kurdu. Bu keşiflerin ortak özelliği, teknolojinin hızla yayılmasındaki niceliksel artışın yanı sıra ihtiyaç, kalite ve fiyatlara ilişkin tartışmalarında beraberinde yürümesidir. (Yeşilorman ve Koç, 2014: 117-133)

Ağların giderek yoğunlaştığına şahitlik ettiğimiz şu günlerde Van Dijk'e göre, insanlar, hayvanlar, bitkiler, hastalıklar, mallar, hizmetler, bilgi parçaları, mesajlar, yeni fikirler ve inovasyonlar giderek artan bir biçimde ve eskisine oranla çok daha hızlı bir biçimde küresel ölçekte değiş tokuş edilmektedir. Ağlar sosyal bir ihtiyaç olduğundan toplumun her kesiminde kullanımı söz konusudur. Gün geçtikçe kişiselleşen toplumda bir ağ kurma ihtiyaç halini almıştır. Toplumun tamamını kapsayan ağlar sosyalleşme, küreselleşme ve kişiselleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Sistemler teorisine göre, *“bir ağ göreceli olarak kapalı en az üç sistemi birbirine bağlayan göreceli olarak açık bir sistem olarak tanımlanabilir”* (Dijk, 2016: 57)

Ağ toplumu, sosyal ve medya ağlarından oluşan bir alt yapının, toplumun her seviyesindeki örgütlenme biçimini belirlediği modern bir toplum türüdür. Ağ ilişkileri eski tarihlere dayanmaktadır. İlk örneği ticari ağlardır. Ulaşım ve üretim ağları ticari ağları takip etmiştir. Ve 20.yüzyıla gelindiğinde hem iletişim hem de enformasyon çok önemli bir boyut kazanarak ağ toplumu kavramı ortaya çıkmıştır. Ağlar günümüzde bütün toplumlara hizmet etmektedir. Ağ toplumunun en belirgin özelliklerinden biride hızdır. Her türlü hızlı programlar, bilgisayarlar, modemler gibi her şeyin hızlısı talep edilmekte ve yine aynı hızda tüketilmektedir. Bunun yanı sıra bu toplumda ekranlarda hayatın her alanında yer almaktadır. Bilgisayar monitörü, cep telefonları, televizyon ekranları gibi (Dijk, 2016: 75).

İnternetin bütün toplumların ve bireylerin yaşamlarında önemli etkilerinin olduğunu artık inkar edemeyiz. Günümüz toplumu artık uzay çağı olarak nitelendirilmektedir. İnternet te bu çağda kendini ekonomik, siyasal, toplumsal alanlarda daha fazla göstermektedir. Çağımızda meydana gelen bütün bu gelişmelere paralel olarak 40 sene öncesi 2000’li yılların oldukça uzağında düşünülmüştü. Oysa biz artık biliyoruz ki toplumsal dönüşüme asıl katkısı olan internetin keşfidir. Doksanlı yıllarla birlikte her geçen gün bir önceki günden daha fazla ilerleme kaydeden internet zamanla her türlü kesimden kültürü, toplumu kendisine bağlamıştır. Bu kendine bağlayış o kadar artmıştır ki zamanla insanlar artık internetsiz iş yapamaz hale gelmişlerdir (Kızmaz, 2014: 25).

Askeri, strateji ve bilimin büyük iş birliği ile yirminci yüzyılın son otuz yılında ortaya çıkan internet, teknolojik girişimcilik ve yeniliğin benzersiz bileşiminin ürünüdür. İlk olarak 1950 yılında ARPA teknolojik olarak kararlı girişimlerde bulunmuştur. 1960-64 senelerinde Paul Baran’ın fikrine eklemeler yapılarak, yeni iletişim sisteminin nükleer saldırıdan etkilenmemesi tasarlanmıştır. Tasarlanan bu sistem paket-anahtar iletişim teknolojisine dayanmaktaydı. Bu sistemde ağ komuta ve kontrol merkezlerinden bağımsız olacak böylelikle mesaj birimleri ağ içinde kendi yollarını bulup, ağın bir noktasında toplanabilme özelliği kazanacaktı (Castells, 1996: 49).

Dijital teknoloji daha sonraları görüntü, ses, veri, mesajların paketlenmesi gerçekleştirildiğinde, bağlantıları kontrol merkezi devreye girmeden iletilebilen bir ağ meydana gelmiştir. ARPANET adında ilk bilgisayar ağı Los Angeles’te California

Üniversitesinde ve Utah Üniversitesinde 1 Eylül 1996 yılında kuruldu. Geçen zaman içerisinde bilim adamları kurulan bu ağı mesajlaşma ağı da dahil olmak üzere kişisel iletişim amaçlarıyla kullanmışlardır. Askeri araştırma odaklı ağlar bir süre sonra bilimsel iletişim de dahil kişisel sohbetlere de dahil olmuştur. Böylelikle bilim adamlarından bütün disiplinlere ağa dahil olma izni verilmiş oldu. 1983 yılında ARPANET bilimsel amaçlara yoğunlaşırken, MILNET askeri uygulamalara yoğunlaşmış ve yollarını ayırmışlardır. Zaman içerisinde bilim adamları farklı ağları oluşturma sürecine girmişlerdir. Fakat bütün kullanılan ağlar iletişim sistemi olarak ARPANET’i kullanmışlardır. Savunma Bakanlığı’nca desteklenen internet 1980’lerde Ulusal Bilim Vakfı’nca işletilmiştir. 20 yıl süren hizmet sonrasında, 28 Şubat 1990 yılında ARPANET kapatılmıştır. Bu tarihten sonra internetin iskeleti olma görevini Ulusal Bilim Vakfı’nın işlettiği NFS NET üstlenmiştir. Fakat NFS NET 1995 yılında kapatılmıştır. Bu tarihten sonra Ulusal Bilim Vakfı’nın bölgesel ağlarına bağlı şirketlerin, güçlerini birleştirerek internetin özelleştirilmesinin kapılarını açmışlardır. İnternet özelleştirildikten sonra internetin yönetici sorumluluğunu üstlenecek otorite bulunmamaktaydı. 1992 yılının Ocak ayında “Ulusal Bilim Vakfı’nın inisiyatifiyle kar amacı gütmeyen bir örgüt olan İnternet Society önceden mevcut, koordinasyon sorumluluğu taşıyan internet faaliyetleri kurulu ile İnternet Mühendisliği Güç Birimi gibi örgütlenmelerden sorumlu kılındı”. (Castells, 1996: 50)

Yıl 1999’u gösterdiğinde, ne dünyada ne de ABD’de internet üzerinde yetkili olan hiçbir kurum yoktu. Bu durum dönen çarkın kültürel ve teknolojik açıdan başıboşluğunun kanıtıydı aslında. İnterneti ilk kullananların beklenilmeyen icatları internet uygulamalarını oluşturmuştur. Böylelikle internetin asli niteliği sayılabilecek teknolojik ve pratik yönelim başlatılmıştır. ARPANET’in ilk zamanlarda bilgisayarlar arasında bağlantı kurabilmenin yolu, zamanı paylaşmak için birbirine uzak bilgisayarlar arasında bağlantı kurabilmektir. Asıl alevi başlatan kıvılcım, katılımcılar arasında e-posta ile iletişimin kurulabilmesi oldu. BBN’den Ray Tomlinson’ın uygulaması ilkti ve günümüzde etkinliği hala devam etmektedir. Bilgisayarlar için oluşturulan ilk modem 1978 yılında Chicagolu iki öğrenci tarafından (Christensen ile Randy Suess) icat edilmişken 1979 yılında bu öğrenciler bilgisayarların dosyaları direkt aktarmalarını sağlayan X Modem protokolünü yaymışlardır. Bunu herhangi bir ücret almaksızın dağıtmışlardır. İlerleyen

gelişmelerle birlikte PC'lerin güçlerinde artış yaşanırken, fiyatlarında da düşüş yaşanmıştır. 1980 sonralarında birkaç milyon üzerindeki kullanıcılar ticari ağlarda bilgisayar sayesinde iletişim kurmuşlardır. 1990 yılına gelindiğinde internet kullanımı hiç kullanmayanlar için zorluk arz etmekteydi. İnternette doksanlı yıllarda bilgiyi bulmak ve indirmek te zordu. İnternetin toplumun çoğunluğuna yayılım göstermesi yeni bir teknolojik girişimle söz konusu olmuştur. Bu teknolojik girişimde internet sitelerinin içeriklerini bilgiye göre düzenleyebilen kullanan kişilere ulaşmak istedikleri veriyi bulmaları için basit bir arama sistemi uygulandı. Böylece World Wide Web tasarlandı. Bu tasarım 1990 yılında Cenevre de Tim Berners Lee ve Robert Cailliau tarafından yapılmıştır. Zaman geçtikçe yeni arama motorları, tarayıcılar gelişmeye başladı. Bütün evren bir ağ oluşturdu ve böylelikle evrensel olarak internet kucaklanmış oldu (Castells, 1996: 49-66).

Yavaş yavaş refah seviyesindeki artış 1980'lerde insanların isteklerindeki artışı da meydana gelmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde talepte büyük bir artış yaşanmıştır. Ayrıca 1990'larda kültürel açıdan da bir patlama yaşanmıştır. 1980 senelerinde başlayan Liberallik anlayışı, 1990'lara gelindiğinde insanlarda bireycilik, aşırı tüketme eğilimi, gösterişe özenme, kısa yoldan zengin olma gibi eğilimlerle hız kazanmıştır. 1990 senesinde yayına başlayan özel televizyon kanallarının etkisi ile yazılı görsel basın tüm toplumu çok güçlü bir şekilde etkisi altına almıştır (Madran,1995: 24-25).

Dünya ölçeğinde internet böyle bir serüven yaşarken 1993 senesinde internet kullanımının Türkiye'de başlaması büyük bir adım olarak görülmüştür. İnternetin günlük hayatta kullanım alanı edinmesiyle yaşam tarzında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, 2000 yılında iki milyona yakın kişi internet kullanmaktadır. 1995-1999 yılları arasında kullanım oranı %300 artış göstermiştir. 2000 yılında bu oran %1700 artmıştır. İlk bağlantısı 12 Nisan 1993'te gerçekleşen internetin Türkiye'ye gelişinin 13.yılında Türkiye'de internet kullanıcı sayısı 15 milyona, internet bağlantılı bilgisayar sayısı ise 750 bine ulaşmıştır. Bu dönemde Türkiye'de yaşanan diğer gelişmeler ise 900'lü telefonlar, özel uçak şirketleri, kablolu televizyon yayını, otoban yolları ile tanıştığı yıllar olup, yine bu yıllarda ilk Türk uydusu olan TÜRKSAT uzaya gönderilmiştir. Ayrıca tüketiciler çok katlı mağazaları, kredili ödeme imkanları, kredi kartları ile tanışmış,

hazır ve donmuş gıda tüketimi, zaman kazandırıcı aletlerin (bulaşık makinası, otomatik çamaşır makinası, mikrodalga fırın) kullanımı, fast-food tipi restoranlara olan talep artmıştır (Madran, 1995: 24-25).

Yeni bir dönemi anlatan 2000'li yıllarda dijital teknoloji, telekomünikasyon, fiber optik, uydu iletişim, lazer teknolojisi, bilgi oto yolları, video, konferans, internet, bilgisayar, kablo TV, cep telefonu, sanal dünya vb. kavramlar günlük yaşamda daha aktif hale gelmiştir. Teknolojinin bu denli gelişmesine paralel olarak ulaşım ve iletişim araçları da dünyayı küçültmüştür. İnsanlar artık bilgiye daha kısa sürede ulaşmaktadır. Alternatif iletişim kanal sayılarının artmasıyla birlikte eğitimde yaşanan adaletsizlik te giderek azalmıştır. Yaşanılan savaşlar, canlı olarak izlenmeye başlanmıştır. Bu durumun sonucunda insanlar gerçek alanla sanal alanı ayırmada zorluk yaşamıştır. Yaşanan teknolojik alandaki bu gelişmeler kişilerin hayatını bir taraftan kolaylaştırırken, diğer taraftan; bireysellik, daha fazla tüketmek için daha çok çalışmak, bu sebeple kendine daha az zaman ayıran bireylerin olması ve yalnızlaşmaları gibi durumlarda olumsuz olarak kişilerin hayatlarını etkilemektedir (Madran,1995: 24-25).

1987 senesinden 29 sene sonrasında bugün Türkiye'de İnternetin vardığı yere değinecek olursak, Global Web Index, 2016 verilerine göre; Ocak 2016 yılı ele alındığında; 79,14 milyon kişi olan Türkiye nüfusunun %58'i (46,28 milyon) İnternet kullanımında aktiftir. Bu oran ile dünya sıralamasında Türkiye 19.sırada bulunmaktadır. Toplam Nüfusun %77'si İnterneti her gün kullanmaktadır. Aynı olan araştırma sonucuna göre 42 milyon kişinin aktif olarak sosyal medya kullandığı, 71,03 milyon kişinin ise mobil telefon kullandığı ve 36 milyon bireyin mobil telefonlar ile sosyal medyayı kullandığını kanıtlanmıştır (Sarpay, 2016: 21).

Kemp'e (2016: 78) göre, 2015 senesinden 2016 senesi Ocak ayı ele alındığında yıllık artışlara göre interneti aktif kullananların sayısının % 10 oranında, aktif olarak sosyal medyayı kullananların sayısının ise % 5 oranında yükseldiği söylenebilir. Ocak 2016 yılında, *"Türkiye'de nüfusun % 86'sında mobil telefon, % 56'nda akıllı telefon, % 48'inde Laptop veya masaüstü bilgisayar, % 11'inde tablet bilgisayarın olduğu görülmektedir. Yine aynı dönemde İnternette masaüstü veya tablet bilgisayarlar üzerinden günlük ortalama 4 saat 14 dakika zaman harcanmaktadır.*

Bu süre mobil telefonlar üzerinden 2 saat 35 dakika olarak saptanmıştır. Ortalama günlük 2 saat 32 dakika sosyal medyaya harcanmaktadır” (Sarpay, 2016: 21).

İletişimin artık ağlar ile yapıldığı bir dönem yaşanmaktadır. Toplum artık geleneksel geniş ailelerden, çekirdek aile yapısına dönüşmektedir. Kurulan arkadaşlık grupları, etkinliklere katılım, örgütlenmeler belirli bir mekâna bağlı olmaktan çıkmıştır. Sanal mekânlarda hareket etme, iletişim kurma gerçekleşmektedir. Toplumun artık bir ağ mekanizmasına dönüştüğü kurulan bu ağlar sayesinde her türlü ihtiyacın görüldüğü bir gerçektir. Bunlar arasında alışveriş yapmak, gezintiye çıkmak, para transferleri, arkadaşlar bulma, sohbet kurma ve daha sayılamayacak birçok aktiviteler ve ihtiyaçlar bu ağlar sayesinde gerçekleşmektedir. Ağ toplumu çok merkezli bir yapıya sahiptir. İş birliği ve rekabet halinde çoklu olan merkezler, tekli olan merkezlerin yerine geçmiştir. Sanal şekilde birleşen topluluklar dağılmış hane halkına sahip ağ toplumunun fiziksel olan topluluğa eklenmesidir. (Dijk, 2016: 76) Ağ toplumuyla farklı bir toplum yapısı ortaya çıkmış, toplumun bölümleri arasındaki ilişki şekilleri de değişmiştir. Artık herkes kendi ağ kültürünü oluşturarak farklı gruplar kurmaktadır. Ayrıca ağlar arasında zaman mekân kavramları olmadığından bu ağlar arasında özgürlükte üst düzeydedir.

3.NETWORK TOPLUMLAR:

ÇEVİRİMİÇİ YAŞAM OLANAKLARI

3.1.Gündelik Hayat Ağları

Rutin işlerimizi gerçekleştirmek için kullanılan yollara, kablolarla, televizyona, ve elektronik duyu ağlarına her zaman ihtiyacımız vardır. Hemen bütün gelişmiş ülkelerdeki yeni nesiller göz önüne alındığında, internetin kullanılmadığı bir hayat düşünemediklerini görebiliyoruz. Gençlerde bağımlılık yapan bu durum, toplum ve kurumları da içermektedir. Dijital dünyaya ait literatür, sıklıkla bağımlı yaşam ve bağımlı toplum gibi kavramsallaştırmalarla ilerlemektedir. Örneğin gelişmiş ülkelerde incelenen kurumların bilgisayar ağı olmadan çalışamadıkları görülmektedir. Bu ağlardaki en küçük aksaklık, tüm işlerin durmasına neden olur. Topluma bir bütün olarak baktığımızda, ağların dünyanın hemen her köşesine ulaştığını görmekteyiz. Bu anlamda dünyanın bağımlı bir duyu organına eriştiğini söyleyebiliriz. Telefon, uydu, televizyon ve internetin hızla genişlemesinin sonucu olan sanayi öncesi toplumlar bile sanayi sonrası ağ toplumlarına dönüşmüş görünmektedirler. Çevrimiçi ağların toplum yönetimindeki önemi o kadar büyüktür ki gelecek savaşlarda onları bombalamaktan ziyade ağları devre dışı bırakmak daha etkili olacaktır. İnsanların özel hayatlarının topluma daha açık olması, bireysel özgürlüğü riske sokarken sadece telefon ve bilgisayar yoluyla iletişim, sosyal ilişkilerde bir azalmaya neden olabilmektedir. Medyanın buradaki rolü hayatidir. Medya iletişim ağını düzeltirken zaman kavramındaki boşluğu da temizler. İletişim ile mekân ve zaman kavramları, dünyayı dönüştürmüş ve dünyayı küresel bir savunma alanına dönüştürmüştür. Yeni medyada sahip olduğumuz sosyal aktivite, çeşitli iletişim türleri arasında seçim yapma fırsatı sunmaktadır. Zaten yeni medyanın en büyük özelliği, büyük mesafelerin bir araya gelme hızıdır. Dünyanın bir ucuna birkaç saniye içinde yüksek depolama potansiyeline sahip bir mesaj göndermek mümkün hale gelmiştir (Çalışkan, 2014: 53).

Bilgi toplumu kavramı, topluluklardaki faaliyetlerin ve süreçlerin değişen doğasını vurgulamaktadır. Ağ toplumu kavramı içinde dikkat ve ilgi, bu toplumların değişen örgütsel biçimlerine ve altyapısına kaymaktadır. Bilgi toplumu içeriğe odaklanırken, ağ toplumu kavramı modern toplumun biçimi ve örgütlenmesine

odaklanır. Bu sosyal ve medya ağının altyapısıdır. Manuel Castells (1996: 112) bilgi toplumu kavramını reddeder çünkü geçmişte yaşayan tüm topluluklar da bilgiye dayanır. Castells bunun yerine “bilgi toplumu” kavramını önerir; bilgi üretiminin, işleyişin ve iletimin ana üretkenlik ve güç kaynağı haline geldiği bir sosyal örgütlenme biçimi. İletişimin hacmi ve hızı önemli ölçüde artmıştır. İletişim insanlarla işbirliği sunmaya devam etmektedir. Daha işbirlikçi bir çerçevede, uzmanlaşma ve işbölümü bir toplumu daha zengin ve daha güçlü kılar. Aynı zamanda toplumu daha kademeli ve eşitsiz yapar. Toplum içindeki bu eşitsizlik, toplumlar arasındaki eşitsizlikle her zaman rekabet yaratmıştır. Oranlar ayrıca bilgiyi paylaşır. Örneğin, rakipleri başkalarıyla işbirliği yaparak birbirlerine tepki vermeye teşvik eder. Ayrıca, bu ağların tarih üzerindeki etkileri de artmaktadır. Mevcut küresel ağ, dünya çapındadır. İzolasyonda yaşayan neredeyse hiçbir insan toplumu kalmamıştır. Değişen mesajların hacmi, hızı ve önemi, çağdaş toplumlardaki etkilerin eski topluluklardaki iletişim sistemlerine kıyasla neredeyse kıyaslanamayacak kadar artmıştır. Bu, ağ toplumu üzerindeki vurgunun ana sebebidir. Bu ağların insanlık tarihinde kapsamlı bir tanımlamasından sonra akla gelir ve bu kavram hem doğal bilimlerde hem de sosyal bilimlerde ortaya çıkar. Ağ, bir birimin elemanları arasındaki bağlantıların toplamı olarak tanımlanabilir. Bu elemanlara düğümler denir. Birimler genellikle sistem olarak adlandırılır. Minimum iş parçacığı sayısı üçtür ve minimum iş parçacığı sayısı ikidir. İki eleman arasındaki tek bir bağlantıya ilişki denir. Ağlar doğa ve toplumda bir organizasyon şeklidir (Güloğlu, 2004: 79-93).

Ağlar, nispeten karmaşık yaşam sistemlerini içeren organizasyonun adıdır. Ağlar kaotik bir düzen üretmiştir ve öğeleri belirli bir şekilde birbirine bağlamışlardır. Bu bağlamda, ağlar karmaşık yaşam sistemlerinde her düzeyde ortaya çıkmaktadır. Medya ağları tarafından desteklenen sosyal ağlar, toplumun her seviyesinde ve alt sistemlerinde mevcuttur. Üniteler ve unsurlar ağ yaklaşımının ana odağı olmadığından, ilk ve en temel düzey, birey değil bireysel ilişkilerin seviyesidir. Bu seviye, sosyal ağların yaygın olarak kullanılan anlamı ile örtüşmektedir. Bireyler aile üyeleri, arkadaşlar, tanıdıklar, komşular, meslektaşlar, ortak spor arkadaşları vb. İle bağlantı kurar. Şu anda bu seviye internet ve mobil veya sabit telefon şebekelerinden oluşan medya ağı tarafından desteklenmekte ve yoğunlaştırılmaktadır. Ağ toplumunu anlamak için, bu toplumdaki ağ seviyelerinin

analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağda bireyler gruplara ve kurumlara eklenir ve her ikisi de dijital koleksiyona eklenir. Hiyerarşik bir organizasyon biçiminde, alt seviyeler sadece üst seviyelerde yer alır. İlgili birimler, üst üste çakışan birlikleri ve yapıları daha yüksek bir seviyede içerir. Ağlar bu ilişkiye ve yapıya aittir. Tüm katmanlardan geçerler ve bu katmanları birbirine bağlarlar. Ağlar, seviyeler arasında karmaşık etkileşimler gerçekleştirir. Bu sayede organizasyonun esnekliğini arttırmaları. Telekomünikasyon ve bilgisayar ağlarının kullanımı da bu uygulamaları güçlü bir şekilde desteklemektedir. Kısaca, ağlar tüm seviyeler ve sosyal gerçeklik birimleri arasındaki ilişkileri düzenler. Daha önce savunulduğu üzere, her bir ağ yaklaşımı, bu ilişkilerin ilişkili oldukları birimlerle ilgili önemini vurgulamaktadır. (Es ve Güloğlu, 2004: 79-93)

Yapılan sosyal nitelikteki açıklamalar, toplumun her düzeyinde ağların var olduğunu ve kullanımlarının bir gereklilik ve sosyal anlamda ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Bireysel anlamda, ağ oluşturma ve sosyal ilişkiler gibi daha açıklayıcı ve hızlı hal alan sistematik bir yöntem şeklindeki yükselişe tanıklık etmekteyiz. Toplumun gün geçtikçe kişiselleştirilmesiyle, bir toplumda ağa duyulan ihtiyaç sosyal ihtiyaç halini almıştır. Kişiselleştirmenin sosyal akranları olarak ağlar örnek gösterilebilir.

Organizasyon düzeyinde, kurum ve kuruluşlar artık yalnız çalışmamaktadır. Kapsamlı bir iş bölümünün parçası olmuşlardır. Bu iş bölümü, giderek daha fazla işbirliği yapan organizasyon ağlarında örgütlenmekte buna ek olarak, kuruluşlar rekabet ve sosyal talep arasında ayakta kalmak için kendilerini daha fazla açmaktadırlar. İç ve dış iletişimin yeni bileşimlerini edinerek, kurumlar hızla değişen çevreye ayak uydurmak için daha donanımlı hale gelmektedir. Ağlar, toplumun tamamını kapsamlı bir şekilde yeniden yapılandırmaktadır denebilir. Ağlar eski organizasyon biçimlerini bozarlar çünkü kuruluşların yeni ölçek seviyeleri, yeni pazarlar ve yönetme ve kontrol için yeni yollar aramasına yardımcı olurlar. Ağlar, modern toplumda eşzamanlı olarak meydana gelen ölçek büyütme ve ölçek azaltma süreçlerini birbirine bağlar. Bir yandan küreselleşmeyi ve sosyalleşmeyi, diğer yandan yerelleşmeyi ve kişiselleştirmeyi destekler. Bu bağlamda, ağların modernleşmeyi hızlandırdığı iddia edilebilir (Sarıpek, 2017: 43-65).

Ağlar tek yapılardır ve sistemleri organize eder. Ağ teorisi genellikle yapısal bir teori ve sistem teorisi türüdür. En genel olanı sistem teorisidir. Bu teoriye göre, bir ağ en az üç nispeten kapalı sistemi birbirine bağlayan nispeten açık bir sistem olarak tanımlanabilir. Bir ağ kurmak için en az üç birime ihtiyaç duyulur. Bu birimler esas olarak nispeten kapalı sistemler olarak kabul edilir, çünkü üniteyi önceden belirlenen şekilde çoğaltmaya çalışan elemanlar vardır. Bu kapalı sistemler, bu nedenle veya başka bir nedenle çevreleriyle etkileşime giremeyen ve ağdaki diğer birimlerle etkileşimde bulunulması zor olan açık bir sistem oluşturur. Açık bir sistemde, belli bir kararlılık ortadan kalkacak ve yerini şans ve şans olaylarına bırakacaktır. Bu değişim ve yeni fırsatların ortaya çıkışı anlamına gelir. Ağların veya ağın bir organizasyonun programları olduğu gerçeği, kapalı sistemleri açtıkları gerçeğine dayanır. Günümüz toplumlarında sosyal ağlar ve medya ağları, herhangi bir birey veya kurum çiftinin kısa bir araç zinciri ile birbirine bağlanabileceği küçük dünyalar ve kümelenmeler yaratmaktadır. Bu, bağlı bir dünyada yaşadığımız kalıplaşmış ifadelerin ortaya çıkmasına ve toplumun giderek birbirine bağlı hale gelmesine yol açar. Kısacası, toplum bir ağ toplumuna dönüştürülür. Kitle toplumu ölçek büyütme ile tanımlanır. Şirketler, hükümetler ve diğer kurumlar büyüyor ve kendi içlerinde bürokrasiler haline geliyorlar. 19. yüzyıl imparatorlukları ve çok uluslu ülkelerin küresel ağını oluşturmak için uluslara ve tüm dünyaya yayıldılar. Bununla birlikte, kitle toplumunun kapsamı hala varlığını sürdürmektedir. Kitle toplumu, ağ toplumundan daha fazla dayanışmaya sahiptir. Bununla birlikte, genel olarak, yüz yüze iletişim, kitle toplumundaki dolaylı iletişimden çok daha önemlidir. 20. yüzyıl boyunca, kitle toplumu yapıları giderek ağ toplumundaki yerini almıştır. Bu öncelikle gelişmiş veya modern toplumlarda meydana gelmiştir. Sanal topluluklar, küçük ve dağınık hane halklarıyla ağ toplumunun zayıflamış fiziksel topluluğuna eklenir. Son popüler görüşlerden biri, bilgisayar ağlarının artık uzaya, zamana ve fiziksel koşullara bağlı olmaması ve bu bakımdan bireylere daha fazla özgürlük vermeleridir (Codal ve Coşkun, 2015: 1-17).

Ağ toplumunun, sosyal ve medya ağlarının altyapısının, toplumun her düzeyinde bireysel, grup, örgütsel ve sosyal örgütlenmeyi belirlediği modern bir toplum türü olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, toplumdaki tüm faaliyetlerin yüksek düzeyde bilgi yoğunluğuna sahip bilgi toplumuyla karşılaştırılabilir. Gruplar, örgütler ve topluluklar ile daha önce ortaya çıkan modern toplum türü olan kitle

toplumuyla da karşılaştırılabilir. Artık ağlar toplumun her seviyesine hizmet ediyor ve bu seviyeler birbirine bağlı hale gelmiştir. Örneğin internet aynı anda bireylere, kuruluşlara, topluluklara ve toplumlara hizmet eder. Geçmişte böyle bir kitle iletişim aracı yoktu. En önemli gelişme mikro elektronik alanında ki devrimdir. Bu gelişme, 20. yüzyılın son 25-30 yılında karşılaştığımız beş bilgisayar kuşağını ortaya çıkarmıştır. Çığır açan buluş, sadece birkaç milimetrelik bir yüzey alanına sahip bir plaka üzerinde yüzbinlerce bağlantı içeren entegre bir yarı-iletken çipin icadıdır. Dijitalleşme, tüm yeni medya ağlarını tele, veri ve kitle iletişimine bağlayan bir yapıdır. Telekomünikasyon ve kitle iletişimi her zaman ses ve görüntü için doğal analog sinyaller kullanır. İletmeden önce, bu sinyaller analog sinyallerden tekrar elektrik sinyallerine dönüştürülmüştür. Sayısallaştırma, tüm sinyallerin, bitler olarak adlandırılan ve yalnızca sıfır ve birden oluşan bitler halinde bölünmesini ifade eder. Mikro elektronikteki ilerlemelerin yardımıyla, bu bitler hızlı ve müdahale edilemez şekilde taşınabilir ve bağlanabilir. En iyi sonuçlar, verici ve alıcı arasındaki tüm bağlantı dijital sinyallerden oluştuğunda elde edilir. Son 30 ila 40 yıl boyunca yeni medya gelişiminin en önemli eğilimi çığır açan yaklaşma eğilimidir. Üç iletişim türü, telefon verilerinin ve kitle iletişiminin kademeli olarak entegrasyonu anlamına gelir; bunların sembolü sırasıyla telefon, bilgisayar veya radyo ve televizyondur. Bu süreç telekomünikasyon dijitalleşmesiyle başlamıştır. Bu tür bir iletişimde, ses ve metin merkezi bir ofis ve terminal ekipmanı kullanılarak nispeten uzak mesafelerde değiştirilir. 1980'lerden beri dijital teknolojileri kullanan yönetilebilir bir dijital cep telefonu teknolojisidir. İlk dijital cep telefonu GSM ve ikincisi GPRS'dir. 21. yüzyılın ilk on yılında, 3G olarak adlandırılan üçüncü nesil telefonlar piyasaya sürüldü, ardından UMTS veya 4G teknolojisi geldi. Son iki nesil sadece kapasiteyi arttırmakla kalmadı, aynı zamanda her üç iletişim türünden de yeni uygulamalar geliştirdi. En önemli akım trendi şüphesiz bilgi ve iletişim teknolojilerinin giderek küçültülmesidir. Sonuçta, çipler için kullanılan en küçük fiziksel malzeme ile çalışabilen elektrik akımlarına ulaşılacak, ancak elektrik yerine küçük ışık ışınları ile çalışan optik bilgisayarların ortaya çıkması ihtimali ortaya çıkacaktır. Ağ bakış açısından, minyatürleştirme, birbirine bağlanan olası elemanların veya birimlerin kademeli olarak azaldığı anlamına gelir. Yeni medya minyatürleştikçe, bu araçlar giderek daha kolay bulunacak ve her yere taşınacak. Kitle iletişiminde, birçok gelişmiş toplumda yaygın olan kablolar, tekrarlayan atmosferik ağlarda yerlerini terk

etti. Ağ iletişimi açısından mobil veya kablosuz iletişimi artırmanın anahtarı, ağ kapsamının genişletilmesi ve genişletilmesidir. Mobil ve kablosuz teknoloji ağ toplumunu dünyanın en uzak yerlerine ve en derin deliklere yayacak. 1990'ların multimedya bilgisayar gücü ve uygulamaları, ilerici kablo ve daha sonra hava yoluyla geniş bant teknolojisi ile genişletildi. (Aktan ve Vural, 2016: 17-20)

Castells'e göre (1996: 49) ağ toplumu; ağlar oluşturma mantığıyla, merkezsiz, hiyerarşi içermeyen, yatay ilişkilerin bulunduğu bir toplumsal örgütlenme biçimiyken, enformasyon toplumunun tüm çevresini ağ toplumu belirlemektedir. Bunlar arasında; küresel ölçekte sermaye, medya, kimlikler, toplumsal hareket örnekleri verilebilir. Endüstri toplumunun yerini enformasyon toplumuna bırakması sürecinde kapitalizm hala varlığını bu süreçte devam ettirmektedir. Küresel ölçekte ağ toplumu, iş gücü, sermaye, kültür ve toplumların karşılıklı ilişkiler içermesidir. Ağ toplumunu meydana getiren süreçler enformasyon teknolojisi devrimi, devletçiliğin ve kapitalizmin ekonomik krize girmesi ve kültürel toplumsal hareketler insan hakları, liberyatizm, feminizm ve çevreciliktir (Yaylagül, 2018: 24).

Dijital kültürle birleşen ağ, bu kültürün rutin hayata uygulanabilir olmasıyla sahnedeki yerini almış bulunmaktadır. Ağ toplumunda bireyler toplumsal olarak bir bağ kurmuşlardır. Toplumun yaşadığı önemli olaylar sonucu insanların hayatı yeniden şekillenmiştir. Bu olaylar arsında teknolojik, ekonomik ve toplumsal gelişmeler yer almaktadır. Toplumsal sorunlar meydana geldiğinde kişiler dini, ulusal, etnik kimlik etrafında toplanırlar. Kişiler dini, ulusal, etnik kimliklerle kendilerini anlamlandırırırlar. Ağ faktörünün etkisiyle kimlikler arasında bölünmeler yaşanmaktadır. Ağ ve benliğin karşıt olarak yapılanmaları sosyolojik olarak bir sorun teşkil etmektedir. Bireyler arasındaki iletişim kopukluğu toplumsal ve bireysel grupların birbirine yabancılaşmasını da beraberinde getirmektedir. Bunun sonucunda kimlikler daha özgül bir hal alıp, paylaşılması da güçleşmektedir.

Castells'e göre (1996: 50) tarihsel değişimle birlikte sersemleyen zaman kültür ve düşünme biçimi yeni dönemi tetiklemiştir. Teknoloji peygamberleri, topluma gelişen dönemi anlatmak ve yeni bir çağı haber vermektedir. Yeni dönemde tamamıyla toplumun bireyselleşmesi bize toplumun kaderi üzerindeki güçsüzlüğünü göstermektedir. Castells kimliği özgürleştirici bir unsur olarak görmektedir ve aynı

zamanda bütün toplumsal eylemlerin birbirlerinden bağımsız olmadığını birbirlerini beslediklerini ileri sürer (Meder, 2001: 63).

Teknoloji, içinde bulunduğumuz yeni dünyayı anlamamızda kilit noktadadır. Teknoloji ile bu çağda kimlik sorununun da önem arz ettiğini unutmamalıyız. Ekonomi, toplum, kültür analizinde ele almamız gereken ilk unsur “enformasyon teknolojisi” devrimidir. Teknoloji ve toplum birbirinden ayrılamaz iki unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin toplumu ne denli etkileyeceği devlet inisiyatifindedir. Devlet gerek teknolojiyi yasaklayarak gerekse teknolojik yeniliğe öncülük yaparak süreci açıklamada öncüdür. Teknolojik gelişmeler toplumsal dönüşümleri etkisi altına alarak toplumların yeni isimler almasını sağlamıştır. Castells’e göre bilgi teknolojisi, internet ve bilişim ağları olarak karşımıza çıkar (1996: 50).

Teknolojideki bu gelişmeler ilk dönemlerde sistemi bir tehdit unsuru olarak görmüş olsa da daha sonraları Batı kapitalizmini canlandırarak küresel ağları kurmuştur. Kapitalist dönüşüm sanayileşmecilik ve devletçiliğin krizini enformasyonel ekonominin doğuşunu “ağ toplumu”nun doğuşu olarak görmektedir (Aksu, 2018: 153-154). Yaşanılan büyük olaylar sonucu hayat belirli zamanlarda kesintiye uğramaktadır. Bu olaylardan biri de enformasyon teknolojisiyle beraber maddi kültürdeki kesintidir. Castells’e göre; toplumun enformasyonu elde ettikten sonra enformasyonu bilgiye dönüştürmek için kullanacağı ortam ağlardır (Castells, 1996: 51). Bu sebeple bilgiye ulaşabilmek, globalleşen dünyada hayatta kalmak ve mücadele etmek için çok önemli bir unsurdur (Bozkurt, 2014: 1).

Ağ toplumunda insan akli bir üretim gücü halini almıştır. Bu nedenle genetik şifre çözümü, iletişim sistemleri, bilgisayarlar insan aklının bir uzantısı şeklinde kabul edilir. 1970 ve 1990 yıllarının ortasında enformasyon teknolojisi devrimi 20 yıl içerisinde bütün evrene yayılım göstermiştir. Toplumlarda teknolojinin gücüne varmadaki zamanın süresi eşitsizlik göstergesidir. Fakat zaman ilerledikçe bu eşitsizlikte ortadan kalkmaktadır. 1990 yılından sonra kişilerin ağın ve iletişimin gücünü fark edip ve bunlar alanında yeni gelişmelerle beraber bireyler herhangi bir merkeze bağlı olmaksızın çeşitli düzenlemelerle birbirleriyle iletişim kurabilecekleri yeni aygıtları kullanıp ağ iletişimine geçmişlerdir.

Enformasyon teknolojilerinde, enformasyonu kullananlar da yapanlarda aynı kümede yer alabilir. Ayrıca bireyler ihtiyaç duyduklarında gerek hobi alanlarında gerekse gündelik hayatta dilediklerince iletişim kurma fırsatını yakalayabilmişlerdir. Gelişen bu ağ toplumu teknolojinin yeniliklerinden olumlu anlamda faydalanmanın yanı sıra, bireyi toplumdaki uzaklaştırarak sosyalleşmelerine ket vurduğu da bir gerçektir. Buna bağlı olarak sosyalleşme deformasyonu yaşanmaktadır. (Çaycı ve Karagüle, 2014: 6372-6373)

Genel olarak enformasyonu merkeze koyan teknolojiler enformasyonu hareket noktası olarak kullanırlar. Günümüz teknolojisine bakıldığında enformasyonun bireyin hemen hemen bütün özelliklerini etkilediğini aynı zamanda toplumsal grupların teknolojik araçlarla yeniden şekillenmesini sağlar. Ağ kurma mantığı olan diğer bir özellikte ise; yayılan ağların aynı oranda büyümelerindeki artışta gözlenir. Ağ bağlantısının fazlaca olması ağda bulunanlara da ayrı bir fayda sağlar. Ağa bağlı olmama durumu ağın gelişim göstermesiyle katlanarak büyür.

3.2.Küresel Ağ Örgütlenmesi: Enformasyonel Ekonomi

Castells 20. Yüzyılın son çeyreğinde ekonomi anlamında bir yenilik yaşandığını, bu ekonominin ağ, küresel ve enformasyonel örgütlenmelere bağlı olduğunu ileri sürmüştür (Castells, 1996: 52). Ekonominin maddi temellerini enformasyon teknolojisi oluşturmuştur. Teknolojik olarak bu alana yatırım yapmak ekonomik sistemin bir parçasıdır. Ekonominin gelişmesi aynı zamanda teknolojinin de gelişmesini sağlar. Teknoloji ve enformasyon birbirini tamamlayan unsurdur. Enformasyon teknolojinin ürünüdür. Geçen zaman içerisinde verimlilik zenginlik göstergesi olmuştur. Bunun yanı sıra verimliliğin artışının olmazsa olmazı teknolojidir. Belirli görüşlere göre verimlilik bir amaç olarak görülmez. Teknolojiye yapılan maddi yatırımlar tam anlamıyla teknoloji için yapılmaz. Ülkeler, şirketler teknolojiyi, verimliliği ekonominin gelişmesi için desteklerler. Burada önemli olan nokta karlılıktır. 1980 yıllarında enformasyon teknolojisine yapılan büyük çaptaki yatırım girişimleri sermayenin evrensel olarak genişlemesini sağladı. Böylelikle sektör ve şirketler verimlilik ve karlılık anlamında büyük bir başarı yaşamışlardır. Şirketler daha fazla kar elde edebilmek adına rekabet içine girer. Ülkeler arasındaki bu rekabet yeni bir ekonomiyi doğurmuştur (Castells, 1996: 53).

Yeni oluşan ekonomide bilgi evrensel çapta büyümenin ve yayılmanın anahtarıdır. Endüstriyel ekonomi üzerinde durmak gerekirse enformasyonel ekonomiyi kabullenmesi endüstriyel ekonominin varlığının devamını sağlayacaktır. Tarihsel anlamda yeni bir gerçeklik oluşturan enformasyonel ekonomi belli bir zamanda evrensel olarak tek bir sistemi içerir. Küresel anlamda bir ekonomiden söz etmek için; ulus üstü üretim, finans piyasaları, uluslararası ticaret, teknoloji, bilim unsurlarının olması gerekir. Evrensel olarak rekabet gücünün kaynakları arasında bilgiye erişim, teknolojik kapasite, teknolojik alt yapı ve yetenekli insan kaynakları yer alır. 1990 yılında yabancı yatırımların arttığı gözlenmektedir. Bu süreçte zenginlik kalkınmayı başarmış ülkelerde görülmektedir. Evrensel anlamda üretimde giderek çeşitlenmiştir. Üretim sektörünün çoğunda “küresel ağ ” mevcuttur. (Castells, 1996: 54)

Üretimde küresel ağa bağlı kalmayan ülkeler diğer ülkelere göre daha geri kalmışlardır. Küresel ağa sektörler evrensel olarak birleşmişlerdir. Bu retim sürecinde birden çok şirket tarafından birbirinden farklı mekânlarda üretilen mallar bir araya toplanır ve yeni ticaret tarzı için birleştirilir. Enformasyonel retim sürecinde bilginin üretilmesi asıl konudur. Bu sebeple teknoloji ve bilimin önemi ağlar üzerinde büyük bir etki yaratır. Castells’e göre bilgi kaynaklarının çoğu araştırma odaklı üniversitelerin kontrolü altında olduğu görüşündedir (Castells, 1996: 55).

Bilimin küresel anlamda yayılması seçicidir. Bu seçicilik teknoloji alanında da kendini gösterir. Bu sebeple teknoloji ve bilim birkaç bölge ve ülkede yoğunluk göstermektedir. Fakat bilgi dağılımı ve teknoloji evrensel olarak yayılım göstermektedir. 20.yüzyıl sonlarında ortaya çıkan küresel ekonomi, 1970’lerdeki kriz sonrasında hkmetin attığı adımlarla beraber büyük ölçüde değer kazandı. Ve bu atılan adımlar piyasaların desteği ile değer, bu bilinçle hareket eden finans kuruluşlarının, hkmetin ve piyasalar arasındaki etkileşimle sağlanmıştır. Ağ teknolojisinin yaygınlaşması ile tam bir küreselleşme yaşanmıştır. Örneğin; bilgisayar alanında yeni sistemler geliştirilmiştir. Dünyanın dört bir tarafında var olan finansal şirket tek bir telekomünikasyon sistemiyle birbirine bağlanmıştır. Yıl 1990 senesinin sonlarına geldiğinde internet yeni bir global girişimciliğin ve ağ teknolojisinin omurgası haline gelmiştir. Küresel ekonominin gelişmesini asıl

destekleyen unsurlar; uluslararası para fonu, hükümetler, dünya bankası, Dünya ticaret örgütü olmuştur. Diğer bir önemli nokta ise, küresel ekonominin siyasi kararlar sonucu oluşturulduğu gerçeğidir. Yeni ekonomi 1990 yılında ABD’de ortaya çıkmıştır (Castells, 1996: 55-56).

Yeni ekonomi tek kalmamakla beraber bireyleri etkilemekle hem kapsayıcı durumdadır hem de bu kapsayıcılığın yanı sıra dışlayıcı özelliği de bulunmaktadır. Yeni ekonomide var olan bu kapsayıcılığın sınırları toplumlarda görülen politikalara bağlı olarak siyasetçilere ve toplumun özelliklerini kapsayan kurumlara göre değişmektedir. Çıkış yeri ABD olan yeni ekonominin zaman geçtikçe insanların karşı çıkmalarına rağmen yeniden yapılanarak Avrupa, Asya ve etrafındaki bütün ülkelere giderek yayıldığı da bir gerçektir. Diğer üretim biçimlerinin kurumları, kültürleri nasıl ki varsa enformasyonel ekonominin de kurum ve kültürleri kendine özgüdür. Buradaki kültür unsuru sadece belirli bir topluma ait olarak ele alınmalıdır. Aksine buradaki enformasyonel ekonomi farklı toplumları ele alarak burada gelişim gösterir. “Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya, Çin, Rusya, Latin Amerika ”gibi evrensel anlamda bütün ülkeleri kendinde toplar.

Castells’e göre (1996: 57) enformasyonel ekonominin evrensel anlamda bu kadar yayılım gösterme sebebi, teknolojik olarak yeni örgütlenme mantığının olmasıdır. Bu örgütlenmede belli başlı unsurlar göze çarpar:

1. Örgütlenmelerde 1970 ve öncesine göre ayrışma olmuştur.
2. Şirketlere enformasyon teknolojileri yayıldıktan sonra örgütlenmelerde değişim yaşanmıştır.
3. Çalışanların daha verimli olması açısından bilgi işlem enformasyonel ekonomide büyük öneme sahiptir.

Zaman içerisinde gelişim gösteren şirketler ve teknolojilerle daha çok iletişim ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Bunun sonucunda sözleşmeler, çeşitli stratejiler varlık gösterecektir. Ağ bağlantıları bilgi alış verişini sağlayan en önemli etkidir. Şirketler arası ilişkilerin artış göstermesi ile ağların kullanım genişlemiş ve kolaylaşmıştır. Şirketler teknolojiye uyum sağlayabilmek için ağlara bağlı kalmıştır. Küçük çaptaki işletmeler büyük olan şirketlerin teknolojik üstünlüğünün himayesi altındadır. Küçük

çaptaki bu işletmeler birkaç şirkette ağ ilişkileri kurarak piyasada kendilerini etkin olarak gösterirler.

Bu örgütlenmeler 1970 krizinde iş yapma konusunda verimsizleşen dikey örgütlenmiş şirketler ile birbirinden bağımsız olan küçük çaptaki işletmelerden oluşmuştur. Ekonominin internet aracılığıyla işletim modeline “Cisco Systems” modeli denir. Veya “ağa dayalı işletme modeli” de denebilir. Bir şirket bilgiyi paylaşım şekliyle gücünü belirler. Şirketlerin birbirlerine bağlı olmaları yeterli olmadığından aralarındaki iletişim artık “ağ halinde” gerçekleşir. Bu ağ küresel olmakla birlikte rekabet ortamı açısından da avantaj sağlar. Cisco Modeli global anlamda internet sektöründe bilinen bir şirkettir. Cisco, ortakları, müşterileri, tedarikçileri ve çalışanlarıyla bir ağ etrafında örgütlenmiştir. Aynı zamanda on-line tedarikçi ağı ile imalatını en aza indirmiştir (Castells, 1996: 58).

Verilmiş olan siparişler on-line ağlar ile aktarılmıştır. İmalatçılar ağlar üzerinden ürünleri alıcılara aktarmışlardır. İmalat yapmayan fakat bir imalat şirketi olan cisco işçilerini de bünyesine almıştır. Cisco ağı on binden fazla işçisi olan şirket içi bir ağ modelidir. Örgütlenmiş olan bu ağda bilgilerin aktarılması online şeklinde gerçekleşirken, ortaklar arasında ise iş birliğini meydana getirmiştir. Cisco Systems şirket içi ve şirket dışı şeklinde işleyişini devam ettirirken, geliştirmiş olduğu cihazlarla enformasyon teknolojisine geçiş yapar. Bu sistem ağ örgütlenmeleri ve bilgi ağlarının sunmuş olduğu avantajlarla enformasyon teknolojisini etkin bir şekilde kullanır. Cisco Systems ağlar aracılığıyla gerçekleştirilen birleşmenin en önemli örneğidir. Enformasyon teknolojisi ve internet ekonomisiyle sınırlı olmayan bu modelde on-line sipariş teslimi, tarım makineleri, depolama lojistiği, otomobil üretimi, otomobil satışları ve yüksek eğitim alanlarında yayılım göstermiştir. Bu modelin örgütlenme biçimi ise, Amerika’da yeni olan teknolojiye beklenen örgütlenmelerde değişimi oluşturmak değil, gelmiş olan yeni teknolojinin emeği kontrol edebilme fırsatıdır. Bununla birlikte örgütlenmede meydana gelmiş olan bu değişimler teknolojik anlamdaki değişimden ayrı bir yerde olacaktır. Bunun sonucu olarak büyük çaptaki şirketlerin küçük çaptaki şirketler gibi yapılanmaları yeni bir teknolojinin gelişimini destekler nitelikte olmuştur. Orta ve küçük çaptaki şirketlerin birlikte ağ oluşturup büyük şirketlerle örgütlenmeleri de ağların globalleşmesi ile birlikte yeni teknolojiler kullanılabilir hale gelmiştir. Teknolojiyi örgütlenmenin

değişiminin nasıl etkilediğine örnek vermek gerekirse, ağların olmadığı düşünüldüğünde büyük şirketlerin sözleşmeleri, aralarında kurdukları ittifakları, merkeze bağlı kalmadan karar alabilme durumu gerçekleşemezdi. Örgütlenmelerin ağ oluşturmaya gereksinim duymasıyla bilgisayarlar ile ağlar hızlı bir şekilde yayılım göstermiştir. 1990 yılından sonra Cisco modelinin hızlı bir şekilde yayılım gösterme sebebi olarak yazılımların ve ağ teknolojilerinin ilerleme kaydetmesi örneği verilebilir. Şirket içi ve şirket dışında internetin yayılım göstermesi sonucunda, hızlı iletişim ağları ve büyük, küçük şirketler birbirleri ve müşterileriyle daha kolay bir şekilde iletişim kurmuşlardır. Ağlar kurup aynı zamanda iş birliği oluşturmak yeni bilgileri kabullenip, hep birlikte riskleri ve maliyetleri de paylaştırır. Teknolojik değişim içerisinde ağlar şirketlerden daha ön safhalar da yerini almıştır.

Çalışma süreci toplumsal yapının temelinde yer alır. Bu sürece bakıldığında enformasyon teknolojilerinin çalışma sürecine, istihdam düzeyine etkilerine ve giderek artan işsizlerin oluşturmuş olduğu bir toplum korkusu mevcuttur. Bununla birlikte enformasyonel bakış açısının ortaya çıkması ile bağlantı kurulan toplumsal kutuplaşma sürecine odaklanılıp çalışmanın ve istihdamın dönüşümünün toplumsal yapıya etkileri de vurgulanmalıdır. Endüstrileşme sonrasında ve enformasyonizm teorilerinde hizmetlerden mallara kadar olan geçişin, yönetsel ve profesyonel alandaki mesleklerin yükselişinin, tarım ve üretim işlerinin yok sayılmasının bu formülasyonların genelinde en gelişmiş ekonomilerde bile yeni bir toplumsal yapının ortaya çıktığını göstermektedir. Ekonomi ve toplumlar bir nevi doğal hukuka tabidirler. İstihdam yapısının özelliklerine bilgi toplumlarından bakıldığında ortak bir eğilim olmasına rağmen, mevcut olan bu özelliklerin, kurumlar, kültürler ve politik çevrelere göre tarihsel olarak farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Küresel ekonominin çekirdeği olan G-7 adı verilen başlıca kapitalist ülkelerin tümü, bilgi topluluğunun geçişinde ileri bir aşamadır, bu sebeple yeni istihdam özelliklerinin ortaya çıkışını gözlemlemekten yararlanabilirler. Bu ülkelerin analiz amacı; Teknolojinin, ekonomilerin ve kurumların tarım, sanayi ve enformasyonel gelişim arasındaki geçiş aşamasında istihdamı şekillendirmede ne derece etkileşimde bulunduğunu göstermektir.

Klasik-sanayi teorisi, analitik olarak birbirinden ayrılması gerekli üç ifadeyi ve tahminleri biraraya getirir:

1. Verimlilik ve büyümenin kaynağı, bilgi işlem ile ekonomik faaliyetin tüm alanları boyunca yayılan bilgilerin üretilmesinde yatmaktadır.

2. Ekonomik faaliyet, mal üretiminden hizmet sunumuna geçecektir. Bir ekonomi ne kadar ilerletirse, o kadar fazla istihdam ve üretim odaklanacaktır.

3. Yeni ekonomi, bilgiye dayalı ve bilgi tabanlı mesleklerin önemini artıracaktır. Yönetmel, profesyonel ve teknik meslekler diğer profesyonel pozisyonlardan daha hızlı gelişecek ve yeni sosyal yapının çekirdeğini oluşturacaktır (Castells, 1996: 61).

Sanayileştikten sonra enformasyonizm bilgilendirici bir rol üstlenir. Çünkü bu teknolojilerin kullanılmasının ön koşullarını, bilgi teknolojilerinin geliştirilmesi ve aynı zamanda yayılmasıyla yerine getirerek, belirli bir toplumsal yapı modeline dayanmalarından değil, bu teknolojilerin kullanımını maksimum boyuta getirme prensipleri çevresinde örgütlenmişlerdir. Bilgisayar yazılımı, video prodüksiyon, mikro-elektronik tasarım, biyoteknoloji temelli tarım ve diğer birçok kritik süreçlerin kombinasyonu, gelişmiş ekonomilerin özellikleri olan bilgi içeriği, ürünün bu kadar somut bir varlıkla birlikte, seçilmesi imkansızdır. Yönetmel, profesyonel ve teknik pozisyonlar gibi bilgi zenginliği gerektiren meslekler, yeni profesyonel yapının çekirdeği olarak gelişim gösterir.

Bu eğilim, alt pozisyonlarda yer alan vasıfsız, hizmet mesleklerine paralel bir yapıdadır. Bu düşük vasıflı meslekler, büyüme oranlarının yavaş olmasına rağmen, sanayi sonrası sosyal yapının önemli bir bölümünü temsil etmektedir. G-7 ülkelerinde istihdam yapısının gelişiminin analizi, iki ayrı veri tabanına karşılık gelen iki dönem arasındaki ayrımla başlamalıdır: 1920-70 dönemi ve 1970-90 dönemi. İlk dönemde, değerlendirilen toplumların ikinci dönem tarım-sonrası toplumlar ve post-sanayi toplumları olduğu görülmektedir. Üniter dönemde tarımsal istihdamda büyük bir düşüş ve ikinci dönemde imalat sektöründe hızlı bir düşüş yaşanmıştır.

İlk 50 yıl içerisinde istihdam yapısında, imalatta değil, tarımsal hizmet ve inşaat sektöründe bir değişim yaşanmıştır. İkinci dönemde, deneyimli ekonomik yeniden yapılandırma ve teknolojik değişim süreci, tüm ülkelerde imalat sektöründe istihdamda bir düşüş yaratmıştır. Japonya ve Almanya'da, imalat sektörünün toplumsal istihdamdaki payı azalmıştır; Birleşik Krallık'ta, Birleşik Devletler'de ve İtalya'da sanayinin hızla çözüme kavuşması için hızlı bir sürece gidilmiştir. Kanada

ve Fransa ise bu ülkelerin aralarında bir yerde yer almaktadır. Aslında, İngiltere ve Galler 1921'de tarım sonrası topluluklar haline gelmişlerdi. ABD, Almanya ve Kanada ise hala büyük bir tarımsal nüfusu bünyesinde barındırıyordu. Japonya, İtalya ve Fransa da tarım ve ticaret mesleklerinin gelişmiş olduğu toplumlar arasındaydı. Analizi yapılan dönemle ilgili farklı başlangıç noktalarından hareketle, farklı ülkelerdeki eğilimlerin, imalat ve hizmet sektörünün tarım sektörüne oranla büyüdüğü istihdam yapısı ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Bu uyumlaştırma, Almanya, Japonya, İtalya ve Fransa'daki tarımsal nüfus içindeki fazla üretim ve hizmet sektörlerine dağılan çok hızlı sanayileşme süreçleriyle açıklanmaktadır (Castells, 1996: 61-62) Ülkelerin geneline bakıldığında veri işleme sektöründeki istihdamın yüksek oranlarda yükselme eğilimi olduğu görülmektedir. 1920-70 senesinde İtalya ve Almanya'da bilişim sektöründe istihdamın toplam payı 1980 ve 1990'larda önemli ölçüde artış göstermiştir. Veri işleme sektöründe ki yedi ülkede içerisinde en yüksek istihdam oranına sahip ülke ABD'dir; Fakat İngiltere, Kanada ve Fransa neredeyse aynı seviyededir. Almanya ve İtalya'da bilgi işlem sektöründeki istihdam da önemli derecede düşüktür; Fakat bu ülkeler son yirmi yıl içerisinde aynı eğilimi göstererek bu oranı iki katına çıkarmışlardır. Japonya ile ilgili verilere bakıldığında sonuçlar çok ilginç. Son elli yıl içerisinde bilgi işlem sektöründeki istihdam oranı orta düzeyde artış göstermiştir. Bu sebeple bilgi teknolojisini vurgulayan bir toplumda, verimlilik ve rekabet gücü açısından en güçlü ve yüksek teknoloji çok önemli bir rol oynamakta, bilgi işlem sektöründeki istihdam oranının diğerlerine göre en düşük olduğu ve bu istihdam oranı olduğu görülmektedir. Bilişim sektöründeki istihdamın genişlemesi ve “bilgi toplumu”nun gelişmesi, birbirleriyle bağlantılı olsa da farklı süreçleri içerirler. Bilginin ekonominin işleyişinin ve toplumun örgütlenmesinin kilit bir parçası olması, işin büyük bir kısmının BT sektöründe olacağı veya olmayacağı anlamını taşımaz. Bu sebeple, gelişmiş toplumlarda istihdamdaki dönüşümü anlayabilmek için, G-7 ülkelerinde hizmet türlerinin gelişimindeki farklılıklara odaklanmalıdır. Bu hizmetler sürdürülemez destek hizmetleri de dahil olmak üzere daha önemli girdilere katkıda sağlayan hizmetlerdir. Literatürde bu hizmetler yeni ekonominin stratejik hizmetleri, şirketlerin verimliliği ve artan üretkenlik için bilgi ve destek sağlayan hizmetler olarak ele alınmaktadır. Bu hizmetlerin yaygınlaşması, giderek artan sofistike ekonomi ve ekonominin verimliliği ile birlikte sürdürülmelidir. Nitekim, bu iki

dönem süresince tüm bu ülkelerde, bu faaliyet alanlarında istihdam önemli ölçüde artış göstermiştir.

Hizmetler yeni toplumu belirleyen ikinci istihdam kategorisidir. Toplum hizmetleri hükümet faaliyetlerinin tüm alanlarını ve sosyal tüketim içerisinde barındırır. Japonya hariç, sosyal hizmetler sektöründe istihdam, G-7 ülkelerinde toplam istihdamın dörtte biri kadardır. Fakat ilginç olan, sosyal hizmetler sektöründeki istihdamın en büyük yükselişinin 1960'larda gerçekleşmesi olmuştur. Hizmet sektöründeki istihdam artışının, sanayi sonrası dönemin ortaya çıkışından ziyade toplumsal hareketler ile daha fazla ilişki içerisinde olduğunu öne sürmektedir (Castells, 1996: 64). Japonya burada bir istisna, çünkü var olan bu duruma ayak uydurmaya çalışıyor. 1970'e kadar olan sürede Japonya'da sosyal hizmetler sektöründeki istihdam, büyük ölçüde şirketten ve aileden gelmiş olan sosyal desteğin merkezi bağımsızlığı ile bağlantılı olarak çok düşük seviyelerdeydi. Fakat Daha sonra Japonya, bu sektörde iş oluşturan bir sosyal yeniden dağıtım biçimini benimseyip, diğer gelişmiş ekonomilere benzer biçimde sosyal hizmetler sektörüne hizmet etti, fakat büyük bir sanayi gücü haline gelmek ve daha geleneksel destek biçimlerini korumak mümkün olmamakla birlikte bu şekilde bir genişleme sadece ekonominin gelişim düzeyine değil, aynı zamanda devlet ve toplum arasındaki ilişkiye de bağlı olarak, sosyal hizmetler sektöründe yüksek düzeyde istihdam düzeyine sahip tüm gelişmiş toplumların bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, sosyal hizmet sektöründe istihdamın yayılması, bilgi toplumunun başlangıcında 1970-90 döneminden ziyade 1950-70 döneminin bir özelliği olarak görülür.

Eğlence ile aynı zamanda yeme içme mekanlarından kişisel tüketime yönelik hizmetler olan kişisel hizmetler, yeni bir kategori oluşturmaktadır. Bu sektör aynı zamanda, gözlemciler göre toplumsal zekanın damgasını vurduğu sosyal ikilinin endüstri öncesi yapısını da göstermektedir. İstihdam kişisel hizmet sektöründe, toplamın önemli olan bir bölümünü kapsamaktadır. Bu hizmetlerin ilk gözlemlerinden biri, gelişmiş olan ekonomilerde bu sektördeki istihdamın yerini alması ve bu sebeple sosyal / ekonomik yapıda meydana gelen değişikliklerin, faaliyetlerin hizmet türü ile daha fazla ilgili olduğu görüşünün temelini atmış olmasıdır. Bu faaliyetler kendilerinden daha fazla eğlence ve sosyal hizmetlerde

istihdam toplarken, 1970 ve 1990 seneleri arasında bütün ülkelerde sanayi sonrasında gelişen hizmet kategorisi olarak önemli bir artış kaydetmiştir. Anglo-Sakson ülkeleri gelişmiş hizmetlerin istihdamı için güçlü bir temel oluşturmuşlardır; Japonya, Almanya ve Fransa'da, tarım ve imalatta istihdam sektöründe de daha yüksek seviyelere varılmıştır. Bu sebeple, endüstriden sonra hizmetler sektöründeki istihdamı geliştirmenin iki farklı yolu olmuştur: İlki, imalatta gelişmiş olan hizmetlere yayılım göstermiş fakat geleneksel hizmetler sektöründe istihdamı koruyan Anglo-Sakson modelidir, ikincisi ise gelişmiş hizmetler ve aynı zamanda üretim üssü bakımını yaparken, endüstriyel sektördeki farklı hizmet faaliyetlerini geliştiren Alman / Japon modelini benimsemektedir. Anglo-Sakson modeline Fransa örneği de verilebilir. Kısaca endüstri sonrası (1970-90) olarak adlandırılan dönemde, hem imalat işlerinden aynı zamanda iki farklı üretim faaliyeti yolundan genel bir ayrılma olduğu gözlenmektedir: üretim hizmetleri diğer hizmet faaliyetleri istihdam kaynağı olarak sürdürülürken, sosyal hizmetlerde istihdam üretimde hızlı bir artış yaşanmıştır. Diğer bir özellik yakından bağlantılı, üretim ve üretim merkezli hizmetler olsa da, sosyal hizmet istihdamı da mütevazı bir artışa neden olmakta ve dağıtım hizmetlerinde istihdam sağlamaktadır. Bu yolda, tarım ve perakende ticaret bölümünde daha büyük bir nüfusa sahip olan Japonya ile imalat istihdamının ciddi ölçüde yüksek olduğu Almanya arasında bir fark bulunur.

Yakın dönemde G-7 grubuna ait ekonomik ilerleme ve sosyal istikrar geliştiren ülkeler, Anglo-Sakson toplumları, üretim, üretim odaklı hizmetler, sosyal hizmetler ve dağıtım hizmetleri arasında daha etkili bir bağlantı yöntemi oluşturmuşlardır. Var olan tüm bu toplumlarda bilgiyi işleme, bilginin işlenmesinden daha belirleyici olmuştur. Ulusal ekonomiyi ve aynı zamanda işgücünü dönüştürmek için yapılmış olan seçimler, yeni sınıf sistemi için bilgi toplumunu temel oluşturan profesyonel yapının gelişmesi için uzun bir zamandır beklenilmiş olan etkilere sahiptir. Post-endüstri teorilerinin temel görüşlerinden bir tanesi, profesyonel alanda yeni pozisyonlar olduğu görüşündedir. Bilgi toplumunda, idari, mesleki ve teknik pozisyonların öneminin arttığını, zanaatkarların ve işletmecilerin sayısının azaldığını, büro işlerinde çalışanların sayısının ve satışların arttığını görmekteyiz.

Bununla birlikte, profesyonel iş sayısındaki artışa paralel olarak hizmet sektöründe yarı vasıflı (genellikle vasıfsız) mesleklerin önemi artmaktadır (Castells,

1996: 66). Grup yöneticileri, uzmanlar ve teknisyenler bilgi profesyonelliği mesleğinin zirvesi olarak kabul edilirse, bu grubun özellikle ABD ve Kanada'da çok güçlü olduğu ve 1990'ların başlarında işgücünün neredeyse üçte birini oluşturduğu görülmektedir. Öte yandan, Kuzey Amerika'daki usta ve işletmecilerin sayısı önemli ölçüde azalırken, Japonya'daki toplam işgücünün yüzde 31'ini temsil ediyordu. Aynı şekilde, satışla uğraşan insanlar Fransa'da önemli bir kategori değil, ABD ve Japonya'da hala çok önemlidir. Japonya'da, 1990 yılında yürütme kolunun toplam istihdam oranı çok düşüktü; Amerika Birleşik Devletleri'nde oran yüzde 12,8; Daha hiyerarşik bir yapının göstergesi olabilir. Fransa'nın ayırt edici özelliği, teknisyenlerin yüksek profesyonel gruplarda güçlü bir bileşen olması. Diğer bir fark ise yarı vasıflı hizmet çalışanları oranında görülmektedir. Yarı vasıflı işçilerin toplam istihdam oranı Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Almanya'da büyüktür; Bir başka deyişle, İtalya ile birlikte geleneksel tarım ve ticari faaliyetleri büyük ölçüde sürdüren Japonya ve Fransa gibi ülkelerde (Castells, 1996: 67).

Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki bu karşılaştırma iki aşırılığı bünyesinde barındırır. Bu iki ülkenin muhalefeti, enformasyonizm teorisinin açıklanması gerektiğini göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri ile ilgili analizler, literatürün çizmiş olduğu ana model için uygunluk gösterir. Bunun nedeni modelin sadece Amerika Birleşik Devletleri'ndeki istihdam yapısının gelişiminin teorileştirilmesidir. Bununla birlikte Japonya, tarım sektöründeki işgücünün sürekliliği ve sanayileşme dönemiyle bağlantılı olarak güçlü bir zanaatkâr işgücünün korunmasına dahil olan satış elemanlarının profesyonel mesleklerdeki artışını birleştirmiştir. Japonya örneğine bakıldığında, sanayi öncesi dönemin özelliğini yansıtan yeni bir meslek türüne şahit olmaktayız. ABD modeli ise eski meslekleri değişime uğratarak bilgi ihlaline Doğruyol almakta. Japon modeli de enformasyonizme doğru ilerleyip, farklı bir yol izliyor: talepteki yeni mesleklerin sayısı arttıkça, önceki mesleklerin içeriği yeniden tanımlanıyor, ancak üretkenlik büyümesinin önünde bir engel haline gelenler (özellikle tarımda) ortadan kaldırılıyor. Diğer bir önemli gözlem, çeşitliliğe rağmen, “beyaz yakalı” mesleklerin (satış ve büro işinde çalışanlar dahil) ve görünüşte gayri resmi mesleklerin nispi ağırlığını artırma eğiliminin varlığıdır. Bununla birlikte bilgi toplumunun mesleki yapısının artan kutuplaşmasına yönelik yaygın bir kanıt, bu önermeye, meslek yapısının taban ve tavanının eşzamanlı genişlemelerine paralel olarak kutuplaşma yoluyla eşit

ölçekte verildiği anlamına gelmez. Bir kutuplaşma varsa yönetim / profesyonel / teknik işgücü ve yarı vasıflı hizmet ve ulaştırma işçilerinin sayısı benzer oranlarda artacaktır (Castells, 1996: 68).

Gelişmiş olan toplumlarda ekonomik ve sosyal kutuplaşmanın açık olan belirtileri olmasına rağmen, bu belirtiler kendilerini profesyonel yapıda farklı yolların izlenmesinden ziyade, farklı sektörler ve şirketlerde benzer mesleklerin farklı pozisyonlarında izlemektedir. Sektörel, ülke, şirkete özgü farklılıklar, cinsiyet / etnik köken / yaş grubu gibi etkenler, mesleki farklılıklara oranla daha açık sosyal kutuplaşmanın nedenleri olarak gösterilebilirler. Bilgi toplumları, eşitliğin hüküm sürdüğü toplumlar arasındadır. Fakat eşitsizlikler, bu ülkelerde profesyonelliğin göreceli olarak alımından ziyade, işgücü içinde ve iş gücü dışında ayrımcı uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Gelişmiş olan ülkelerde işgücünün büyük bölümünün ücretli işlerde çalıştığı görülmektedir. Fakat ağ oluşturma ve esnekliğin yeni sanayi ekonomisinin bir özelliği halini almasıyla yeni istihdamın küçük işletmelerin pazarda yerlerini almasına neden olduğundan serbest meslek kullanımının yeniden şişirildiği, istihdamın tekrar karıştığı varsayımı yapılabilir (Castells, 1996: 68).

Küresel bir ekonomi varsa, küresel bir işgücü piyasası ve küresel bir işgücü olmalı. 1993 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) bir tahminine göre, küresel işgücünün yüzde 1,5'i (80 milyon göçmen işçi) ülke dışında çalışıyor; Bu işçilerin yarısı Sahra altı Afrika ve Orta Doğu'da yoğunlaşmıştır. Avrupa Birliği'nde 1990'ların başında, Avrupa dışındaki toplam nüfus 13 milyon idi; Bu nüfusun dördünde bir resmi kayıt yoktu. Bu gelişmeler sonucunda, 1990'larda etnik köken ve kültürel çeşitlilik, AB'nin en büyük sosyal sorunlarından biri haline geldi; bu Japonya'da yeni bir sorun teşkil etmiştir; Göçmen işçilerin, başta ABD, Kanada, Avustralya, İsviçre ve Almanya olmak üzere birçok ülkede işgücü piyasasının önemli bir bileşenini oluşturması, işgücünün küreselleştiği anlamına gelmez. İşgücünün küçük bir kesimi için bir pazar olduğu doğrudur. (Castells, 1996: 69)

Dünyadaki işçilerin üçte ikisi için, istihdam, yoğun olarak, kaynaklandığı alanlarda, tarım sektöründe çalışmak anlamını taşır. OECD ülkeleri, Arap yarımadası ve Asya-Pasifik'teki metropol ile karşılaştırıldığında, en yüksek düzeydeki bilgi üretici / sembollere yönelmiş olanlar hariç, birleşik, küresel işgücü piyasasının

olmadığı görülür. Bunun gelecek zamanda da olmayacağı tahmin edilmektedir. İnsanların hareketliliği yönünden çok daha önemli olan, nüfusun savaşlar ve açlıktan ötürü yerinden edilmesidir.

Birleşik küresel emek piyasası ve küresel iş gücünden söz etmek zordur. Fakat; bilgi ekonomisinde iş gücünün küresel anlamda karşılıklı bağımlılığından söz edilebilir. Bu karşılıklı bağımlılığın gereği, yetkilendirilmiş olan ülkeler arasında olmayıp, sınırları aşmış hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Bilgi üretiminde ağları oluşturma yeteneğinin yanında işçiler, yöneticiler ve makineler arasında sürekli bir etkileşim ve bilginin işlenmesi söz konusudur. Büro çalışmalarının otomasyonu, esas olarak teknolojinin belirlediği farklı aşamadan geçmiştir. 1960 ve 1970 senelerindeki ilk aşamada, verilerin ana çerçevede işlenmesinde bilgisayarlar kullanılmıştır.

Bilgi işlem merkezlerinde uzmanların geliştirmiş olduğu merkezi bilgisayarlaşma, bilgi akışının ve hiyerarşik kontrol grevinin damgalanmasının yapıldığı bir sistemin temelini oluşturmuştur. Veri girişi işlemleri ciddi çabalar gerektiren bir süreçtir çünkü sistemin amacı yüksek miktarlarda, merkezi belleğe bilgi toplamaktır. Büro çalışanlarının büyük çoğunluğu açısından, iş standartlaştırılmış, rutinleştirilmiştir ve esasen niteliksiz hale getirilmiştir. Bir diğer aşamanın temel özelliği, asıl iş sürecinden sorumlu olan çalışanların mikrobilgisayar kullanımına önem vermesidir. Bilgi üretim sürecindeki işçiler doğrudan etkileşim içerisindedir, ancak çoğu zaman bilgisayar uzmanlarının desteğine ihtiyaç duyarlar. Üçüncü aşamada, ofis sistemleri, birbirleriyle iletişim halinde olan çok sayıda mikrobilgisayar ile ağa bağlanmış ve entegre edilmiştir; ana çerçeve bilgisayarları, gerçek zamanlı olarak iletişim kurma ve karar verme becerisine sahiptir. Dördüncü aşamada; Gerçek kişilerle donatılmış mobil, güçlü, bilgi işlem / transfer cihazları sanal ofis tarafından gerçekleştirilebilir. Bu aşama gelişirse, gelişmekte gibi görünmektedir; Ağ kurumu kavramı çerçevesinde tanımlanan örgütsel mantık güçlendirilecektir (Castells, 1996: 70).

Üst düzeydeki operasyonlar, uzman ofis çalışanlarının ve bilgisayar dosyalarında sahip oldukları bilgilere bağlı olarak karar alan profesyonellerin elinde toplanmıştır. Bu sebeple sürecin alt basamağında daha fazla özerk ofis elemanlarından oluşan bir ekibin, genel olarak karar verme becerilerine dayalı, orta

düzeyde bir bilgiye sahip olarak çalıştığı, değerlendirildiği ve icra edildiği bir karar verme süreciyle bütünleşip, artan bir şekilde daha güçlü hale gelmiştir. Yapılan bu çalışma ile yeniden entegrasyon sürecinin daha ileri bir aşamasında orta düzey yöneticilerin kontrolünü ortadan kaldırmış ve kontroller ile güvenlik prosedürleri bilgisayarda standartlaştırılmıştır. Dahası, görevi rasyonalize etmek yerine, süreç rasyonalize edilmiştir. Bunun sebebi ise, teknolojinin birçok farklı kaynaktan gelen bilgi akışının entegrasyonuna izin vermesi ve daha sonra yürütme sürecinin farklı, merkezi olarak bağımsız birimlere yeniden dağıtılmasıdır. Böylece yeni sistem, farklı görevleri otomatikleştirmek (yazmak, hesaplamak gibi) yerine tüm süreci rasyonalize etmekte ve çeşitli prosedürleri üretim hatlarında veya ayrı pazarlarda birleştirmektedir. Daha sonra, örgütsel terimlerle dağıtılmak yerine, çalışanlar işlevsel olarak yeniden bütünleşir (Castells, 1996: 71).

1980 yıllarında kapitalist yeniden yapılanma ve teknolojik değişim arasındaki etkileşim üzerine yapılmış olan araştırmalar, teknoloji kullanımının temel olarak, işgücü tasarrufu, sendikaların baskılanması ve maliyetlerin yükseltilmesi olarak değil, kaliteyi veya üretkenliği arttırmaktan ziyade, diğer araçlara başvurma yanı sıra çoğu makineler etnik azınlıkların yerini almış, ölçeğin alt kısmında bulunan düşük eğitilmiş kadınlar, eğitilmiş beyaz kadınlar, daha düşük mesleki pozisyonlarda beyaz erkeklerin yerlerini almaya başlamışlardır. Fakat erkeklerin almış olduklarından daha az para almış ve kariyerlerini geliştirmeleri ise daha kısıtlıdır.

Yüksek vasıflı işlerin ve sorumlulukların bireyselleştirilmesine genellikle ideolojik olarak şekillendirilmiş yeni başlıklar verildi ('sekreter' yerine 'yönetici asistanı' gibi), böylelikle büro iş gücünün güvenilirliği, aldıkları mesleki ödüllerini arttırmadan güçlendirilir. Yeni bilgi teknolojisi, iş süreçlerini ve çalışanları, istihdamı ve profesyonelliği yeniden tanımlamaktadır. Olumlu emek, özellikle kadınlar, etnik azınlıklar, göçmenler ve gençler, genellikle düşük beceri gerektiren düşük ücretli faaliyetlerin yanı sıra, geçici işler ve / veya çeşitli hizmetlerdir (Castells, 1996: 71).

Genel bir eğilim olarak, bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması ile ekonomideki istihdam düzeyindeki artış arasında bir bütün olarak sistematik bir yapısal ilişki bulunmamaktadır. Bazı işler başka yerlere kaydırılır ve yeni işler yaratılır, ancak kayıplar ve artışlar arasındaki niceliksel ilişki, rekabet gücüne, şirket stratejilerine,

hükümet politikalarına, kurumsal ortamlara ve görelî pozisyona bağılı olarak, şirketlere, sektörlerle, sektörlerle, bölgelere ve ülkelere göre değışir.

Bilgi teknolojisi ve istihdam arasındaki etkileşimin spesifik sonucu büyük ölçüde makroekonomik faktörlere, ekonomik stratejilere ve sosyo-politik bağlamla bağılıdır. Teknolojinin kullanımı, göçmen politikası, ailenin gelişimi, yaşam döngüsünde çalışma zamanının kurumsal dağılımı ve yeni endüstri ilişkileri sistemi hakkında toplumsal olarak belirlenmiş kararlara bağılıdır (Castells, 1996: 72).

Bu sebeple, bilgi teknolojisi, birim çıktı başına çalışma zamanını aza indirse dahi, kendiliğinden işsizliğe neden teşkil etmez. Bununla birlikte, bilgi paradigması bağlamında, yapılan işin cinsiyeti, işin nasıl işlediğı ve nasıl yapıldığı yönünden işin türü niceliksel ve niteliksel olarak değışim göstermektedir. Kısaca, yeni bir üretim sisteminin yeni bir işgücüne ihtiyacı vardır; Bilgi becerilerini edinemeyen bireyler ve gruplar ya işten çıkarılacak veya daha düşük seviyelerde çalışanlar olacaktır.

1980'lerden bu zamana kadar kapitalist gerekçenin güçlendirilmesi, teknolojik olarak yenilendiyse de toplumsal kutuplaşmayı daha fazla arttırdı. Bu geri dönüşü olmayan bir eğilim değıldir: sosyal yapıyı yeniden dengelemeyi amaçlayan bilinçli politikalarda düzeltilebilir. Bilgi işlem teknolojisinin iş süreçlerinde ve işgücü piyasasında ağ işletmesinin neden olduğı esneklik, yeni bir esnek çalışma modeli, yeni bir işçi türü, esnek bir zaman ortaya çıkararak sanayileşme çağından miras kalan toplumsal üretim ilişkilerini temelden etkilemektedir. Fabrikalarda, ofislerde ve hizmet sektöründe bilgi teknolojisinin kullanılmasından etkilenen işsiz bir toplumun ortaya çıkmasından duyulan korku Amerika da gün geçtikçe artmaktadır. Geçmişten alınan dersler, mevcut ampirik nicelikler, OECD ülkelerindeki istihdam beklentileri ve iktisat teorisi, bilgi paradigmasına geçiş sürecindeki acılı değışikliklere rağmen, uzun vadede bu kanıtları desteklememektedir. Teknoloji istihdam yaratmamakta ya da istihdam kesmese bile, işin doğası ve üretim organizasyonu üzerinde köklü değışiklikler yaratmaktadır. Bilişim teknolojisi sayesinde, küresel rekabet, şirketlerin ya da kuruluşların yeniden yapılanmaya çalışmasında radikal bir dönüşüme yol açmaktadır: Bilgi teknolojilerine dayanan yeni sosyal ve ekonomik örgüt, yönetimin desantralleşmesini, işin bireyselleştirilmesini ve toplumların parçalanmasını beraberinde getirir. Yeni bilgi teknolojileri, aynı zamanda, etkileşimlerden bağımsızlık noktasından, bu görevlerin kıtalar arası geçişlerine ve aynı binanın farklı

katları arasındaki etkileşimli bir ağ içinde koordinasyon için temel oluşturuyor (Castells, 1996: 73).

Esnek çalışma modellerinin ortaya çıkışının ayrıntılı bir çalışmasında Martin Corney bu dönüşümdeki dört unsuru birbirinden ayırır:

1. Çalışma dönemi: Esnek çalışma, geleneksel bir çalışma şekliyle sınırlı değildir, bu da tam zamanlı bir işte haftada 35-40 saat anlamına gelir.

2. İş güvenliği: Esnek çalışma görecelidir ve gelecekteki istihdamın güvencesini içermez.

3. Yer: Çalışanların çoğu şirketlerinde düzenli olarak çalışsa da, giderek artan sayıda çalışan evlerinde, hareket halindeyken veya sözleşmeli bir işte başka bir şirkette zamanlarının bir kısmını veya tamamını geçirir.

4. İşveren ve çalışan arasındaki sosyal sözleşme: Geleneksel sözleşme, eğitimin, sosyal güvenlik haklarının ve kariyerin öngörülebilir bir şekilde ilerlemesine dayalı olarak, işverenin tanımlanmış çalışan hakları için standartlaştırılmış bir tazminat seviyesine dayanmaktadır; çalışanın şirkete sadık olması, çalışmasına devam etmesi ve gerekirse fazla mesai yapması beklenir (Castells, 1996: 73-74).

Standart istihdam biçimi, dünya çapında bir düşüşe neden olmakta ve onu dört farklı boyutta gelişen esnek bir çalışma biçimine bırakmaktadır. Yarı zamanlı çalışanlar Birleşik Krallık, Avustralya ve Japonya'daki işgücünün yüzde 20'sinden fazlasını ve Hollanda'da yüzde 30'dan fazla temsil etmektedir. Hollanda dışında anket yapılan tüm ülkelerde geçici işçi oranı artmıştır. ABD'de geçici çalışmalar artmış, ancak 1994'te çok düşük bir seviyede kalmışlardır. İspanya'da, 1990'larda geçici istihdamda önemli bir artış olmuş ve geçici işçiler 1994'te işgücünün üçte biri haline gelmiştir. Bilgi teknolojisinin ekonomiye yayılması doğrudan işsizliğe yol açmaz. Aksine, doğru kurumsal şartlar yerine getirilirse, uzun vadede daha fazla iş yaratıyor gibi görünmektedir. Yönetimin ve işin dönüşümü, işgücünü daha geniş ölçekte etkiler; böylece düşük vasıflı işçilerin sayısı da artar. Bununla birlikte, teknolojik yörüngeler “kilitlenir” ve bilgi toplumu, belirli teknolojik tercihleri uygulamaya koyduktan sonra, potansiyel, daha yüksek verimlilik, daha yüksek

yaşam standartları ve daha yüksek istihdam oranı yaratabilmesine rağmen, o zamanlar ikili bir toplum haline gelebilir. (Castells, 1996: 75)

Bu teknolojilere dayanan güçlü bilgi teknolojileri ve örgütlerinin kullanımı, sermaye ve emek arasındaki ilişkiyi tarihsel olarak yeniden tanımlamayı mümkün kılmaktadır. Yeni teknolojiler sayesinde esneklik ve uyum içinde olağanüstü artış, sermayenin işgücüne katılımıyla harekete geçmesini sağlamıştır. Bunu, işin katkısının olabildiğince esnek olması gerektiği yönünde baskılar izlemiştir. Verimlilik ve kârlılık artmış, ancak işgücü, kurumsal düzeyde korumasını yitirmiş ve giderek değişen bir emek piyasasında bireysel pazarlık gücüne giderek bağımlı hale gelmiştir. Toplumun insanlık tarihinin çoğunda olduğu gibi, bireyselleştirilmiş, eşit olmayan, sınırsız pazarlık sürecinin ve kayıpların kazananlar arasında bölünür. Ancak, bu kez nasıl kazanılacağını ve kaybedileceğini belirleyen çok az kural vardır. Teknolojik değişimin süreç hızını artırması ve gerekli niteliklerin tanımlarının sürekli olarak değişmesi nedeniyle yeterliliğe sahip olmak yeterli değildir. İşgücü, yaratılışa değer verecek kadar merkezi olmamıştır. İşçiler (nitelikleri ne olursa olsun) çalışmalarının organizasyonuna hiç bu kadar savunmasız kalmamışlardır çünkü ağır kendisinin bile nerede olduğunu bile bilmediği esnek bir ağda çalışan zayıf bireyler haline gelmişlerdir. Yani, yüzeyde, toplumlar ikili bir yargıç haline gelmiştir; istihdam yapısının her iki tarafındaki büyük bir üst bölüm, geniş bir alt sektörde büyümeye devam ederken, merkezi sektör her ülkede uluslararası işbölümü politikasına ve iklimine bağlı olarak daralmaktadır. Ancak ortaya çıkan bu yeni çalışmanın derinliklerinde, enformasyonel çalışmanın tetiklediği daha temel bir süreç vardır: emeğin sona ermesi ve bir ağ toplumuna dönüşmesi (Castells, 1996: 76).

Ağ toplumuyla iletişim araçlarına olan talep, son otuz yıldan kırk yıla veya hatta bazı durumlarda, toplumdaki, ekonomideki ve kültürdeki genel eğilimlere ve yeni teknolojilerin ortaya çıkmasına bağlı olarak ortaya çıkan hızlı artışla açıklanamaz. Daha kısa bir zaman dilimi, ancak temel iletişim aracının bilgisayar olduğu benzer bir buluş, gelişme ve yenilik dönemi, İkinci Dünya Savaşı ve daha sonra silah ve uzay teknolojisi için yapılan rekabet sonucunda ortaya çıkmıştır. Şimdi baş döndürücü bir gelişme hızıyla, bilgisayarlar 1950'lerden beri beşinci nesline ulaştı. Minyatür ve çip teknolojisine sahip üçüncü ve dördüncü nesil bilgisayarlar bunlar arasında en önemlileridir. Büyük ölçekli dijitalleşme ve iletişim araçları

entegrasyon yolunu açtı. Bu üretim süreci, farklı makinelerin ve çalışanların daha hızlı çalışmasını sağlamak için üretim sürecinin bazı boyutlarının optimizasyonu olarak nitelendirilmektedir. Artan ürün karmaşıklığı ve talepteki değişimler bu süreci yavaşlattı ve 1960'larda verimlilik artış hızını düşürdü. Ancak, üreticiler bu gerçekleri ancak 1970'lerin ekonomik krizinden ve Japon tipi ekonomik sistemin ortaya çıkmasından sonra karşılayabilirdi. Büyük Japon montaj şirketlerinde geliştirilen alternatif, üretim sürecini bir bütün olarak optimize etmektir. Süreci iş istasyonlarına, görevlere ve faaliyetlere ayırmak yerine, hepsi de ürün ve bileşenlere benzeyen paralel akıslarda üretim gerçekleştirdi. Tabii ki, bu akıslardaki adımlar da bölümlere ayrıldı, ancak bu bölümler homojen ve nispeten bağımsız üretim grupları tarafından desteklendi. Bu üretim grupları çok işlevliydi, işi sürekli iyileştirdiler ve ürünlerinin kalite kontrolünden kendileri sorumluydular. Son 30 yılda bilgi ve iletişim ağları tarafından yayılan bu esnek uzmanlaşma yöntemi dünyaya yayılmış ve baskın üretim tarzı haline gelmiştir. Bir sonraki adım dağıtım, dolaşım ve tüketime kayıyor. Ancak ilk ihtiyaç, ofis içi çalışmanın dönüşümü ve bilgi ve bilginin işlenmesiydi (Aktan ve Vural, 2016: 17-20).

Bilgi ve iletişimdeki akış, modern ekonomi için fiziksel ürün akışından artarak daha önemli bir hal almıştır. Bilgi ve iletişim akışları, fiziksel ürünlerin taşınmasına eşlik etmeyi ve koordine etmeyi sağlamış, fakat daha sonra giderek daha bağımsız bir hale gelmiştir. Günümüzde, bütün gelişmiş olan ülkelerde bir hizmet ve bilgi ekonomisi vardır. Var olan bu ekonomide bilgi alışverişi ile iletişim dominant ekonomik faaliyetlerdir olarak görülür. Her ekonomik faaliyet düzeyindeki bilgiler detaylı ve zamanında olmalıdır. Elektronik ağlar giderek bunu mümkün kılıyor. Bilgi ağları oluşturma, dağıtım ve bilgi alışverişinde uzmanlaşmış özel bir ağ var. Bilgi ağları esas olarak, her türlü bilgiyi oluşturmak, değiştirmek ve uygulamak için hem sosyal hem de medya ağlarını kullanan kişilerdir. Bu nedenle, ikramiyeden kariyer gelişimine, statüden kurumsal kimliğe terfi ve iş tatmini gibi birçok maddi ve manevi ödül ortaya çıkmıştır. Ama temel bir sorun var. Esnek işletmeler ve taşeronluktan oluşan akış ekonomisi, kurumsal bağlılığı ve kişisel deneyimi bir kişiden diğerine aktarma motivasyonunu azaltır. Üretim, ticaret, dolaşım ve dağıtım gibi ağlar, binlerce yıldır insanlık tarihinde var oldukları için yeni bir ekonomik örgütlenme şekli değildir. (Aktan ve Vural, 2016: 17-20)

Ağların oluşumu, bağımlı aktörler ve ortak çıkarları arasındaki ortak fikir birliği ile yanlış yorumlanmıştır; pazarın görünmez eli ve görünmez idarî el ile değil, icra ve yönetim rutinlerinin görünmez eli, ortak bir bölüm içinde kurumlarda görülen işgücü ile alakalıdır. İnsan ağının tarihi her zaman işbirliği ve rekabetin bir karışımı olmuştur. Çağdaş organizasyon ve iletişim ağları bu karışımı mükemmelliğe taşır. Modern kapitalist ekonominin bir tarafında stratejik ittifaklar, federasyonlar, oligopoliler ve hatta tekeller ve öte yandan ağır rekabet vardır. Bağımsız üreticiler ve tüccarların kendi başlarına tek bir ürün ürettikleri ve aralarında alışveriş yaptıkları serbest piyasa, bir zaman bile olsa, kaldırıldı. Üretim ve ticaret, iş bölümünün daha keskin olduğu ve tüm tarafların birlikte daha sorunsuz çalıştığı kapsamlı bir değer zincirinin parçası haline geldi. Her ekonomik organizasyonda belli bir kontrol ve koordinasyon türü vardır. Kontrol, kaynakları tahsis etmek için alınan kararlarla ekonomik süreçlerin yönetimidir. Güç, yetki ve güvenilirlik gerektirir. Koordinasyon, görevlerin bölünmesi ve eş zamanlı yürütülmesidir. İlgili kişilerin operasyon, iletişim ve katılımıdır. Ağa benzer organizasyon, hem yatay hem de dikey kontrol ve koordinasyonun akıllı bir kombinasyonudur. Önceki bölümde üretimin merkezileştirilmesinin, sermayenin ve kontrolün merkezileşmesinin ortaya konması şaşırtıcı değildir. Ağlar da bu sonuca hizmet eden kuruluşlardır. Gerçekte, piyasaların, hiyerarşilerin ve ağların belirli bir bileşimi, çağdaş ekonomiler tarafından yönetilmektedir. Bazı ekonomilerde piyasalar baskındır, diğerleri hiyerarşiler tarafından yönetilir. Ağ toplumlarında, ağlar giderek daha önemli ekonomik organizasyon biçimleri haline gelmektedir. Yapılandırma ölçeğinin ortasında hem resmi hem gayri resmi, açık ve kapalı çalışma yöntemlerini bir araya getiren yapılar bulunmaktadır. Ölçeğin diğer ucunda internet kullanıcılarının en iyi bildiği ağlar var. En resmi olanlar bilgi ve araştırma ağlarıdır. Belli operasyon kurallarına uyuyorlar ve sınırsız erişime sahip değiller. Yeni ekonomi etiketi altında, kendinden emin ve daha ılımlı iddialar yapıldı. Kendine güvenen ve güçlü bir iddia, bu ekonominin sürekli olarak ekonomik durgunluğa veya yüksek işsizlik oranlarına ve yüksek enflasyona yol açmadan verimliliğini ve sürekli ekonomik büyümeyi sürdürdüğüdür. Bu iddiaya göre, ekonomi eski kapitalizm kurallarına göre çalışmaya devam edecektir. Bu, ekonomik büyümede, işsizliğin artması, ekonomik durgunluk ve enflasyondaki gerileme periyodu anlamına geliyordu. Bu zayıf talebin savunucuları, yeni ekonomik uyaran yerine bilgi ekonomisi ve ağ ekonomisi kavramlarını kullanmayı tercih

etmektedir. Ağ ekonomisinin bu iki özelliği gelecekteki kapitalist ekonominin üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilir. Bununla birlikte krizler, ekonomik durgunluk, enflasyon, işsizlik ve sömürü herhangi bir son getirmeyecektir (Aktan ve Vural, 2016: 17-20).

Medya sektöründe genel olarak ve özellikle de ağların üretimi açısından neler olduğunu anlamak için, telefon, bilgisayar ve internet arasında dikey sütunlar ve bu ağların işlevlerinin yatay katmanlarını birbirinden ayırmak gerekir. Telefon ağları ve İnternet için sürekli genişleyen veri merkezleri, düğümler, merkez ofis ve terminal ekipmanı için çok para harcıyor. Yayıncılık şirketlerinde yatırım çoğunlukla kayıt, verici ve alıcı cihazlara gider. Yeni bir ağ her kurulduğunda, kablolar, anahtarlar, kod çözücüler ve veri ileticileri satışları gerçekleşiyor. Ağların inşası ve bakımı çoğunlukla şebeke operatörleri ve dağıtım operatörleri tarafından gerçekleştirilen veya dışarıdan verilen görevlerdir. Bu şirketlerin bu işlemlere çok önem verilmemesinin de nedeni budur. Ağ operatörleri ve dağıtım operatörleri çok daha önemli bir role sahiptir. Ağlar için denetleyici görevi görürler. Telefon operatörleri, internet servis sağlayıcıları ve yayıncılar, büyük ağlara kimlerin erişebileceğine ve belirli uygulamaların ağda ne kadar pahalı olacağına karar vermektedir. Eski telefon ve yayın ağlarında görülenlerin aksine, internet operatörleri ve dağıtım operatörleri nispeten küçük ve lokalize. Birçoğu özelleştirilen ulusal telefon operatörleri ve büyük özel dağıtım operatörlerine ait olsa da, dünyada birçok internet servis sağlayıcısı vardır. Şebeke operatörlerinin ve dağıtım operatörlerinin kar marjları da nispeten küçüktür. Bunun en önemli nedeni, yoğunlaştırılmış olsa da, her şeyden önce, güçlü rekabet ve ardından özelleştirme ve de regülasyondan sonra teknolojik gelişmedir (Aktan ve Vural, 2016: 17-20).

1990'lardan günümüze bakıldığında iletişim araçlarının daha başarılı olduğunu görmekteyiz. Bu sonuç bize yeni medya endüstrisinin beklenenden daha uzun bir zaman diliminde olduğunu gösterir. Yeni olan bu medyanın tüketici grupları tarafından sonuç olarak benimsenmesi, beklenilenden farklı bir şekilde gelişim göstermiştir. Bu ise medya tarihinde dikkat çeken bir özelliktir. Yeni medya, sunumu, farklılaştırmayı, bireyselleştirmeyi veya tedariki kişiselleştirmek için piyasa tarafından sunulan fırsatlara daha başarılı bir şekilde bağlanabilir. Mobil medya, kablosuz ve bilgi işlem yeteneklerini her zaman ve her yerde kullanan kullanıcılar,

eski medyaya kıyasla bireysel ihtiyaçlara göre bilgi ve iletişim için zaman, mekan ve uygulama seçiyorlar. Evler, işletmeler, okullar ve mobil ortamlardaki çok özel, yerel ve bireysel ihtiyaçlar tasarım ve demostülasyon arasındaki tutarsızlığı ortadan kaldırmak için her zamankinden daha fazla gerekli hale getirmiştir. Sonuç olarak, tüm tüketim bağlamları çok daha karmaşık hale gelmiş durumdadır. (Aktan ve Vural, 2016: 17-20)

Genel anlamda, bireylerin ağlara bağımlı hale geldiklerinde güçlerini kaybetme riski taşıdıkları unutulmamalıdır. Bilgisayar ağları en azından son derece hassas içerikli teknolojiler olarak görünüyor. Bilgisayar ağlarının tüm bireyler için erişilebilir iletişim haline dönüşmesinin önüne nasıl geçilebilir sorusu merak uyandırmaktadır. Bilgisayar ağlarında herkes artık işlerin yanlış gidebileceğini biliyor. Yeni korsanlık, virüs, ceza gerektiren suçlar, özel hayat ihlalleri ve sistem arızaları bunlara örnek verilebilir. Sorunların sadece somut teknik, organizasyonel ve yasal seviyelere indirgenmesine veya belki de bunun bir sonucu olarak, hala tamamen tatmin edici çözümler bulunamamasına rağmen Sistemler, teknolojiye bir bozulma, ağ çökmeleri veya problemler olduğunda artık işlevlerini yerine getiremez ve bazen çok büyük sorunlarla birlikte çalışmaya devam ederler. Ağların en çekici özelliği, herkes tarafından erişime açık olması gerektiğidir, fakat aynı zamanda kısıtlı bir özelliği. Birçok teknik ve organizasyonel güvenlik kısıtlaması şu ana dayanmaktadır. Dahası, erişilebilirlik kısıtlaması, bir kaç uzmanlık bağımlılığına karşı koruma sağlayan bilgi ve iktidar dağılımına aykırıdır (Aktan ve Vural, 2016: 17-20).

Adalet genel olarak ve özellikle mevzuat bilgisi ve iletişim teknolojisinin geliştirilmesinde geride kalmaktadır. İnanılması güç olmakla birlikte 2011 yılında bile bilgi, veri, programlama ve iletişim gibi temel kavramlar yasaya henüz açık ve tutarlı bir şekilde dahil edilmemiştir. Yasal sistem, bu yeni teknolojilerin kötüye kullanılmasına karşı en önemli silahtır. Çevrimiçi ortamların yasal sorunlarını temel olarak çözmek için, belirli teknolojilerden ve özelliklerinden ziyade çağdaş hukuk devletinde hukukun temel ilkelerine dayalı yeni bir mevzuatın oluşturulması gerekmektedir. Bu, hükümetler tek başına internet üzerinde zayıf kontrollere sahip olduğunu göstermektedir. Ancak bu, bu ağların bazı aktörler veya araçlar tarafından yönetilmediği anlamına gelmez. Geleneksel radyo ve televizyon yayıncılığında

denetim daha sıklıdır. Hem altyapı hem de içerik üzerindeki kontroller yüksektir. Gönderenlerin erişimi her zaman hükümetler ve düzenleyici komiteler tarafından kontrol edilmiştir. Geçmişte, kontrol merkezinin güçlü kontrolü, sıklık eksikliği ve kültürel siyasetin baskısı nedeniyle internet, basın bültenine özgürce sahip olduğu ve içeriğin medya yasalarının kontrolü altında olmadığı için nispeten özgür olan basın modeline benzer. İnternet'in merkezileşmediği ve dışarıdan kontrol edilmesi gerektiği yaygın yanlış kavramlardan biridir. İnternet, merkezi olmayan bir ağ olarak akademisyenler ve tasarım, işletme ve organizasyondan sorumlu Amerikan Güvenlik ve Ticaret Bakanlıkları için kurulmuştur. Bununla birlikte, internet topluluğu sadece bu öz düzenleme ya da ayrı özel ve kamu kuruluşları değildir. Milyonlarca haber grubu, çevrimiçi forumlar, sanal topluluklar, eşler arası ağlar ve düzenli kurumsal web siteleri, içeriklerini nispeten özgürce yönetir. Ağların fiziksel katmanlarındaki PC'lere, tabletlere, akıllı telefonlara ve diğer dijital cihazlara bağlantı ve erişim seçenekleri, özel içerik engelleme yongaları, yönlendiriciler, anahtarlar ve merkezi değiştiriciler gibi cihazların içine yerleştirilmiştir. Bu noktada, büyük bilgisayar ve internet donanımı şirketleri kendi standartlarını dayatmaya çalışmaktadırlar. (Aktan ve Vural, 2016: 17-20)

Zaman ve mekân basit bir boyut halini almıştır. Bu boyutlar, bireysel ya da sosyal, özel ya da halkla ilişkilerin hüküm sürdüğü sosyal yapılarla bağlantı içerisindedir. Örneğin, “mekânın küreselleşmesi” (Castells, 2015) sosyal ilişkilerin küçük bireysel ilişkilerden geçişine yol açmıştır. Modern dünyada insanların bireysel takvimleri arasındaki ayrışma, bireyleşmenin toplumsal eğilimlerini güçlendirir. Bu boyutlar ağ toplumunda giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu ağın genişlemesi ve eğilimlerin güçlendirilmesi en yaygın yasa örnekleridir. Sonuç olarak, mesafe ve zaman yolculuğu süreci sadece mekânın ve zamanın genişlemesiyle değil, aynı zamanda mekânın daralması ve zamanın uzlaşmasıyla da açıklanabilir. Temporal boyutta, küresel medya ağları kesintisiz sosyal düzeye, farklı zamansallıkların parçalanmış seviyelerine katkıda bulunur. Dünya çapında 24 saatlik zaman dilimlerinin kullanımını zaten bilinmektedir. 1988'de, ilk kez saat biriminin tek birimlik bilgisayar ve ağ zamanına dönüştürülmesi için ilk girişimde bulunulmuştur. Bilgisayar ağlarında, iletişim gerçek zamanlı olarak gerçekleşir ve mesajlar herhangi bir zamanda gönderilebilir ve alınabilir. Doğal zamanın değişen sınırları göz önüne alındığında, toplumsal olarak inşa edilmiş zamanın anlamı giderek daha önemli hale

gelmektedir. sosyal medya, bir şeyin paylaşılmasına izin veren bir internet uygulamasıdır. Bunlar, fazla mesai, fotoğraf, video, müzik, grafik, bilgi ve bilgi parçaları ve hatta oyunları içerebilir (Aktan ve Vural, 2016: 17-20).

3.3.Dijital Kültür ya da Çevrimiçi Sosyallikler

Kültür, geniş bir grup insan tarafından paylaşılan tutarlı değerler, beklentiler, ifadeler ve insan yapımı işler bütünüdür. Kültür, bu bağlamda yaratıcı bir süreçtir. Kültürün dijital hali ise hem yaratıcı bir süreç hem de dijital ortam aracılığıyla yaratılan bir dizi ürünü kapsar. Bu tanım, kültürü, teknoloji ile karıştırma riskini taşımakla beraber söz konusu ağ toplumunda, dijital kültürün sosyal bağlamı ve dijital medyanın özelliklerinin sağladığı medya kullanımındaki değişiklikler üzerinde durulmaktadır. Multimedya kullanıcıları, bir CD'den müzik parçasını kaydetmek, başka bir yerde kullanabilmek için soyut resim, kırmızı, sarı ve mavi kareler yaratmak için çok çeşitli video kolajları ve görüntüler oluşturarak önemli adım atmış olur. Hızlı bilgisayarlar, hızlı modemler, hızlı çizgiler ve hızlı programlar... Hızın özlemi asla yatışmaz. Bu, yeni medyada zamanın artık önemsiz olduğu şeklindeki popüler varsayımın yanlış olduğuna inanmak için iyi bir neden. Aksine, momentum giderek daha radikaldir. Zaman kurtarılsa bile, hemen yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar. Yaşamın her alanında daha fazla sayıda ekran mevcuttur ve bu da benzer etkinliklerin birikmesine neden olur. Şu anda, gelişmiş toplumlarda insanlar zamanlarının çoğunu uyanık olduklarında ekranların önünde geçirmektedirler. Ancak, ekranların yaygın varlığının en temel sonucu, şüphesiz ki insanların kişisel deneyimleri ve etkileşimleri, genellikle bir başkasına ait olan bir kamera lensinin gözlemlenmesi ve müdahale edilmesiyle giderek daha fazla gerçekleşiyor olmasıdır. İnsanlara doğrudan deneyimledikleri kişisel deneyimler için daha az alan sunan yapay bir gerçeklik içinde yaşamaya başlamak gibi bir tehlike vardır. Bu riskler, esas olarak kendi yargı kabiliyetlerini zayıflatmak için istihbaratlarına çok fazla güvenmeme nedeniyledir. Sistemler daha akıllı hale gelir, ancak kullanıcılar aptallaşabilir. Esasen, bu sistemler yapay zekanın tüm artılarını ve eksilerini içerir. Akıllı sistemler değişen kullanıcı tercihlerine uyum sağlayabilir. Fakat insanların standartları, değerleri ve duyguları da hızla değişir durumdadır. Bir başka tehlike, bu araçları sürekli kullanan kişilerin kendilerini yeni ve şaşırtıcı izlenimlerden ve

temaslardan koparabilmeleridir. İnsanlar bile bir bilgi hapishanesinde kendilerini kilitleyebilirler. (Sarıpek, 2017: 43-65)

Yeni dönemdeki nesillere, üretime bağlı nesil, facebook üretimi, çoklu görev üretimi ve hatta Einstein jenerasyonu isimleri verilmiştir. En yaygın dönem dijital nesildir galiba. En azından “dijital yerliler”, dijital teknoloji ile büyümüş gençler için kullanılmaktadır. Bu teknoloji, doğdukları andan itibaren neredeyse günlük hayata dönüşmüştür. Dijital teknolojiyi en doğal şekilde öğrenerek, bir dizi ortak motiflerle teknolojik bir gençlik kültürü gelişmiştir. Gözlemlenen en yüzeysel motifler, dijital teknolojiye sahip gençlerin oluşturduğu ve ortak bir zeminde sergilenen belirli SMS kodları gibi kolektif kimlik ve kişisel mesajlar ile cep telefonu modalitelerinin oluşturduğu bireysel kimliklerdir. Bunlar doğal ve geçicidir. Uzun vadeli olanlar yeni iletişim ve eğlence motifleridir. Gençlerin sıklıkla orta ve yaşlı insanlarla karşılaştırıldığında kullandıkları internet uygulamalarını incelediğimizde, bilgi edinme ve ticaretle neredeyse hiç ilgisi olmadığını görmek oldukça çarpıcıdır. En önemlisi, onlar iletişim ve eğlence uygulamalarıdır. İkinci yeni iletişim motifi, çevrimiçi ve çevrimdışı iletişim türlerinin tam entegrasyonu. Dijital kültür, yaratıcı bir süreçtir ve dijital medya araçlarıyla pazara sunulan bir dizi olanaklar bütünüdür. Bu kültürün, modern kültürü bir bütün olarak kademeli olarak şekillendiren birçok özelliği vardır. Örneğin, hız ve ekranların her yerde kullanıldığı bir kültür yaratır. Önceden programlanmış ve kullanıcı tarafından oluşturulan içerik parçalarının ve kolajlarının birleşimidir. En çarpıcı özelliklerden biri, dijital kültürün ürettiği kaynak ve mesaj miktarlarının çoğaltılmasıdır. Bu durum bilgi ve iletişim ile sonuçlanabilir. Bu problemler için seçilen çözümler seçici algılama ve taramadır. Tarama, internet kaynaklarını ve mesajlarını son derece seçici ve yüzeysel bir şekilde okumak anlamına gelir. Bu bağlamda, daha nicel, daha yüksek bilgi ve iletişim kalitesi anlamına gelmez. İlk genç insanlar dijital kültürü keşfettiler. Büyük olasılıkla gelecekte genişleyecek pek çok iletişim motifi de geliştirmiş oldular. Bu güdüler, bağlantıların ve ilişkilerin daha fazla kontrol edilmesi, çevrimiçi ve çevrimdışı iletişim türlerinin tam entegrasyonu, kültürel biçimlerin uygulamalarının paylaşımı ve yeni medya kullanımının katılımcı kültürüdür. Kendinden sunum ve kendini açıklama öncelikleri gibi diğer nedenler ilk olarak gençler tarafından keşfedilmektedir. Bununla birlikte, genel olarak, yeni medyanın kullanımı, eski medyaya kıyasla doğrudan deneyimlemeden öğrenilmeye daha az muhtemel

olacaktır. Yeni medyanın aşırı kullanımı bu öğrenmede azalmaya neden olabilir, çünkü insan deneyiminin deneyimi hala doğrudan bir deneyimdir. Bazı örnekler bu ifadeyi açıklamaya yardımcı olacaktır. Nihayetinde eksiksiz ve çok yönlü bir zihinsel gelişim ve medya kapasiteleri, yeni medyanın en iyi şekilde kullanılması için çok işlevli bir şekilde kullanılmalıdır. Farklı iletişim türleri, bir veya aynı içeriğe atfedilebilecek çoklu anlamlara neden olabilir. Bir konuşmacının ses kaydını dinleyerek, bireysel bir makaleden okuyarak elde edilenle karşılaştırıldığında farklı anlamlar ortaya çıkacaktır. Modern görsel kültürün olumsuz etkileri hakkındaki tüm efsanelere rağmen, hemen hemen tüm psikolojik araştırmalar, genel olarak okumanın daha zorlu bir zihinsel görev gerektirdiğini, ancak görsel-işitsel mesajları algılamaktan çok daha fazla çaba gerektirmediğini öne sürmektedir. (Sarıpek, 2017: 43-65)

Grafikler veya resimler kullanmak zihinsel çabayı azaltabilir ve bilgi edinmeyi daha etkili hale getirebilir, bununla birlikte becerilerin geliştirilmesini de sağlar. Sesli aramadan video görüşmesine geçmek bunun iyi bir örneğidir. Video telefonunda daha fazla sosyal işaret bulunduğundan, konuşmayı anlamak için daha az zihinsel beceri gerektirir. Bir veya iki iletişim kipine bağlı olması gereken kişilerin uygun beceriler geliştirmesi gerekir. Bu bağlamda, becerilerin tek taraflı doğası meselesi değildir. Şimdiye kadar bunun en iyi örneği her zaman dilsel modda yazılmıştır. Fiziksel koşullar nedeniyle, insanlar öncelikle bütün içsel ilişkileriyle birlikte kendi özel yönlerine girmeden önce gözlemlerler. Bununla birlikte, eğer benlik duygusu kontrolün sahip olduğu şeyler aracılığıyla tanımlanırsa, insan tarafından yaratılan korunan dünya çok sınırlı hale gelir, çünkü bu şeyler insanlar olmayan şeylerdir. Üstünlük, kişinin bireysel gelişiminde güçlü bir güç olarak bırakarak farklı bir şekilde karşılanabilir. Kişinin kendi benliğini ve etrafındaki dünyanın karmaşıklığı ile ilgili korkuları maskeleyen bir yolu haline gelebilir ve insanlar onun içinde tuzağa düşebilir (Sarıpek, 2017: 43-65).

Boşluk, kopukluk ve benliğin gerçek dışı gerçekliği gibi duygusal deneyimler, aslında yalnızlıktan korkmanın doğurduğu bir sonuçtur. Fakat yine de hala sabırsızlıktan korkar haldeyiz. Burada devreye giren bilgisayar, bazı zamanlarda duygusal bir talep içermeksizin bir arkadaş olarak hareket edip bir arabulucu görevi görüyor. Yalnızlık hissinin yanında yalnız olmama hissi meydana gelir. Bilgisayarlar

aracılığıyla etkileşim kurulabilmekte fakat aynı zamanda karşı ekrandaki kişiye savunmasız kalınabilir. Çevrimiçi bir bağlantı en derinden algılanabilir, ancak oyun dünyasında veya sosyal ağda görülen şeylerle başa çıkmak yeterlidir. Genç neslin, daha fazla zamana ihtiyaç duymuyor gibi görüldüğü bir gerçektir (Sarıipek, 2017: 43-65).

Kültür iletişim yoluyla bağlantı kurduğundan ve iletişim başlatıldığından, kültürler yeni teknolojik sisteme dayanarak dönüştürülmektedirler. İletişim araçlarının tümünü bir araya getiren ve karşılıklı etkileşim potansiyeline sahip, aynı zamanda küresel erişime sahip yeni bir elektronik iletişim sisteminin ortaya çıkışı, kültürümüzü sonsuza kadar değiştirmiştir (Aytaş, 2010: 63). İkinci Dünya Savaşından sonraki 30 yılda televizyonun yayılması yeni bir iletişim dünyası oluşturdu. Radyo-merkezciliğini kaybetti, ancak farklı biçimleri ve temaları insanların günlük hayatlarının ritmine uyarlanarak yaygınlığını ve esnekliğini geliştirdi. Gazeteler ve dergiler içeriklerini yoğunlaştırırken ve hedef grupların seçiminde uzmanlaşırken, önde gelen bir iletişim aracı olan televizyona stratejik bilgi sağlamaya büyük önem verdiler. Televizyonun neden bu kadar yaygın bir iletişim biçimi olduğu konusu hâlâ akademisyenler ve medya eleştirmenleri arasında bir tartışma konusu. Castells'e göre (1996: 70), bu mantık insan doğasında değil, kişisel / kültürel uğraşlar için alternatiflerin yokluğunda, yoğun iş günlerinden sonra ev hayatının koşullarına bağlı değildir.

Bazı medya araştırmalarına göre, insanların sadece küçük bir bölümü takip edecekleri programı önceden seçiyor. Genel olarak ilk karar TV izlemek, daha sonra en cazip veya genellikle daha az sıkıcı olana kadar programlar taranır (Aytaş, 2016: 401).

Baskın olan televizyon sistemi, kitle iletişim aracı olarak isimlendirilir. Birkaç merkezi gönderen, milyonlarca izleyiciye aynı mesajı aynı zamanda iletir. Böylelikle mesajların içeriği ve formatı asgari içeriğe göre belirlenir. İzleyicilerin büyük ölçüde homojen olduğu düşünülmektedir. Kitle toplumu odaklı kitle kültürü kavramı, yeni elektronik iletişim teknolojisinin hükümetler ve oligopollerin kontrolü altında olduğu gerçeğinden ortaya çıkan medya sisteminin doğrudan ifadesidir. Televizyon ortaya çıktıktan birkaç sene sonra, toplumlarımızın kültürel odak noktası haline gelmiştir. TV, baştan çıkarmaya dayalı, duyusal olarak taklit eden ve en azından

psikolojik çaba ile kolayca iletişim kurabilen yeni bir iletişim aracıdır. Nielsen raporuna göre, sıradan bir Amerikan evinde her gün ortalama 4.5 saat TV kullanılıyor. Kitap okumak için bile, okulla ilgili kitaplar dahil, ortalama ayrılan zaman 18 dakikadır. Medyaya maruz kalma sürekli olarak artış göstermektedir. Kent toplumlarında medya tüketimi, işten sonraki ikinci en büyük faaliyet kategorisini oluşturur ve bunun en yaygın olanı evdedir. Medyayı izlemek/dinlemek hiçbir şekilde özel bir etkinlik alanını oluşturmaz. Genel olarak, ev işleri, yemek ve sosyal etkileşim iç içe geçmiş haldedir. Medya hayatımızın can damarı haline gelmiştir (Aytaş, 2016: 401).

Televizyonun yayılması, TV ortamında, yani nesnelere ve simgelerin TV'ye gönderildiği bir kültürde, evdeki mobilya şekline, konuşma biçimine kadar gerçekleşir. TV, sosyal iletişim dilini çerçeveler. Reklamın satış üzerindeki doğrudan etkisi ile ilgili makul endişelere rağmen, reklam verenler milyarlarca harcamaya devam ederse, bunun nedeni muhtemelen TV'de olmamanın, reklam rakiplerinin dahil olduğu bir pazarda reklam vermekten ibaret olduğu anlamına gelir. Televizyonun insanların politik tercihleri üzerindeki etkisi büyük ölçüde farklılık gösterse de, televizyon veya siyaset yapmamış siyasetçilerin, gelişmiş toplumlarda televizyondan aktarılmadığını destekleme şansı yoktur. (Bozkurt, 2014: 512-514)

Korkunç savaşların gerçek görüntüleri, bu mesajların normalleşme sürecinin temel bir etkisi olan macera filmlerinin bir parçası olarak görülebilir. Bütün içerik, bireyin imaj çerçevesine yerleştirilir. Dolayısıyla, yaşamımızın sembolik dokusu, oldukları için gerçek deneyimlerin hayaller üzerinde nasıl çalıştığı, kitle iletişim araçlarının beynimizin işleyeceği hammaddeleri sağlayarak zihin ve davranışlarımızı işleme durumu ortaya çıkar. Ayrıca kültürümüz kitle iletişim araçlarıyla sağlanmış olan materyallerle de çalışır. Aslında bu kitle iletişim sistemlerinin olduğunu gösteriyor. Bununla birlikte 1960'ların başlarında ortaya koyduğu birçok yönü de ele aldığını gösteriyor. Fakat izleyicinin pasif bir nesne olmayıp, etkileşimli bir konu olması, farklılaşmış bir izleyici grubu oluşturarak ve medya, teknoloji, şirketler ile kurumlar böyle hareketlerle birlikte kitle iletişiminin parçalanmasına, bireyselleşmesine, ısmarlama üretime zorlamıştır.

1980'lerde yeni teknolojiler kitle iletişim dünyasını dönüştürdü. Walkman, insanları, özellikle de gençleri, dış dünya arasında bir müzik duvarı yaratmak ve

kişisel olarak seçilmiş müziği mobil işitsel bir ortam haline getirmek için bir araya getirdi. Radyo tematik veya alt tematik yayın yapan istasyonlarla daha uzmanlaştı. İş ve ev ile esnek zaman belirleyicileri arasında çok fazla zaman geçirenler telsizde sohbet programlarıyla uğraşmaya başladı. VCR'ler dünya çapında patladı ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, sıkıcı ve resmi TV yayınlarının ana alternatiflerinden biri haline geldi. Toplam video üretiminin yüzde 25'ine denk olan müzik videoları, genç bir neslin dış görünüşünü şekillendiren ve müzik endüstrisini değiştiren yeni bir kültürel stil haline geldi. TV programlarını kaydetme ve bunları herhangi bir zamanda izleme yeteneği, TV izleyicilerinin alışkanlıklarını değiştirdi. (Bozkurt, 2014: 512-514)

İnsanlar artık aile içi kutlamalarına kadar hayatlarını kaydetmeye başladılar, bu durum fotoğraf albümlerinin ötesine geçti ve kendi resimlerini üretti. Kendi imajlarını üretmek, görüntülerin tek yönlü akışını değiştirerek ekranı yaşam deneyimi ile birleştirdi. Fakat belirleyici olan gelişme, televizyon kanallarının çoğalması ile büyük farklılıkların ortaya çıkmasını sağladı.

ABD'de kablolu televizyon yayını, Avrupa, Asya ve Latin Amerika'da uydu TV yayını da bir patlama gördü. Kısa bir süre sonra, kurulan TV ağlarına meydan okuyacak yeni ağlar kuruldu; Avrupa'da, hükümetler büyük ölçüde televizyon kontrolünü kaybettiler. 1980 ile 1990'ların ortası arasında, uydu TV istasyonları sayısı sıfırdan 300'e çıktı. UNESCO'ya göre, 1991'de dünyada 1 milyardan fazla televizyon takımı vardı. Bu nedenlerden ötürü, yeni iletişim sisteminin, Başka bir deyişle, mesajın özellikleri iletişim aracının özelliklerini şekillendirecektir. Örneğin, mesaj genç müzikal ortamları beslerse, MTV bu izleyicinin stiline ve diline uygun olarak hazırlanır. Veya 24 saat yayın yapan bir dünya haber servisi farklı bir ortamın, programlamanın ve yayınlamanın kurulmasını gerektirir; Örneğin, hava koşulları küresel ve kıtasaldır. Bu, televizyonun şimdiki ve geleceği: merkezden kopmak, çeşitlilik ve beğeniye uygun yayınlamak. (Bozkurt, 2014: 512-514)

Küresel olarak birbirine bağlı hale gelen iletişim araçları günümüzde, küresel bir köyden değil, küresel bir ağa inandırıldığı günlerde, küresel olarak üretilen ve yerel olarak dağıtılan özel yapım yerlerde yaşıyoruz. Teletel, Minitel terminallerini besleyen ağ, 1978 yılında Fransız telefon şirketi tarafından tasarlandı; 1984 yılında uzun yıllardır yerel koçluktan sonra piyasaya sürülen bir videotex sistemiydi. Teletel,

1990'ların ortasında 23 bin hizmet sunarken, Fransa'daki evlerin dörtte biri, her üç yetişkinden birine hizmet veren Minitel terminalleri için 7 milyar Fransız fransı kazandı. Minitel'in başarısının ardında iki temel neden var: Birincisi, Fransız hükümetinin bu deneye sahip olmasıyla ilgili olarak 1978'de hazırlanan “toplumun bilgilendirilmesi” konusunda Nora-Minc raporunun bir unsuru oldu. İkincisi, kullanım kolaylığı, sistem ortalama vatandaş ve doğrudan faturalandırma sistemi için doğrudan ve güvenilirli. Yine de, insanlar Minitel hikayesinin en aydınlatıcı kısmı olan bu sistemi kullanmak için ekstra bir teşvike ihtiyaç duyuyorlardı. (Akbulut ve Uygun, 2018: 73-89)

Hükümetin Fransız Telekom'a olan bağlılığı programın uygulanması aşamasında açıkça gösterildi: Her ev bir telefon rehberi yerine ücretsiz bir Minitel terminaline sahip oluyordu. Yeni olan bu iletişim, insanları ve şirketleri tanıtarak telekomünikasyon kullanımını yaygınlaştırmayı amaçladı. İzlenen bu yolda en rasyonel strateji, sistemi gazeteciliğe açmaktı ve gazeteler Minitel'i popüler hale getirme çalışmasına hemen başladı. Minitel'in yaygın olarak kullanımının ardında yatan bir başka neden de Fransızların bu iletişim aracını kişisel bir ifade aracı olarak benimsemeleridir. İlk zamanlardaki servisler geleneksel telefon iletişimine benzerlik gösteriyordu. Telefon rehberi, hava durumu raporları, ulaşım bilgileri ve rezervasyon, eğlence ve kültürel etkinlikler için bilet satın alma, vb. hizmetler. Bununla birlikte reklam, tele-alışveriş, tele-bankacılık ve çeşitli işleme hizmetleri bulunmaktaydı. Sohbet hatlarının veya mesaj odalarının da eklenmesiyle sistem işe alındı; Bu hatların çoğunda kısa süreli seks tekliflerinde bulunulur veya seks hakkında sohbet edilir. 1990 senesine gelindiğinde, müzakerelerin yarısından fazlası bu hatlardan yapılmıştır. 1990'ların başında Minitel'in erotik kullanımı sıkıntılıydı; moda ve teknolojinin gelişmemesi, itirazını kaybetmesine neden oldu. İnternete bir fiyat için bağlantı seçeneği önerildi. (Akbulut ve Uygun, 2018: 73-89)

1999 senesinde İnternet ve ARPANET'in kurucusu Vinton Cerf, NASA tarafından gezegensel bir İnternet bağlantısının tasarlanması için tercih edilmiştir; Bu bağlantı, 2030 senesinde Mars'ta bir uzay istasyonu kurulması olasılığını ve 2040 yılında kalıcı bir İnternet bağlantısı kurma olasılığını barındırır. Farklı biçimlerde şekillenmiş olan ve kendisini farklı biçimlerde ifade eden İnternet, evrensel, etkileşimli ve Bilgi Çağının bilgisayarlı iletişim aracı halini almıştır. Bunun yanı sıra

internette önemli eşitsizlikler mevcuttur. 1998-2000 yıllarında, İnternet kullanıcılarının yüzde 88'inin, dünya nüfusunun yüzde 15'i ile sanayileşmiş ülkelerde olduğu görülmektedir. İnternetin dünya çapında yayılmasında büyük bir dengesizlik mevcuttur. Dünya nüfusunun sadece yüzde 2,4'ünün İnternet erişimi var. Latin Amerika'da, İnternet kullanıcılarının yüzde 90'ı yüksek gelirli gruplara ait. Çin'de İnternet kullanıcılarının sadece yüzde 7'si kadındır. Yaş ciddi bir ayrımcılık olduğunu ortaya sermekte. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İnternet kullanıcılarının yaş ortalaması 36, İngiltere ve Çin'de ise ortalama yaşın 30'un altında olduğu görülmektedir. İnternet erişimindeki mekânsal farklılıklar, teknolojiye atfedilen alan göz önüne alındığında Bilgi Çağının en çarpıcı paradokslarından biridir. Çünkü, TV'den farklı olarak, İnternet tüketicileri aynı zamanda üreticilerini, içeriğini ve ağlarını da yaratıyorlar. Dolayısıyla, toplumların internet kurumlarına farklı tarihlerde erişim, dünya iletişiminin ve kültürünün geleceği üzerinde uzun vadeli etkiler yaratacaktır. (Akbulut ve Uygun, 2018: 73-89)

Teknolojinin gelişmesi, sanal toplulukları oluşturarak, ortak değerlerin ve çıkarların bir araya geldiği bir çevrimiçi topluluğu doğurmuştur. Çevrimiçi kurulmuş topluluklar fiziksel desteğe, arkadaş toplantılarına ve sanal topluluğun üyelerine ihtiyaç duymaktadırlar. 1990 yıllarından itibaren küresel olarak giderek yayılan bu tür topluluklar ortaya çıkmıştır. Ancak, giderek artan sayıda sosyalleşmenin bu elektronik ağlarda ne ölçüde gerçekleştiği netlik kazanamamıştır. (Akbulut ve Uygun, 2018: 73-89)

Mark Slouka, internet'in aşırı kullanımının, kişilerde sosyal çevrelerini küçültmelerine ve depresyon ile yalnızlık duygularını derinleştirmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Wellman ve Gulia, fiziksel-kişisel bir ilişki içinde olmanın yanı sıra, büyük bir sanal topluluk bağının insanların "kişisel portföylerini" oluşturma konusunda uzmanlaşmalarını sağladığını göstermiştir. İnternet kullanıcıları, ortak ilgi alanlarına ve değerlerine göre ağlara veya çevrimiçi gruplara katılırlar. Ağlar arasındaki etkileşimler zaman içinde iletişimin kapsamını genişlettiğinden, İnternet ile iletişim hem uzmanlaşmış / işlevsel hem de kapsayıcı / destekleyici niteliktedir. Aslında, bilgisayar iletişimi tartışmalara katılımı tereddüt etmeden teşvik eder; bu sayede sürece samimiyet kazandırılmış olur.(Akbulut ve Uygun, 2018: 73-89)

Bilgisayarlı iletişim faaliyetlerinin çoğunun işte veya iş ile ilgili durumlarda gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Öte yandan, bilgisayarlı iletişim sosyal aktivitenin tüm alanlarını kapsar. Bankalar, teşvikler ve cezalar müşterilerle telebanking için geçerlidir. Online alışveriş patlamalar yaşanmaktadır. Üniversiteler yavaş ama emin adımlarla çevrimiçi öğretime doğru yol almakta. En yaygın bilgisayar iletişim etkinliği olan kullanıma hazır e-posta iletişimi katlanarak büyümektedir. E-postanın yaygın kullanımı, yüz yüze olan iletişime yerini bırakmıştır. Bilgisayar iletişiminin kullanımının giderek yaygınlaşmasıyla siyasette sahnedeki yerini almıştır. Tüm ülkelerde elektronik kampanyalar, iş için bir web sitesi kurarak başlar. Politikacılar vaatlerini internet sitelerinde yayınlıyorlar. Uluslararası arenada, kadın haklarını, insan haklarını, çevreyi ve siyasi demokrasiyi savunmanın sınırlarını aşan toplumsal hareketler, interneti bilgi yaymak, örgütlemek ve harekete geçirmek için temel bir araç olarak görmektedir (Yalçınkaya, 2016: 238-239).

1990'ların ikinci yarısında, küreselleşmiş, kişiselleştirilmiş kitle iletişimi ve bilgisayar aracılı iletişimin birleşimi yeni bir elektronik iletişim sistemi oluşturdu. Çoklu medya olarak adlandırılan bu sistem, evden işe, okuldan hastanelere, eğlenceden seyahate, hayatın her alanını kapsayacak şekilde elektronik iletişimin kapsamını genişletmiştir. 1990'lı yıllara geldiğinde, dünyanın dört bir yanındaki hükümetler ve şirketler, iktidarın simgesi, potansiyel bir kâr ve hipermodernizm kaynağı olarak görülen bu yeni iletişim sistemini kurmak için çılgın bir rekabet içinde bulundular. Fakat yeni olan bu multi-medya sistemi, hükümetleri değil, iş dünyasını şekillendiriyordu. Yeni dönemde telefon şirketleri, kablolu TV operatörleri, uydu TV yayıncıları, bilgisayar şirketleri ve internet servis sağlayıcıları, yeni pazarın risklerini paylaşmak için hem birbirleriyle yarışıyor hem de birleştiriyorlar. Microsoft'tan Nintendo ve Saga gibi Japon video oyun yapımcılarına kadar, yazılım şirketleri elektronik medyanın sanal gerçekliğine dalma hayalini çekecek yeni interaktif uygulamalar oluşturma peşinde. İnternet servis sağlayıcıları, farklı teknolojiler TV ile kaydedilen videonun yerini almayacak olsa da, onları tamamlayacak farklı içerikler üretiyorlar. İlerleyen zamanla birlikte ilişkiler medya girişimlerinin çıkarları ve insanların beğenileri ile kaynakları arasındaki bağlantılarla yeniden şekillenecektir. Kian'ın izleyişindeki düşüş, ilgisizlikten ziyade topluluğun aşırı işine atfedilebilse de, çok-medya girişimciliği başka bir yorumlama yapıyor: yeterince çekici içeriğe sahip değil. Medya sektöründe bulunan uzmanların çoğu,

çoklu medyanın yayılmasındaki zorlu olan dönemin, teknolojik yeniliği izlemeyen içerik olduğunu düşünmektedir. Verilecek mesaj iletişim ortamının arka kısmındadır (Yalçınkaya, 2016: 2238-239).

Avrupa Sigortacılığın Yaşam ve Çalışma Koşullarını Teşvik Eden Avrupa Vakfı'nın geliştirilmesine ilişkin "tarama raporu", yeni yaşam tarzının iki önemli noktasına vurgu yapmaktadır. Bunlardan ilki ev merkezli diğeri ise bireycilik. Elektronik cihazların evlerde yükselişe geçmesi Avrupa'da konfor, kendi kendine yeterlilik düzeyi ve dünyanın kalan kısmıyla güvenli bir ev ortamından bağlantı kurma yeteneğini geliştirdi. Diğer taraftan yeni elektronik evler, aile bireylerinin kendi zamanlarını ve yerlerini organize etme fırsatını sundu. Örnek olarak, önceden pişirilmiş olan yemeklerin bireysel tüketimini sağlayan mikrodalga fırınlar, toplu olarak yenilen aile yemeklerinin sayısında azalmaya neden olmuştur. Kamu yararı da elektronik ile dönüşüme uğramıştır. Çocuklar artık uzaktan kumanda yardımıyla uzaktan izlenebilir olmuştur. Yapılan araştırmalar, ev işleriyle uğraşan ebeveynlerin TV'yi bakıcı olarak kullanıldığını gösteriyor; Yalnız yaşamakta olan yaşlı insanlar acil durumlar için alarm sistemlerini kullanırlar.

Her türlü iletişimin elektronik entegrasyonu etrafında organize edilen yeni iletişim sisteminin tarihsel özelliği, sanal gerçeklikten ziyade gerçekçi bir yapı oluşturmaktadır. Gerçeklik, deneyimlememiz açısından her zaman sanal olmuştur, çünkü pratik, her zaman çevreleyen semboller tarafından doğru semantik tanımla özleyen bir anlamla algılanır. İnsanda, interaktif iletişim, ortamdaki bağımsız olarak, tüm semboller, kendilerine atfedilen anlamsal anlamla ilişkili olarak biraz değişti. Bir anlamda, tüm gerçeklik sanal olarak algılanmaya başlandı (Castells, 1996: 100).

Mekan ve zaman yeni iletişim sisteminde, insan hayatının temel boyutlarının temel dönüşümünü sağlar. Yerliler kültürel, tarihi, coğrafi anlamlardan uzaklaşıp, işlevsel ağlar veya görüntü kolajları olarak yeniden bir araya gelirler, böylelikle yerin boşluklarının uzamasını bir akış alanı kapsar. Geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek programlandığında, aynı olan mesajda birbirleriyle etkileşim kurabilmeleri için zaman temizlenir. Uzay ve zaman, insan yaşamının temel, maddi boyutlarını oluşturur ve günümüzün tarihsel deneyiminin sosyo-teknik yapılarına kadar uzanır. Zamanın uzamasının bir yargıç olduğunu varsayan birçok klasik sosyal bilim kuramının tersine, Castells, uzayın ağ toplumunda zaman düzenlediği varsayımını

kabul eder. Küresel ve aynı zamanda bilgilendirici ekonomi, şirket ağlarının sarmal faaliyetlerini koordine edebilen, yönetip ve yenileyebilen komuta ve kontrol merkezleri çevresinde organize edilmektedir. Finans, sigorta, gayrimenkul, danışmanlık, yasal hizmetler, reklam, tasarım, pazarlama, halkla ilişkiler, güvenlik, bilgi toplama ve bilgi sistemlerinin yönetimi, araştırma ve geliştirme, bilimsel, diğer hizmet türleri gibi gelişmiş hizmetler temel oluşturur. Bütün ekonomik süreçlerin tüm bu hizmetleri bilgi üretimi ile bilgi akışına indirgenebilir. Bu sebeple, gelişmiş olan telekomünikasyon sistemleri, bu hizmetlerin dünyanın birçok yerini ele geçirmesini mümkün kılabilir. Bununla birlikte, bu konuda on seneden fazla süren çalışmalar, gelişmiş hizmetlerin eşzamanlı genişlemesi ve yoğunlaşmasından kaynaklı farklı bir mekânsal desene yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, gelişmiş hizmetler, dünyanın en büyük metropoliten alanlarındaki istihdam oranındaki en hızlı artışla en yüksek yatırım oranlarına sahip sektörleri oluşturmaktadır. Bu sektörler coğrafyanın her tarafına dağılmışlardır. Öte taraftan, bu tür faaliyetlerin üst kısmının birçok ülkede birkaç merkezde mekânsal bir yoğunlaşma içinde olduğu görülmektedir. Bu konsantrasyon, şehir merkezlerindeki farklı tabakalar arasındaki hiyerarşiye paralellik gösterir. İktidar açısından üst düzeydeki işlevler birkaç büyük metropolde yoğunlaşmıştır (Castells, 1996: 101).

Diğer hizmet türleri ve hatta tüm hizmetler, metropol bölgelerinden, daha küçük metropollerin çevresine, daha az gelişmiş olan bölgelere, hatta daha az gelişmiş ülkelere, merkezden uzaklaşmıştır. Asya'da veya ABD de hizmet faaliyetlerini yerine getirmek amacıyla yeni bölgesel merkezler ortaya çıkmıştır. Devasa nitelikteki metropollerin etrafında yeni iş merkezleri yerlerini almaktadır. Bu iş merkezleri finansal ve gelişmiş hizmet şirketlerinin merkezlerinde tasarlanan ve kararlaştırılan stratejileri yönlendiren zamanın tümünü etkiler. Bu faaliyetler, çoğu teknolojinin ilerleyebileceği ve ekonomik döngüsünün sürdürüldüğü ya da başkalarının başkaları tarafından doldurulabileceği şehrin yoksul mahallelerinden kadınlar olan yarı-vasıflı ofis çalışanlarının çalışmasıdır. Yüksek seviyeli merkezlerin olduğu her dönemde, dünyadaki servet ve iktidarın dağıtımı için hayati önem taşıyan ağların çeşitliliği, yeni sistemin mekânsal yönelimi için önemlidir. Küresel şehir bir alandan ziyade bir süreçtir: gelişmiş olan hizmetlerin üretim ve tüketim merkezlerini, bu merkezlerini küresel bir ağda destekleyen yerel toplumları birbirine bağlayan ve diğer taraftan geri bölgelerle olan bağlantıları zayıflatan bir

süreçtir. Yüksek teknoloji üretimi, mikro elektronik tabanlı, bilgisayar destekli üretimin endüstriyel ortamına yeni bir gerekçe getirmiştir. 1980'lerde, Berkeley'deki California Üniversitesi Kentsel ve Bölgesel Gelişim Enstitüsü'nde fakülte ve yüksek lisans öğrencileri tarafından yapılan ampirik araştırmalar, yeni sanayi alanının profiline somut bir perspektif kazandırdı. Yeni endüstriyel mekânda damgalanan telekomünikasyon bağlantıları, üretim sürecinin farklı yerlere dağıtımı için teknolojik yeterliliğe ve organizasyon kapasitesine sahipken, mikro elektronik bazlı hassas parçaların üretiminde esneklik ile üretim sürecinin birliğini sağlıyor. Ayrıca, üretim sürecinin her aşamasında ihtiyaç duyulan işgücünün tekliği, işgücünün çok farklı bir kısmının yaşam koşullarını belirleyen farklı sosyal ve çevresel etkilerin gerçekleştirilmesini mümkün kılmakta ve üretimin her aşamasının gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Yüksek teknoloji üretimi, yaklaşık olarak aynı çaptaki iki dominant grup etrafında organize edilen 2 kutuplu bir yapıdır; biri bilim ve teknolojiye dayanan yüksek vasıflı bir işgücüdür, diğeri ise rutin üretim ve destek faaliyetleriyle uğraşan vasıfsız bir işgücüdür. İki grup arasındaki yetenekli operatörler, yüksek teknoloji ürünü üretimin sonundan ayrılabilir başka bir gruptur. Hem elektronik hem de bilgisayar üretim sürecinde, 4 farklı işlemin her biri için 4 farklı düzen aranır:

1. Ar-Ge faaliyetleri, yenilikler ve prototip üretimi merkezi bölgelerde yer alan yenilikçi sanayi merkezlerinde yoğunlaşmıştır; Bunlar, geliştirme sürecinin mahalleye bir dereceye kadar zarar vermesinden önce yaşam kalitesinin genellikle iyi olduğu alanlar.

2. Nitelikli üretim genellikle merkezi devletin yeni sanayileşmiş bölgelerinde yoğunlaşır; Amerika Birleşik Devletleri'nde, bunlar genellikle Batı eyaletlerinde orta büyüklükteki kasabalardır.

3. Yarı-yetenekli, büyük ölçekli üretim bantları ve deneme çalışmalarının çoğu, sanayinin oluşmaya başladığı günlerden, özellikle Güneydoğu Asya'da, yurtdışında gerçekleştirilmektedir; Singapur ve Malezya, Amerikan elektronik şirketlerini çeken öncülerdir.

4. Ekipmanların özelleştirilmesi, satış sonrası bakım ve teknik destek çalışmaları başta Amerika ve Batı Avrupa başta olmak üzere büyük elektronik pazarlarında olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki bölgesel merkezlerde organize

edilmektedir; ancak 1990'larda Asya pazarları da eşit statüye yükseldi. (Castells, 1996: 102-103)

Endüstri dünyaya yayılımını sürdürdüğü sürece rekabetin kendisi de dahil olmak üzere rekabetin güçlendirilmesi veya zayıflatılması yöntemi ile bu eğilim tersine çevrilebilir; ülkeler arasındaki hiyerarşi bulanıklaşabilir, hatta farklı bir yöne çevrilebilir. Bununla birlikte, bazen ilk merkezlerden kaynaklı ikincil sistemler olarak, ikincil önem ortamı meydana gelmiştir. Meydana gelen bu ortamlar genellikle onları ortaya çıkaran çevreye katılarak kendileri için bir alan oluştururlar; yazılım için Silikon Vadisi ve Boston'la ya da bilgisayar üretimi için New York ya da Minneapolis ile rekabet eden Austin ve Texas'la rekabet eden Seattle gibi. Yeni sanayi alanının, eski yer edinmiş metropol arenalarının ortadan kalkması, yeni, yüksek teknoloji alanlarının ortaya çıkacağı anlamını taşımaz. Yeni olan sanayi alanı, küresel ağlarda birbirine bağlı bir inovasyon ve üretim hiyerarşisi çerçevesi içinde düzenlenmektedir. Ancak, bu ağların yönü ve mimarisi, bazen tarih bazlı, bazen yerleşik olanı bilinçli kurumsal girişimciliğe dönüştüren şirketler arasındaki yerel birimler arasındaki sürekli değişen işbirliğine ve rekabete bağlıdır. Yeni sanayi alanını bir araya getiren bölgesel bileşenleri birbirinden ayıran bilgi akışları ağlar etrafında organize edildi. Bilgi teknolojisi üretim mantığı, bu cihazları bilişim teknolojisi cihazlarından üreten bir üretim sahasında kullananları yansıtırken, yeni mekânsal mantık da genişleyecek; düğüm noktaları ve dış pazarlar, endüstriyel yerleşimin ruh halini fabrika merkezlerinden üretim akışlarına dönüştüren çok sayıda küresel endüstriyel ağ oluşturacaktır (Castells, 1996: 104).

Bilgi teknolojilerinin şehirler üzerindeki etkisine dair en yaygın varsayım, tele çalışmada ciddi bir artış olmasıdır; Metropol alanlarında ulaşım planlarının son umudu da budur. Bununla birlikte, 1988'de tele-çalışma üzerine çalışmalar yapan bir Avrupalı araştırmacı, "Tele-çalışma yapan insanlar ne kadar çok olursa olsun, tele-çalışan insanlardan daha fazla şey yapmazlar" diye belirtmiştir. Mevcut kanıtları gözden geçirdikten sonra, Qvortup tele-çalışanlarını üç farklı kategoride toplamaktadır: a) Geleneksel olarak, evde iş ortamında iş yapan kişiler. b) Bilgisayarlarından ve telekomünikasyondan evlerinden çalışan serbest meslek sahipleri. c) Üniversite profesörleri gibi evden ek işler getirenler. En fazla eğilimi olan bu son iki gruptur. Bu, çalışmanın bittiği anlamına gelmez, ancak çalışma

alanlarının nüfusun büyük bir kesimi, özellikle de en dinamik profesyonel kesim açısından çeşitlendiği anlamına gelir (Castells, 1996: 105).

Bilgi teknolojileri ile yaşanmış olan eşzamanlı dağılım ve konsantrasyon 1993 senesinde Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Vakfı'nın yapmış olduğu bir araştırmada, evlerinde çalışıp ve evlerinden hizmetlerini yöneten bireylerin sayısında artış olduğunu kanıtlamıştır. Bu sebeple, yeni toplumda ev merkezli olmak önemli bir yeniliktir. Fakat bu, şehirlerin sona erdiği anlamını taşımaz. İnsanlar, yeni kazanmış oldukları sosyal ağlar, iş sisteminin gevşekliği sayesinde artan bir hareketlilik ile bu alanlar arasında gidip gelecektir. Zaman daha fazla esneklik kazandıkça, insanlar gittikçe daha fazla hareketli mekanda hareket edebilecek ve mekanlar daha da tekil olacaktır. Yeni toplum, ağların etrafında örgütlenmiş, kısmen de akışların doğası gereği, bilgi süreci bir şehir formu değil, bir süreç, akış alanının yapısal hakimiyetini izleyen bir süreç olan, bilgi temelli bir süreçtir. Yeni küresel ekonomi ve ortaya çıkan bilgi toplumu, mega kentlerde çeşitli sosyal ve coğrafi bağlamlarda yer alan yeni mekânsal formlardır. Mega şehirlerin ana karakteri büyüklükleri değil, küresel ekonominin merkezleri olmasıdır. Gezegen genelinde üst düzey yönetim, yön ve üretim fonksiyonları; medyanın kontrolü; gerçek iktidar siyaseti; mesaj oluşturmak ve dağıtmak için sembolik kapasite oluşturulmuştur. Tokyo, Sao Paulo, New York, Mexico City, Şangay, Bombay, Los Angeles, Buenos Aires, Seul, Pekin, Rio de Janeiro, Kalküta, Osaka. Hepsi küresel ekonominin egemen merkezleri değil, ancak bu küresel ekonomi, nüfuslarının önemli bir bölümünü birbirine bağlıyor. Aynı zamanda, arka bölgelerdeki mıknaatılar gibi işlev görürler, yani bütün bir ülkede veya bölgede. Mega şehirler sadece boyutlarına dikkat ederek anlaşılabilir; Aynı zamanda, büyük bölgeleri bir araya getirmek için dünyanın güçlerinin bir işlevi olarak görülmelidirler (Castells, 1996: 106&Castells, 2015).

Mega şehirler bilgi ağlarına bağlı olarak dünyadaki gücün yoğun bir şekilde arttığı bölgelerdir. Fakat bununla birlikte nüfustan ve içinden geçtikleri topluluklardan hayata tutunmaya çalışan bütün insanların, ortadan kaybolmalarını haber vermeksizin ortadan kaldırmak isteyen gruplar da mevcuttur. Mega şehirler hakkındaki en önemli bilgi, dış küresel ağlara ve ülkelerin farklı bölgelerine bağlı olmalarıdır. Mega-kenti yeni bir kentleşme biçimi yapan bu ayırt edici özellikler

küresel ağlara bağlı olmakla birlikte, yerel düzeyde fiziksel veya sosyal bir bağlantının olmadığını da gösterir.

Mega şehirler büyük topraklarda kurulmuş olan fonksiyonel bağlantıları kuran bir kentleşme şeklidir, ancak arazi kullanımında büyük bir aksama yaşanır. Mega şehirlerin işlevsel ve sosyal hiyerarşileri mekansal olarak bulanık ve karışıktır; kısıtlı daireler içinde organize edilmiştir. Mega şehirler mekânsal bölümler, fonksiyonel parçalar ve sosyal kesimler tarafından oluşturulan süreksiz yapılardır. Toplumlarımız yapısal bir dönüşüm sürecinde olduğu için, yeni mekânsal oluşumların ve yeni mekânsal süreçlerin ortaya çıktığını öne sürmek akla yatkındır. Uzantı toplumun fotokopisi değildir, toplumun kendisidir. Mekânsal formlar ve süreçler, bütün bir toplumsal yapının dinamikleri tarafından yaratılır. Castells, mekânın, diğer maddi ürünler, tarihsel olarak tespit edilmiş bir sosyal ilişki, uzun bir biçim, bir işlev ve toplumsal bir anlam dahil, maddi bir mesele olduğu varsayımına yaklaşıyor. Toplum akışlar etrafında inşa edilmiştir. Sermaye akışı, bilgi akışı, teknoloji akışı, örgütsel iletişim akışı, imgeler, sesler ve semboller. Akışlar ekonomik, politik ve sembolik hayatımıza egemen olan süreçlerin ifadesidir. Eğer durum böyleyse, toplumlarımızdaki baskın süreçler için maddi destek, bu akışları destekleyen unsurların toplamıdır ve aynı anda birlikte eklemlemelerini mümkün kılar. Castells, ağ toplumunu şekillendiren ve onu yöneten sosyal pratiklerin ayırt edici özelliği olan yeni bir mekânsal form olduğunu öne sürmektedir: akışların kapsamı. Akışın alanı, aynı zamanda da yürütülen sosyal pratiklerin maddi organizasyonudur. (Castells, 1996: 107)

Akımların kapsamı, akışların uzamasını oluşturan en az üç mali destek katmanını bir araya getirerek, baskın süreçlerin finansal desteği ve bilgi toplumunda işlevler olarak tanımlanabilir. Ayrıca akımlar bir elektronik bağlantıdan (mikroelektronik, telekomünikasyon, veri işleme, yayın sistemleri, hızlı ulaşım temelli cihazlar) oluşmaktadır. Yargıç işlevlerinin mekânsal eklemlemesi, bilgi teknolojileri aygıtları tarafından mümkün olan bir etkileşim ağında topluluklarımızda gerçekleşmektedir. İletişim ağı temel mekânsal yapıdır: boşluklar kaybolmaz, fakat onların mantığı ve anlamları ağ tarafından emilir. Akış alanı bir elektronik ağa dayanır, ancak bu ağ belirli alanları iyi tanımlanmış sosyal, kültürel, fiziksel ve işlevsel özellikleri ile ilişkilendirir. Bazı yerler, ağ içindeki tüm unsurların rahat

iletişimi için bir tür iletişim portu olarak alışveriş yapan ve hareket eden yerlerdir. Merkezler ve limanlar, ağ içindeki göreceli ağırlıkları ile hiyerarşik olarak düzenlenir. Akımların erişimini en kolay gözlerimizin önüne kadar genişletmemizi sağlayacak olan ağ, küresel ekonomideki karar verme merkezleri ağı, özellikle de finansal sistemdeki göreceli ağlardır. Örneğin, toplumlarımızdaki en güçlü ağlardan biri olan narkotik üretim ve dağıtım ağıdır. Ağdaki birbirine bağlı toplumların, bölgelerin ve şehirlerin anlamını, yapısını ve kültürünü yeniden tanımlayan belirli bir coğrafya yaratmaktadır. Toplumlarımızdaki yargılama süreçleri, her biri farklı bir şekilde birbirine bağlayan, her biri nihai olarak geleceklerini şekillendiren bir varlık, bilgi işleme ve güç üreten rol ve ağırlık ağına ifade edilmiştir. Akımların kapsamı toplumlarımızdaki tek mantık değildir. Fakat egemen mekansal mantıktır, çünkü yargıların toplumumuzdaki çıkarlarının / işlevlerinin mekansal çağrışımıdır. Ancak bu sadece yapısal bir hakimiyet değildir. Sosyal aktörler tarafından geçer, algılanır, karara bağlanır ve yürütülür. Bu nedenle, toplumlarımızda önemli pozisyonlarda bulunan teknokritik-mali-yönetimsel elitler, kendi çıkarları ve uygulamalarının maddi / mekânsal desteği konusunda özel mekânsal koşullara da sahip olacaklardır. Bilgisel elitlerin mekânsal ifadesi, akışların genişlemesinin başka bir temel boyutudur (Castells, 1996: 108).

Elit yapının bir anlamda kendi toplumunu oluşturduğu bir gerçektir. Mülk etkeninin fiyatlandırmasıyla oluşturulan maddi olan engelin arkasında sınırlı, sembolik olarak yalıtılmış cemaatler oluşturulur. Mekânsal olarak topluluklarını içsel bağlantıları olan kişilerarası ağlara bağlayan bir alt kültür olarak tanımlarlar. Lüks lokantalarda, iş yemeklerinde veya hafta sonları gidilen golf günlerinde büyük stratejik kararlar alınır. Fakat alınan bu kararlar telekomünikasyondaki bilgisayarlardaki acil karar verme sürecinde yapılacaktır; Bu süreçler piyasa trendlerine tepki olarak kendi verdikleri kararları tetikler.

Sınırlarda, kentler bozulduğunda toplumsal gerilimler yükseldiğinde, seçkinler duvarlarının arkasına geri döneceklerdir. Bilgi toplumunda, elitin kültürel ayrışmasına yönelik bir başka büyük eğilim, dünyadaki seçkinlerin sembolik ortamını birleştirmeyi, böylece tarihsel özelliklerini aşarak, mekânsal formları tasarlamayı amaçlayan bir yaşam tarzı yaratmaktır. Dış dünyaların soyutlanmasını bir araya getiren lüks salonlar, iç dünyalar arasındaki zorluğu yaratırken, odaların

tasarımından, havluların tonlarına, dünyanın her yerinde aynı süslemelere kadar; tasarlanmış havalimanlarının VIP salonları; telekomünikasyon ağlarına mobil, kişisel, çevrimiçi erişimi sağlayan sekreterlik hizmetleri ve seyahat düzenlemeleri sistemi, gezginlerin kaybolmaması, benzer yöntemlerin tüm ülkelerde, şirketin seçkin sektörlerine yakın olması. İç mekânlarda rahat bir atmosfer yaratmak için "açık kahve" duvar rengi; her yerde hazır ve düzgün dizüstü bilgisayarlar, internet erişimi; iş elbiseleri ve spor kıyafetleri karışımı; unisex giyim tarzı vb. Bunların hepsi, belirli bir toplumda değil, küresel bir kültürel fanda, bilgi ekonomisinin yönetim ortamına üyeliği ile bağlantılı bir uluslararası kültürel sembolün sembolleridir. Akımların kapsamı, dünyadaki her ağın bağlantı noktasını oluşturan merkezlerin benzer bir mimarla sembolik bağına içerir (Castells, 1996: 109).

Akış aslında ağ topluluğuna egemen olan mekânsal biçimse tasarım ile mimarlık formları, işlevleri, değerleri, süreçleri yönünden önümüzdeki senelerde yeniden tanımlanmalıdır. Bununla birlikte, toplumsal değerlerin resmi olan ifadesinin kolay, doğrudan bir yorumundan bahsetmek zordur. Fakat akademisyenler sıklıkla, toplumun ve mimarların söylemleri arasında, uzmanlar aracılığı ile yapılan araştırmalar ve mimarların çalışmaları sonucunda kanıtlanan, güçlü, yarı-bilinçli bir bağlantı olmuştur.

Castells'in varsayımı, akıntıların ortaya çıkmasıyla, mimarlık ile toplum arasındaki anlamlı ilişkinin bulanık olmasıdır. Bu bakımdan postmodernizm, akımların mimarisi olarak düşünülebilir. Toplumlar kimliklerini akımların kontrolsüz gücünün küresel gizeminden kurtarmaya çalıştıkları sürece, mekânsal yetenek tarihinden güzelliği çalmaksızın kendi gerçekliğini ifade eden bir mimariye ihtiyaç duyarlar. Akış alanının mantığıyla şekillenen toplumlarda en anlamlı görünen mimari, Castells'in dediği gibi "çıplaklık mimarisi" dir. Kısaca mimarlık o kadar tarafsız, saf ve şeffaf ki formlar hiçbir şey söyleyemez. Ve hiçbir şey söylemeden, akımlar uzayın yalnızlığı deneyimiyle karşı karşıyadır. Mesaj sessizdir. Bu türe bir örnek olarak Castells, Barselona havaalanını tasarlayan Bofill ve Madrid'deki Rafel Moneo tarafından inşa edilen yeni AVE (hızlı tren) istasyonu örnek gösterilebilir. Bofill havalimanını güzel, mermer zemin, koyu renkli cam, camlı açık alan, şeffaf paneller ile tasarlanmıştır. İnsanların havaalanlarında yaşadığı hastalık ya da heyecan gizlenmez. Halı yok, konforlu oda yok, dolaylı aydınlatma yok. Bu havalimanlarının

soğuk güzelliğinde, yolcular gerçekle yüzleşmek zorundalar: akış alanlarının ortasındalar; bağlantılarını kaybedebilirler. Kelimenin tam anlamıyla Iberia Havayolları'nın elinde ve kaçış yoktur (Castells, 1996: 110).

Madrid'deki istasyon palmiye ağaçları ile çevrilidir ve kuşların uçtuğu ve oturabileceği bir iç parka dönüşmüştür. Bu güzel, anıtsal yerin yanında bir bina da hızlı trenin bulunduğu gerçek bir tren istasyonuna sahiptir. Böylece insanlar etrafta dolaşır, sahte bir istasyona girip bir park veya müzeyi ziyaret etmek gibi bir duygu yaşar. Bariz mesaj, parkta değil, istasyonda olduğumuz; ağaçların büyüdüğü, kuşların yuva yaptığı, bir metamorfoz olduğudur. İşte bu yüzden yüksek hızlı tren burada bir tuhaflık halini almıştır. Aslında, dünyanın her yerinde herkesin sorduğu soru budur: oradaki hızlı tren nedir? Uzanmış bir akımın bir parçası görünür hale gelir ve istasyon, kullanım değerini, çok fazla şey söylemeyen, ancak her şeyi açığa çıkaran sade ve zarif bir tasarımla yeniden kazanır. Yeni mimarlık, yeni ustaların saraylarını yapar, böylece akışlar, alanın soyutlanmasının ardında gizlenen rahatsızlıklarını gösterirler. Her iki durumda da, mimarlık ve tasarım farklı şekillerde Bilgi Çağı'ndaki anlamı korumak için direniş çitler kazıyor olabilir. Ya da kültür ve teknolojinin aynı kapıya mutabakatı için. (Castells, 1996: 111)

Akışların sahip olduğu kapsam, ağ toplumundaki bütün bireylerin deneyim sahasına girmemektedir. Gelişmiş toplumlarda ve geleneksel toplumlarda dahi, insanların geneli mekânlarda yaşam sürmekte, böylelikle mekana dayalı mekânı algılamaktadırlar. Mekan, biçim, işlev ve anlam, fiziksel anlamda paylaşılan sınırlar içinde kalan yer olarak tanımlanır. Çoğulcu bir şehircilik içerisindeki kültür ve tarihler uzayda etkileşir ve ona anlam verir; Toplumda akışın etrafı çevresinde örgütlenmiş olan işlev ve iktidar yapısal anlamda dünyevi üstünlüğü, mekanların anlamını, aynı zamanda mekanların dinamiklerini de değiştirmektedir (Castells, 2016).

Mekândaki yer güçten soyutlanıyor ve anlam giderek bilgiyi terk ediyor. Toplumdaki iletişim kanallarını yok etme tehdidini yaratan bir şizofreni. Baskın eğilim, ağlar oluşturan ve kültürel kodların daha az yaygınlaştığı yerlere dağınık, parçalanmış, giderek iç içe geçmiş ilişkisini dayatmayı amaçlayan dünya dışı bir akış alanıdır. Kültür, siyasal ve fiziki köprüler bu iki alan arasında bilinçli olarak kurulmadığı sürece, zamanın birbiriyle hiçbir zaman örtüşmediği paralel evrenlerde

yaşam için yola çıkmış olabiliriz, çünkü bunlar toplumsal hiper uzayın farklı boyutlarıyla sınırlıdır. Tüm zaman, doğada olduğu gibi, topluma özgü gibi görünür: Yeni sosyal sosyo-teknik bağlamda insan zamanının dönüşümünü değerlendiremediğimizden, zaman ve toplum arasındaki değişen ilişki hakkında kısa bir tarihsel genel bakış sunmak yararlı olabilir. Castells, Büyük Petro döneminde Rus kültüründe zamanın dönüşümlerini inceler. Geleneksel, popüler Rus kültürü zamanı ebedi olarak algıladı: zamanın başlangıcı veya sonu yoktu. Ancak, Rusya, devlet destekli modernizasyon çabaları ile yaşam süresi boyunca örgütlenerek periyodik olarak sarsıldı. Batı Avrupa takvimine (julian takvimine) dönerek ve Ocak'a kadar geçen Ocak ayından itibaren başlayarak, Petro Rusya'yı gerçekten yeni bir başlangıç noktası haline getirdi ve uzun vadeli bir denizaşırı geziden dönerek kendini eğitmek için yola çıkmıştır. Gitmeye karar verdiği daha gelişmiş ülkelerin bilgisinin yer aldığı görülmektedir. Yeni yılın kutlanması için bir yılbaşı ağacının satın alınması, yeni yılın tatilinin geleneksel halkın kalplerini yatıştırmak için yıldönümü gibi ayrıntılı talimatlar alındı. Büyük Petro reformları, dini yükümlülük süresi ile devlete tahsis edilecek laik zaman arasında keskin bir ayırım yapıyordu. İnsanların zamanını ölçmek ve vergilendirmek ve yoğun ve planlı çalışma planlarına örnek vermek için Great Petro yüzyıllara dayanan, ülkeye hizmet bağlayan, devlete itaat eden ve yaşamda zaman düzenleyen bir geleneğe başladı (Castells, 1996: 112).

Mayıs 1929'da, Sovyetler Birliği'nin Beşinci Kongresi'nde, Stalin'in zaferiyle sonuçlanan, zamanın aşırı boyutlara ulaşmasına yönelik bir girişimde bulunuldu: Reform hedefi üretimi arttırmak olsa da, Fransız İhtilali'ni izleyerek dini ibadetin haftalık ritmini kırmak daha büyük bir güçtü. 1931 yılının Kasım ayında, her altı günde bir dinlenme günü yapıldı, ancak geleneksel yedi günlük döngü reddedildi. Aile üyelerinin çalışma takvimlerindeki farklılıklardan kopan ailelerin protestoları, 1940 yılında yedi günlük haftaya geri döndü; özellikle şehirler altı gün boyunca sürdürülmeye devam ettiğinde, kırsal kesimin büyük bir kısmı geleneksel bir haftalık dönüşü izliyor ve bu da köylülerle sanayi işçileri arasında tehlikeli bir kültürel farklılık yaratıyordu. 1990'larda komünizmin çöküşü Rusları uzun vadeli tarihsel zaman anlayışından, özellikle yeni profesyonel sınıflardan, kısa vadeli kapitalizm paradigmasına götürdü; Böylece zaman ve para arasındaki yüzyıllık ayırım sona ermişti. Bu doğrusal, geri döndürülemez, ölçülebilir, öngörülebilir zaman, ağ toplumunda parçalanmıştır. Bu radikal bir dönüşüm: Zamanlar, kendiliğinden

genişleyen, kendini korumayan, döngüsel olmayan, tesadüfi olmayan, tekrarlayıcı olmayan, aniden zamansız bir zaman olan sonsuz bir evren yaratmak için iç içe geçmiştir: Varoluşçuluk bağlamından kaçmak için teknolojiyi kullanmak, Sıkıştırma zaman sınırlaması dolayısıyla zaman kaybına yol açacaktır. Bugün gerçekleşmekte olan bu kapitalizmin arkasında, sadece kapitalizmin kendisini tüm kısıtlamalardan kurtarmaya olan hevesi yoktur; Çünkü kapitalist sistemin hiçbir zaman tam olarak gerçekleştiremediği bir amaç olmuştur. Sermayenin zamandan bağımsızlığı ve kültür saatinden kaçışı, yeni bilgi teknolojileri tarafından ciddi biçimde kolaylaştırılmış ve ağ toplumunun yapısına özgü hale gelmiştir. Zamansal dönüşüm, tüm süreçleri, toplumsal grupları, tüm bölgeyi değil, tüm gezegeni kapsamaz. Akarsuların uzamı, mekânların mevcudiyetini kaldırmadığı gibi, zamansız zaman olarak adlandırılan zaman, ağ toplumunda ortaya çıkan baskın bir toplumsal zaman biçimidir (Castells, 1996: 113).

Merkez bankaları ağır maliyetler hakkında bilgi aldıkça, tüm sistemin kar etmesi için zaman önemlidir. Karar verme sürecini hızlandırmak için bilgisayar tarafından otomatik olarak programlanan, bazen kazanmak veya kaybetmek için kullanılan sürecin hızıdır. Ama aynı zamanda, sistemin ayırt edici özelliği sürecin zaman döngüsü, sonsuz ticaret. Küresel finansın mimarisi gerçekten zaman dilimleri etrafında düzenlenmiştir; Londra, New York, Tokyo, sermayenin üç vardiyasını gösterir ve birkaç finans merkezi, çalışma saatleri boyunca piyasa değerinde küçük değişiklikler yapar. Birlikte, yeni finansal ürünler, banka mevduatı ve varlıklarına karşı nominal sermaye yoğunluğunu artırmıştır. Aşılması gereken an, ekonomik faaliyetin ağ kurumu olarak tanımlanan yeni örgütlenme biçimlerinin çekirdeğidir. Esnek yönetim biçimleri, sabit sermayenin sürekli kullanımı, yoğun işgücü performansı, stratejik ittifaklar ve örgüt içi bağlantılar, tek bir operasyon için harcanan süreyi kısaltmayı ve kaynakların iadesini hızlandırmayı amaçlamaktadır. Bir şirketin ağıdaki pazar taleplerine ve teknolojik değişime adaptasyonunun zaman çerçevesi de rekabet gücünün temelini oluşturmaktadır. İtalyan çok uluslu triko şirketi Benetton, 1995 yılında Gap'ın hızını yakalamadığından, müşterilerinin değişen tadıyla uyumlu yeni modeller ortaya koymadığı için Amerikan rakibi Gap'ın gerisinde kaldı. Gap her iki ayda bir yeni modeller yayınlıyordu; Benetton yılda iki kez (Castells, 1996: 114).

İş kişilerin hayatında vazgeçilmez bir unsur olma özelliğini taşır. Gelecek zamanda da durum böyle olmaya devam edecektir. Modern toplumlara bakıldığında ücretli çalışma süresinin sosyal zamanı oluşturduğu görülmektedir.

Çalışma saatlerinin sayısı, saat sayısı, insanların yaşamlarının aylık, haftalık ve haftalık olarak dağılımı, insanların nasıl mutlu olduklarının ve ruhun nasıl acı çektiğinin temel bir unsurudur. Çalışma döneminin farklı ülkelerdeki ve tarihsel dönemlerdeki farklı gelişimini, ekonomik örgütlenmeyi, teknoloji durumunu, toplumsal mücadelelerin yoğunluğunu, sosyal sözleşmelerin sonuçlarını ve kurumsal reformları yansıtır. Bir asırdan fazla bir süre önce, 1870 ile 1980 yılları arasında sanayileşmiş ekonomilerde iki kişi arasında bir eğilim olduğu, kişi başına bir işçilik, işçi başına düşen çalışma saati sayısında azalma, sosyal sözleşmenin bir parçası olarak daha homojen çalışma zamanı olduğu gözlemlenebilir. Ülkeler arasındaki çalışma süresinin, çalışma saatlerinin standartlaştırılması ve uyumlaştırılmasından sonra ülkeler içinde giderek daha farklı olduğu bir işaret olabilir. Bir yandan işgücü piyasalarının düzenlenmesinde kurumsal farklılıklar gözlenmektedir; Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Avrupa Birliği bu bağlamda farklı bir mantık sergilemektedir. Öte yandan, ülkelerdeki uzun çalışma süresi iki grupta toplanmaktadır: kıdemli profesyoneller ve vasıfsız hizmet memurları. İlk grup katma değerli katkıları nedeniyle uzun bir çalışma hayatına sahiptir ve ikincisi göçmen statüsü veya gayri resmi iş düzenlemeleri nedeniyle genellikle pazarlık konusu olmaktadır. Çalışma süresinin kısa süresi genellikle yarı zamanlı veya geçici işlerde normal iş programlarının dışındadır, bu da kadınların ve düşük eğitilmiş gençlerin genellikle çalıştığı bir dönemdir (Castells, 1996: 115).

Görev tanımları farklı olan çalışanların sayısı hızla artmaktadır. Ayrıca, önemli sayıda tam zamanlı çalışan, esnek bir çalışma programına doğru ilerliyor. Bu da iş yüklerini artıran bir nedendir. Teknolojik olarak, farklı çalışanların farklı zamanlarda katkıda bulunduğu depolanmış bir bilgi ağıyla yeniden bütünleşme yeteneği, şirket içi performansın gerçek süresinin sabit bir şekilde farklılaşmasını sağlayarak, günlük yaşamdaki çalışma süresini yapılandırma kapasitesini azaltır. Bu koşullarda çalışmak için harcanan süre, 75-80 yıl arasında 30 yıl (24 ve 54 yıl arasında) kadar kısa olabilir. Bundan sonra, sadece çalışma dönemi, genel olarak güçlü merkezçiliğini, emeklilik sistemini, serbest sağlık hizmetlerinin dayandığı muhasebe sistemini,

ekonomiye katkıda bulunan çalışanlarla çalışmadan alıcıların oranını kaybetmez. Sosyal güvenlik yardımlarının hesaplanması, yeni bir sosyal sözleşmeyle düzenlenmediği sürece, değerli çalışma süresini kısaltır; İşçinin dilinin hızlanması, sosyal dayanışma kurumlarının sonunu getirecek ve yaş savaşlarını başlatacak. Bireysel veya kozmik olsun, biyolojik ritimler insan yaşamı için temeldir. İnsanlar ve toplumlar, kendilerini riske atmak pahasına biyolojik saatleri görmezden gelirler (Castells, 1996: 116)

Gelişmiş dünyada endüstri devrimi, tıp biliminin oluşumu, zihnin zaferi, sosyal hakların kabulü son iki yüz yılda doğal tabloyu değiştirmiştir. hayat bitti, hastalıklar kontrol altına alındı, doğumlar kontrol altına alındı, ölümler yavaşladı, toplumdaki rollerin biyolojik olarak tanımlanması sorgulanmaya başlandı; yaşam döngüsü, eğitim, çalışma zamanı, kariyer, emeklilik temel konular haline gelmiştir. Ağ toplumunun ayırt edici niteliği, biyolojik veya sosyal olarak yaşam döngüsü kavramıyla ilişkili ritüelleri yıktığı varsayımdır. Eşzamanlı olarak, yaşam sürelerini bir taraftan genişletmeye çalışırken bu ilişkinin diğer kısmı sorgulanıyor. Üreme tüm dünyada giderek daha fazla kontrol altında. İleri toplumlarda kontrasepsiyon bir kuraldır, sosyal marjinallik, dini inançlar planlı annelikle direniş alanlarını oluşturur. Kadınların kültürel ve mesleki özgürlükleri ile yakından ilgili olarak, üreme haklarındaki ilerlemeler son yirmi yılda toplumlarımızın demografik yapısını ve biyolojik ritmini değiştirmiştir (Castells, 1996: 117).

Son yıllarda annelik ve ebeveynlik zamanlarının ciddi anlamda köklü bir değişim geçirdiğini ve aynı zamanda çeşitli kurallara sahip olduğunu gözlemliyoruz. Bununla birlikte yeni üreme teknolojileri ve yeni kültürel modaliteler, yaş, üreme, çocuk sahibi olma gibi durumları olası hale getirmiştir. Günümüzde bir çocuğun yasal ebeveynlerinin farklı olabilmesi mümkün kılınmıştır. Tüm kombinasyonlar mümkündür ve sosyal olarak kabul edilir. Toplum biyolojik sistemi sosyal düzen ile ayırabilecek teknolojik kapasiteye ulaşmıştır.

Bu gelişmeler yaşam döngüsü kavramının biyolojik temelini bulanıklaştırmadadır. Altmış yaşında bir bebeği olan ebeveynler; kendi yaşlarından 30 yaş büyük, farklı erkek kardeşlerin çocukları, daha büyük erkek kardeşler, ara yaş gruplarındaki erkek kardeşler; çocuk sahibi olup olmadığına, bir çiftle veya çift olmadan çocuk sahibi olup olmadığına karar veren erkek ve kadınlar; Kızın

yumurtalarıyla dölleniş bir bebeği doğuran büyükbabalar; ölümden sonra doğan bebekler; sosyal kurumlar ve üreme pratikleri arasındaki mesafeyi aşamalı olarak açıyor. Bütün bunlar toplumun tarafında değildir, ancak embriyolar sosyal ve biyolojik koşullar arasında yeni bir ilişkidir. Yeni bir teokrasi egemen değilse, bunlar durdurulamaz, teknolojik ve kültürel olarak yayılmış görünen sosyal eğilimlerdir. Direkt etkiler, insanın biyolojik zamanının kökenlerinden beri kendimize bağlı olduğu zamanlarda başka bir ritim bozukluğu şeklindedir. Düşüncelerimiz ne olursa olsun, anne babamıza, bize hayatlarını, hayatlarımızı, çocuklarımızı ne zaman ve nasıl aktaracağımızı anlatacaklarını söyleyecek zamanımız olmadan yaşayabiliriz. Doğrusal biyolojik ritim varoluşsal bir karar anında yerini almıştır. Toplumdaki ve hayattaki zaman ölümle ölçülür. Ölümünü hayatlarımızdan alma girişimi, yeni kültürümüzün ayırt edici bir özelliğidir. Son yirmi yılda tıbbi teknolojide biyomedikal araştırmalarda ilerleme, insanlığın en erken arzusunun gerçekleşmesi için maddi zemini sağlamıştır: ölümün yokmuş gibi yaşamaya devam etmesine rağmen, varoluşumuzdaki tek kesinlik ise varoluştur. Yaşama arzusu, eski, sağlıklı bir his, biyolojik devrim ile yeni bir döneme girdi. Yaşamın sırlarını açığa vurmaya çok yakın olduğumuz için, tıp bilimlerinde toplumun geri kalanına yayılan iki önemli eğilim vardır: Ölümle zor bir şekilde mücadele etme ve ölümün sonuna kadar savaşma eğilimi. İlk trendde, insan sağlığını çevreye bağlayan her biyolojik araştırma, her tıbbi muayene derhal hijyenik bir öneriye veya zorunlu reçete haline dönüşür. Medyanın gösterdiği tam işbirliği ile toplum, sembolik olarak temiz bir çevreye dönüşüyor. Öyle ki, yayıncılar sağlık kampanyasını sınırsız bir kamuoyu kaynağı olarak görüyorlar; araştırmaların sonuçları periyodik olarak reddedildi ve yeni öneriler, yeni reçeteler geçildi ki bu daha geçerli. Doğrudan bu kampanyaya, hijyenik gurme ürünlerden şık spor kıyafetlerine ve başka ilginç vitamin haplarına giden büyük bir “sağlıklı yaşam” sektörü mevcuttur (Castells, 1996: 118).

Ölümün zamansal ve mekânsal hapsi o kadar güçlü ki, ölümlerin çoğu hastanelerde, genellikle yoğun bakım ünitelerinde meydana gelir; cesetler zaten sosyal ve duygusal ortamlarından uzaklaştırılmıştır. Yaşamımızın geri kalanı için sonsuza dek, bu inancı uzun süre ortadan kaldıracak bir teknolojik sistem yaratarak, ölümü silip süpürüyoruz. Yani, ışığın çevrelediği kısa an haricinde, sonsuz oluruz (Castells, 1996: 119).

SONUÇ

Toplumsal sinir uçlarımızı oluşturan ve büyük sosyolojik değişimlere sebep olan ağlar, güçlü ve geniş bir hiper bağ olarak, bireylerin, gurupların ve örgütlerin sosyalleşme imkânlarını belirleyen dijital bir ara yüz olarak halihazırda bedenlerimize eklemlenmiş durumdadırlar. Ağların, toplumsal karakterimizi belirleyen önemli bir güç olduğu ve küresel ölçekte “kitlesel öz iletişimi” belirlediğini söylemek yanlış olmaz sanırım. Çevrimiçi yaşam olanaklarının sosyal benlikleri yapılandırdığı dijital ekranda, sanal gerçekliğin yüz yüze iletişimi kökten değiştirdiğini kimse inkar edemez artık. Bu bağlamda internet tarihsel bir eğilim olarak bilgi çağının egemen işlev ve süreçlerini derinden etkilemiştir. Öyle ki ağlar toplumların yeni sosyal morfolojisini oluşturarak akışların gücünü, güç akışlarının önüne geçirmiştir. Temelde bir ağın egemenliği, toplumdaki hakimiyet ve ana değişim kaynaklarını derinden etkilemektedir. Dolayısıyla ortada sosyal morfolojinin sosyal eyleme üstünlüğünün açıkça belirdiği yeni bir toplum tipinden söz edilebilir.

Ağ tabanlı bir sosyal yapı, dengeyi bozmadan yeniliğe girebilen son derece dinamik, açık bir sistemdir. Bu sistem kapitalist bir düzen oluşturmada hayati önem taşımaktadır. Tarihte ilk kez, kapitalist üretim tarzı tüm gezegen boyunca sosyal ilişkileri şekillendirmekte ve finansal akış ağ etrafında yapılandırılmaktadır. Sermaye, tüm faaliyet alanlarını küresel ölçekte belirlemektedir: Bilgi sektörleri, medya kuruluşları, gelişmiş hizmetler, tarımsal üretim, sağlık, eğitim, teknoloji, üretim, ulaşım, ticaret, turizm, kültür, çevre yönetimi, mülk, savaş, barış pazarlaması, din, eğlence ve spor bunlardan bazıları.

Son yıllarda “enformasyon toplumu” bağlamında gelişen söylemlerin sosyolojik düşünceleri ve politik tahayyülü belirlediği muhakkak. Bunun yanında bilgi toplumu tartışmaları sürerken “ağ toplumunun yükselişi” eseriyle yeni iletişimsel süreçlerin ve ona bağlı bir toplum modelinin yükselişe geçtiğini savunan Castells, toplumların artık üretim, deneyim ve iktidar ilişkileri etrafında örgütlendiğini ileri sürerek teknolojinin bu örgütlenme biçimini doğrudan etkilediğini vurgular. Bu yeni teknolojiyle artık bizler küresel bir köyde değil, küresel olarak üretilip yerel olarak dağıtılan kişiye özel kulübelere yaşamaktayız. Yeni iletişim sistemi, uzama ve zamana dokunarak insan hayatını kökten bir değişime uğratmıştır. Yerellikler

kültürel, tarihsel ve coğrafi anlamlarından koparılarak işlevsel ağlar ya da imaj kolajları olarak yeniden şekillendirilmektedir. Böylece “mekânların uzamı” yerini “akışların uzamı”na terk etmektedir.

İnternet çağının temel hammaddesi enformasyon olarak belirlenirken toplumsal yapılanmanın temel mimari yapısını belirleyen ağların esnekliği, tarihsel bir eğilim olarak sosyal morfolojimizi karakterize etmektedir. Ağa bağlanmak yalnızca bir iletişim türüne bağlanmak anlamına gelmemekte, dahası, küresel düzeyde finansal akışları ve kültürel envanteri belirleyen dijital kapitalist bir yüzeye de bağlanmak anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksu, Okan, (2018), “İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler”, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3, ss. 153-159.
- Aktan, C. Can, Vural, İ. Yaşar, (2016), “Bilgi Toplumu, Yeni Temel Teknolojiler ve Yeni Ekonomi”, *Yeni Türkiye*, Sayı: 88, Cilt: 1, ss. 1-37.
- Aytaş, Murat, (2016), “Ağ Toplumu ve Dijital Medyada Onkoloji, Zaman/Mekan Kavramlarını Yeniden Okumak”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 37, ss. 399-409.
- Bahçeci, Hazal Ilgın, (2013), Marksizmde Kent Sorunsalı: David Harvey ve Manuel Castells Örnekleri, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beniger, James R. (1989), *The Control Revolution: Technological and Economic Origins of the Information Society*, Harvard: Harvard Collage.
- Bozkurt, Aras, (2014), “Ağ Toplumu ve Bilgi”, *Türk Kütüphaneciliği* 28, 4, ss. 510-525.
- Bozkurt, Aras, (2014), “Ağ Toplumu ve Öğrenme: Bağlantıcılık”, *Akademik Bilişim*, Mersin Üniversitesi, ss. 601-66.
- Can, AYTEKİN, (2010), İletişim Teknolojileri Üzerinde Mekanın Sonu ve Nesnenin Dönüşümü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Castells, Manuel, (1996), *Ağ Toplumunun Yükselişi – Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, Çev.: Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, Manuel, (2016), *İletişimin Gücü*, Çev. Beyza Becerikli, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, Manuel, (2015), *Kent, Sınıf, İktidar*, Çev. Konuralp İren, İstanbul: Phoenix
- Codal, K. Seçkin, Coşkun, Erman, (2016), “Sosyal Ağ Yapılarının Değerlendirilmesi Üzerine Odaklanan Modellerin İncelenmesi”, *İşletme Bilimi Dergisi*, Sayı: 2, Cilt: 3, Sakarya, ss. 1-7.
- Çalışkan, Behlül, (2016), Ağ Toplumunda Bilgi Sızıntılarının Gazeteciliğe Etkisi: Redhack Örneği, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çalışkan, Osman, (2014), “Kamusal Alan Bağlamında Ağ Toplumu ve Yeni Kamusal Alan Anlayışı”, *Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), İstanbul, ss. 41-62.

- Çaycı, Berk, Karagülle, A. Elif, (2014), “Mobil İletişim Teknolojileriyle Değişen Örgütlenme Biçimleri: Ağlarda Örgütlenen Toplumsal Hareketler”, *Journal of Yasar University*, 9 (36), İstanbul, ss. 6261-6380.
- Dağsalgüler, Aylin, (2013), Ağ Toplumunu Ekonomi Politikası: Türkiye’de 1990 – 2010 Yılları Arasında Medya Sektörünün Yeniden Şekillenmesi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Değerli, Alper, (2016), “Ağ Toplumunun İletişimi Ekseninde Yerel Yönetimlerin Sosyal Medya Kullanım Düzeyi: Kadıköy Belediyesi Örneği”, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 46, ss. 63-79.
- Dijk, Jan Van, (2016), *Ağ Toplumu*, Çev.: Özlem Sakin, İstanbul: Kafka Yayınevi.
- Es, Muharrem, Güloğlu, Tuncay, (2004), “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği”, *Bilgi*, 1 (8), ss. 79-93.
- Kızmaz, Nuran, Ağ Toplumu ve Din (Ağ Toplumu Bağlamında Orta Doğu’da Sosyal Hareketler), *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükkalay, A. Mesut, (1997), “Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçların Analizi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, ss. 51-68.
- Küçükvardar, Mert, (2015), Bilişim Devrimi: Reel Gerçekliğin Sanal Gerçekliğe Dönüşümü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Machlup, Fritz (1962). *The Production and Distribution of Knowledge in the USA*, Princeton: Princeton University Press.
- Masuda, Yoneji (1980). *The Information Society as Post industrial Society*, Transcation Publishers.
- Meder, Mehmet, (2001), “Bilgi Toplumu ve Toplumsal Değişim”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, ss. 72-81.
- Özsoy, Tufan, Madran, Canan, (2015), “Ürün Ömrü Algısının Sürdürülebilir Tüketim Boyutundan Bir Analizi”, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, ss. 73-91.
- Porat, Marc Uri (1977). *The Information Economy*, Michigan: Universtiy of Michigan Library.
- Sarıpek, D. Başar, (2017), “İhtiyaç” Kavramı Ekseninde Sosyal Koruma: Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı”, *İnsan & İnsan*, Sayı: 4, Cilt: 12, ss. 43-65.
- Sarpay, Alp, (2016), İnternet Kullanımının Çevresel Etkileri, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Thompson, J. B., (2008), *Medya ve Modernite*, Çev: S. Öztürk, Ankara: Kırmızı Yayınları,
- Uygun, Ece, Akbulut, Deniz, (2018), “Karnavalesk Kuramı ve Instagram Ortamına Yansımaları”, *Yeni Medya Elektronik Dergi*, Volume: 2, Issue: 2, ss. 73-89.
- Yalçınkaya, Timuçin, Yalçınkaya, A. E. Ay, (2016), “Küreselleşme Sürecinde Akıl Oyunları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 43, ss. 2237-2247.
- Yaylagül, Levent, (2018), “Enformasyon Toplumunun Ekonomi Politikği”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 46, ss. 20-39.
- Yeşilorman, Mehtap, Koç, Firdevs, (2014), “Bilgi Toplumunun Teknolojik Temelleri Üzerine Eleştirel Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, ss. 117-133.